

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS

Gintautė Žibėnienė

**STUDIJŲ REZULTATŲ
VERTINIMAS:
TEORINIS IR EMPIRINIS
PAGRINDIMAS**

MOKSLO STUDIJA

Vilnius
2014

UDK 378.1(075.8)

Ži-03

Recenzentai:

Prof. dr. Valdona Indrašienė (Mykolo Romerio universitetas)

Doc. dr. Vitalija Gražienė (Vilniaus dailės akademija)

Prof. dr. Liudmila Rupšienė (Klaipėdos universitetas)

Prof. dr. Margarita Teresevičienė (Vytauto Didžiojo universitetas)

Doc. dr. Stasė Ustilaitė (Lietuvos edukologijos universitetas)

Autorės indėlis:

Doc. dr. Gintautė Žibėnienė (7,2 autorinio lanko)

Mykolo Romerio universiteto Socialinių technologijų fakulteto Edukologijos ir socialinio darbo instituto 2014 m. vasario 4 d. posėdyje (protokolo Nr. ESDI-1) pritarta leidybai.

Mykolo Romerio universiteto Socialinės politikos fakulteto Ugdymo karjerai pedagogikos, Sociokultūrinės edukacijos, Socialinės pedagogikos bakalauro studijų programų ir Teisės edukologijos, Verslumo edukologijos, Edukacinių technologijų valdymo magistrantūros studijų programų komiteto 2014 m. kovo 13 d. posėdyje (protokolo Nr. 3/10-229) pritarta leidybai.

Mykolo Romerio universiteto Socialinių technologijų fakulteto tarybos 2014 m. kovo 18 d. posėdyje (protokolo Nr. 1STH-34) pritarta leidybai.

Mykolo Romerio universiteto mokslinių-mokomųjų leidinių aprobavimo leidybai komisijos 2014 m. balandžio 10 d. posėdyje (protokolo Nr. 2L-9) pritarta leidybai.

Mykolo Romerio universiteto Mokslo programos „Vertybių tęstinumas ir kaita globalioje visuomenėje“ komiteto 2014 m. birželio 2 d. posėdyje (protokolo Nr. 4) pritarta leidybai.

Visos knygos leidybos teisės saugomos. Ši knyga arba kuri nors jos dalis negali būti dauginama, taisoma arba kitu būdu platinama be leidėjo sutikimo.

ISBN 978-9955-19-665-5 (spausdinta versija)

ISBN 978-9955-19-664-8 (elektroninė versija)

© Mykolo Romerio universitetas, 2014

TURINYS

ĮVADAS	4
SAŲOKŲ ŽODYNAS	10
1. STUDIJŲ REZULTATŲ VERTINIMO REGLAMENTAVIMAS LIETUVOJE IR EUROPINĖS TENDENCIJOS	14
1.1. Studijų rezultatų vertinimas aukštosiose mokyklose Lietuvoje: teisinis reglamentavimas	14
1.2. Studijų rezultatų vertinimo europinės tendencijos	25
2. STUDIJŲ REZULTATŲ VERTINIMO PLANAVIMO APŽVALGA ATNAUJINAMOSE STUDIJŲ PROGRAMOSE LIETUVOJE	35
2.1. Tyrimo pagrindimas, organizavimas ir metodai	35
2.2. Studijų rezultatų turinio kokybė atnaujinamose studijų programose	41
2.3. Studijų rezultatų vertinimo planavimas atnaujinamose studijų programose	45
2.4. Studentų savarankiško darbo planavimo ir jo vertinimo kokybė atnaujinamose studijų programose	49
3. STUDIJŲ REZULTATŲ VERTINIMO AUKŠTOJOJE MOKYKLOJE TEORINIS PAGRINDIMAS.....	60
3.1. Studijų rezultatai - esminė studentų pasiekimų vertinimo dalis, kryptis, nurodanti, kas svarbu planuojant ir atliekant studentų pasiekimų vertinimą.....	60
3.2. Studijų rezultatų vertinimui aktualūs aspektai	66
3.3. Vertinimo tipų ir vertinimo metodų parinkimas.....	69
3.4. Vertinimo kriterijai ir jų sąsajos su dalyko programos struktūrinėmis dalimis.....	79
IŠVADOS	86
SUMMARY	89
LITERATŪRA	100
PRIEDAI	108

ĮVADAS

Vos du dešimtmečius Lietuva kuria savą švietimo sistemą nepriklausomybę atgavusioje Lietuvoje. Nepriklausomos Lietuvos valstybės atkūrimas 1990 m. kovo 11 d. paskatino imtis sisteminės, visas švietimo sritis apėmiančios pertvarkos. Lietuvos švietimo pertvarką paskatino vidiniai (švietimo sistemoje susiformavę) ir sociokultūriniai (kitų sociokultūrinio gyvenimo sričių suponuoti veiksniai). Kaip nurodoma Nacionaliniame švietimo plėtotės raporte, „Lietuvos švietimui per vieną dešimtmetį teko modeliuoti ir kurti naują švietimo tikslų, uždavinių sampratą, struktūras, ugdymo turinį, metodus, strategijas, ką Vakarų Europos valstybės kūrė dešimtmečiais, nuolat keisdamos, tobulindamos, reformuodamos (p. 3)“. Todėl, kaip pažymėjo M. Lukšienė (1993), Lietuvoje atkūrus nepriklausomybę įgyvendinant Lietuvos švietimo reformą „šalia humaniškumo ir demokratiškumo, švietimo reforma vadovaujasi dar trečiu – atsinaujinimo (kaitos) – atvirumo principu“ (Lukšienė, 1993, p. 102). M. Lukšienė numatė, kad šis atsinaujinimo-atvirumo principas ateityje bus nelengvai įgyvendinamas, bus lengvai pažeidžiama ir tiksliai neprognozuojama įgyvendinimo eiga, ypač vertinimo srityje, tačiau svarbi. Todėl atskirai išskyrė vertinimo problemą ir slėptinį paviršutiniškumo pavojų (Lukšienė, 1993, p. 104).

Vykstančius švietimo, taip pat ir aukštojo mokslo, pokyčius galima sieti su ugdymo paradigų kaita, nacionaline ir Europos Sąjungos švietimo politika. Ugdymo paradigų kaita turi įtakos ne tik ugdymo turiniui, bet ir visai švietimo sistemai. B. Bitinas (2005) pažymi, kad „kiekvienas su ugdymu susijęs asmuo yra pavaldus vienokiai ar kitokiai, dominuojančiai ar recesyvinei paradigmai“ (Bitinas, 2005, p. 6). *Ugdymo paradigmos ir studijų rezultatų sąsajas pastebi ir kiti mokslininkai*. L. Rupšienė, I. Bartusevičienė (2009) aptarinėdamos studijų rezultatų vertinimą, pažymėjo, kad „žinant, kad šalies mastu studijas aukštosiose mokyklose reglamentuojančiuose dokumentuose orientuojama į patikimą ir moderniomis teorijomis grįstą studijų rezultatų vertinimą, reikia aiškumo, kodėl praktikoje studijų rezultatų vertinimas yra problemiškas“ (p. 159). Autorės atliktu tyrimu atskleidė, kad studijų rezultatų vertinimas Lietuvos aukštosiose mokyklose yra reglamentuojamas (p. 159),

organizuojamas ir įgyvendinamas skirtingai: „kai kuriose aukštosiose mokyklose studijų rezultatais laikomos tik žinios, kitose — žinios ir gebėjimai / mokėjimai / įgūdžiai“ (Rupšienė, Bartusevičienė, 2009, p. 159). Autorių nuomone, šis „reglamentavimas atspindi mokymo / mokymosi paradigmu kaitą“ (Rupšienė, Bartusevičienė, 2009, p. 159). B. Bitino (2000, 2005) nuomone, XX a. Lietuvos švietimo institucijose vadovautasi klasikine ugdymo paradigma, kaip visuomenės apibendrintos mokslinės ir praktinės veiklos bei socialinių vertybių perdavimu ugdytiniais, o tik XXI a. Lietuvos švietimo sistemoje pradėjo plisti laisvojo ugdymo paradigma, kuri nebuvo populiari prieškarinio Lietuvoje ir negalėjo ideologiškai būti pripažinta sovietiniais metais. Analizuojant sovietinės bei atgavusios nepriklausomybę Lietuvos švietimo sistemos dokumentus, galima pastebėti ugdymo paradigmu kaitą, kuri pažymima ir įrodoma Lietuvos mokslininkų M. Barkauskaitės (1997), B. Bitino (2000; 2005), R. Bruzgelevičienės (2007), M. Lukšienės (1993) darbuose. R. Bruzgelevičienė (2007), apibendrinusi ir išanalizavusi ugdymo paradigmas, skiria dvi pagrindines ugdymo paradigmas Lietuvoje: klasikinę normatyvinę (formuojama pagal išankstinį modelį) ir laisvąją humanistinę (kai normavimas derinamas su esama padėtimi, pastangomis, pažanga) (p. 57). Dabartiniu metu ir Lietuvoje išryškėjo ugdymo kaip „žmoniškosios veiklos paradigma“¹ (Bitinas, 2005, p. 7, 8). Tai turėjo įtakos principinių nuostatų kaitai, kai asmens pasiekimų vertinimas traktuojamas kaip paskata asmeniui tobulėti.

Šiame darbe remiamasi siekiamybe, kad studijų programose numatytų studijų rezultatų, kuriuos turi pasiekti studentai, vertinimas būtų ne tik objektyvus, argumentuotas, metodiškas, bet ir turėtų būti grindžiamas humanistinėmis idėjomis, siekiant ugdyti laisvą ir savarankišką asmenį, gebantį atsakingai dirbti, gyventi kuriant tautos kultūrą ir modernią demokratinę visuomenę. Tačiau, kaip pastebi P. Žiliukas ir kt. (2011), studijų rezultatų integravimas į studijų procesą – „nepaprastai sudėtingas procesas, į kurį turėtų įsitraukti visa akademinė bendruomenė – dėstytojai, studentai, administracija ir kiti socialiniai dalininkai“ (p. 5). Studijų rezultatų turinys – viena iš svarbiausių studijų programos dalių, studijų programos vizitinė kortelė, kuri nusako, kokias žinias, gebėjimus, nuostatas bus įgijęs aukštosios mokyklos absolventas. Todėl ypač svarbu atsakingai ir metodiškai įvertinti, ar studentas pasiekė numatytus studijų rezultatus. Nepakanka aukštajai mokyklai turėti studentų pasiekimų vertinimą reglamentuojančius dokumentus, dėsty-

¹ B. Bitinas nevartojo sąvokos „laisvojo ugdymo paradigma“.

tojams taikyti įvairius vertinimo tipus, vertinimo metodus ar atliepti vertinimo principus. Kiekvieno dalyko dėstytojo atliekamas vertinimas – integrali studijų rezultatų vertinimo dalis studentų pasiekimų vertinimo sistemoje. Studijų rezultatų vertinimas – kompleksinė, bet aiškiai projektuojama metodologinė sistema, aiškiai susieta su studijų programos visomis dalimis ir ypač su studijų rezultatais.

Temos iširtumas ir problematika. Mokslininkai yra analizavę studentų pasiekimų vertinimą, tačiau stinga darbų, kur būtų pagrindžiamas, atskleidžiamas studijų rezultatų vertinimas kaip vientisa, tarpusavyje susijusi, visų studijų programos dėstytojų bendru darbu pagrįsta vertinimo sistema, aiškiai susieta su visomis studijų programos dalimis, nukreipta į įvertinimą, kaip studentas pasiekė numatytus studijų rezultatus. 2007–2013 m. vykdant Žmogiškųjų išteklių plėtros veiksmų programos veiklas², Lietuvos aukštosiose mokyklose vyko studijų programų turinio atnaujinimas, susijęs su studijų programos turinio projektavimo pokyčiais, kai buvo numatoma, kokius studijų rezultatus turi pasiekti studentas, ir atitinkamai projektuojamas jų įgyvendinimas. Taip pat tiek prie studijų turinio, tiek prie studijų proceso kokybinių pokyčių prisidėjo nuo 2011 m. rugsėjo 1 d. įdiegta ECTS. Studentų pasiekimų vertinimas – analizuojama ir aptariama tema, tačiau analizuojant laikotarpį nuo 2007 m. rasta ne itin daug mokslinių darbų, kuriuose būtų aptariami klausimai, kaip vertinti, ar studentai pasiekė numatytus studijų rezultatus. I. Savickienė (2011) aptardama studentų pasiekimų vertinimą, jį siejo su studijų rezultatų pasiekimo vertinimu. L. Rupšienė, I. Bartusevičienė (2009) gilinosi į studijų rezultatų vertinimo reglamentavimą Lietuvos aukštosiose mokyklose. Studentų savarankiško darbo projektavimo, modeliavimo, vertinimo klausimai, studentų savarankiško darbo vertinimą susiejant su studijų rezultatais, atskleisti K. Pukelio ir kt. (2011) parengtoje metodikoje. S. Adam (2004, 2007, 2008), J. Lokhoff et al. (2010) gilinosi į studijų rezultatų formulavimą ir jų pasiekimo vertinimą taikant B. Bloomo taksonomiją bei vertinimo kriterijų formulavimą.

Tačiau kiti darbai orientuoti arba į moksliskumą nepretenduojančią informacinę apžvalgą (Bartkevičius ir kt., 2013; Leonas, 2011; Rauckienė, 2011;

² Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2009 m. liepos 15 d. įsakymas Nr. V-1525 „Dėl 2007–2013 m. žmogiškųjų išteklių plėtros veiksmų programos 2 prioriteto „Mokymasis visą gyvenimą“ priemonės VP 1-2.2-ŠMM-07-K „Studijų kokybės gerinimas, tarptautiškumo didinimas“ projektų finansavimo sąlygų aprašo Nr. 1 patvirtinimo“. *Žin.*, 2009, Nr. 92-3954.

Grecevičius, 2011)³, informacinę medžiagą (Bolonijos procesas studentų akimis: studentų mobilumas, studijų rezultatų įskaitymas ir vertinimas, studentų dalyvavimas kokybės užtikrinimo procedūrose, 2009) arba į įgyvendintų projektų rezultatų apžvalgą (Bulajeva ir kt., 2011). Kita grupė darbų – tai studentų pasiekimų vertinimo problemų, patirties aptarimas, tačiau tiesiogiai nesiejant su pakitusia studijų programos projektavimo koncepcija – studijų programa orientuota į studijų rezultatus. I. Bartusevičienė, L. Rupšienė pristatė studentų pasiekimų periodinį vertinimą kaip socialinio aktyvumo ugdymo prielaidą mokymo / mokymosi paradigmu kaitos sąlygomis, taip pat I. Bartusevičienė (2010) moksliskai pagrindė studentų pasiekimų periodinį vertinimą kaip studijų rezultatyvumo veiksnį remiantis socialinės pedagogikos pagrindinių dieninių studijų atveju. Vertinimo, refleksijos, grįžtamojo ryšio metodus analizavo M. Gaigalienė, G. Linkaitytė (2007), o J. Kerevičienė, V. Satkauskienė – vertinimo metodus antrosios pakopos studijose. O. Navickienė, A. Krylovas (2012) gilinasi į studentų žinių norminių ir kriterinių vertinimų derinimą, A. Petrauskienė, O. Merfeldaitė (2012) aptarė socialinio darbo studentų praktikos (patirties ir pasiekimų) vertinimą ir supervizijos metodą. A. Petrauskienė (2008) taip pat tyrė mokymąsi vystantį vertinimą, kai sumuojamojo ir formuojančiojo vertinimų sąveika kaip mokymosi tęstinumą ir kaitą suponuojanti prielaida. A. Stepanovienė, G. Paurienė (2009) pagrindė įsivertinimo svarbą mokant(is) profesinės užsienio kalbos, o V. Vaičiūnienė (2008) apžvelgė besimokančiųjų poreikių, tikslų, pasiekimų ir užsienio kalbos mokymų skaitmeninėje laboratorijoje vertinimą. Užsienio autorių grupė taip pat gilinasi į bendruosius klausimus, susijusius su studentų pasiekimų vertinimu: D. Boud (2007), M. Ortiz, C. Rubio (2009), Kwok Wai Chan et al. (2012), T. Litmanen et al. (2010), M. Matovu (2012), A. K. Südkamp, M. J. Johanna (2012), M. R. Tamannaefar, Z. Gandomi (2011), J. Retelsdorf, C. Günther, (2011).

Taip pat yra parengta aktualių darbų apie neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimą: N. Burkšaitienė (2009, 2012) analizavo neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimą universitete politi-

³ Švietimo ir mokslo ministerijos ir aukštųjų mokyklų iniciatyva 2011 m. gegužės mėn. vykusių seminarų metu L. Leonas, A. Rauckienė ir P. Grecevičius analizavo ir aptarė pirmąjį pusmetį vertintų atnaujinamų studijų programų patirtį, įskaitant ir klausimus, susijusius su studijų rezultatų vertinimo projektavimu. 2013 m. rugsėjo mėn. į aukštąsias mokyklas buvo išsiųsta apžvalga apie aukštosioms mokykloms kilusias problemas, susijusias su studijų programų, orientuotų į studijų rezultatus, rengimą ir įgyvendinimą.

niu ir teoriniu aspektu, V. Tuomaitė ir kt. (2008) neformaliojo ir savaiminio būdu įgytų žinių ir įgūdžių vertinimą ir pripažinimą universitetinėse studijose, o J. Šliogerienė (2007, 2009) neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimo organizavimą bei pripažinimą universitetinėse studijose.

Taigi stinga teorinių ir praktinių darbų, kuriuose būtų aptariamose studijų rezultatų vertinimo aktualijos, studentų pasiekimų vertinimo kokybiniai pokyčiai, praktika arba metodologiniai aspektai, svarbūs vertinant, ar studentas pasiekė ir kaip pasiekė studijų rezultatus, numatytus studijuotos studijų programos dokumentuose. Keliami **mokslinė problema** – nepakankamai aptarta, ar parengus studijų programas, grįstas studijų rezultatais, vyksta kokybiniai pokyčiai vertinant studijų rezultatus, kaip vertinti studijų rezultatų pasiekimą, kokiomis teorinėmis nuostatomis remtis.

Mokslinės studijos tikslas – atskleisti studijų rezultatų vertinimui aktualius aspektus, juos teoriškai ir empiriškai pagrindžiant.

Tyrimo objektas – studijų rezultatų vertinimas.

Keliami šie uždaviniai:

1. Susisteminti studijų rezultatų vertinimo reglamentavimą Lietuvoje ir europines tendencijas.
2. Išanalizuoti studijų rezultatų vertinimo planavimą atnaujinamose studijų programose.
3. Atskleisti studijų rezultatų vertinimo aukštojoje mokykloje teorinį pagrindimą.

Mokslinė studija rengta ir tyrimo uždaviniai formuluoti remiantis šiomis konceptualiomis teorinėmis nuostatomis:

- studijų rezultatai – pamatinė studijų programos dalis projektuojant studijų turinį, organizuojant studijų procesą, studentų pasiekimų vertinimo kriterijus ir priemones (Adam, 2007; 2008);
- studijų rezultatas yra pagrindinis mokymo / studijų programos požymis; svarbiausias mokymo / studijų programos elementas – mokymo / studijų rezultatai, žymintys siekiamas studento žinias, gebėjimus bei lemiantys likusių studijų turinio elementų pagrindimą (Laužackas, 2008; Pukelis, 2009);
- studijų rezultatų, studentų pasiekimų vertinimas – viena iš keleto ypač svarbių sričių vidiniam studijų kokybės užtikrinimui aukštojoje mokykloje (Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area, 2005; 2009);

- kokybiško studijų proceso, studijų rezultatų vertinimo sąsaja su *curriculum* teorija, kai studijų programa – nuolat kintanti ir atsinaujinanti sistema, visomis struktūrinėmis dalimis orientuota į studijų tikslus ir studijų rezultatus (Kerr, 1967; Laužackas, 2000, 2008; Tyler, 1949; Žibėnienė, 2006, 2011);
- Europos aukštojo mokslo erdvės kūrimo nuostatos, suformuluotos Bolonijos procese dalyvaujančių šalių švietimo ministrų susitikimuose, Europos Komisijos ir jos įgaliojimus turinčių institucijų dokumentuose (BOLOGNA beyond 2010, London Communiqué, 2007, Communiqué of the Conference of European Ministers Responsible for Higher Education, Leuven and Louvain-la-Neuve, 2009).

Siekama, kad ši studija turėtų ir praktinę reikšmę – būtų naudinga tobulinant studentų pasiekimų vertinimo procesą įgyvendinant studijų programas, orientuotas į studijų rezultatus. Šia studija siekiama teoriškai pagrįdžiant dėstytojams padėti projektuoti ir organizuoti metodišką studentų pasiekimų vertinimo procesą, orientuotą į studijų rezultatų vertinimą.

Sąvokų žodynas

Apibendrinamasis vertinimas – vertinimas, taikomas baigus programą, kursą, modulį, dalyką siekiant įvertinti mokinio / studento pasiekimus (Mokinių pažangos ir pasiekimų vertinimo samprata, 2004).

Aukštasis universitetinis išsilavinimas – išsilavinimas, įgytas Lietuvos aukštosiose mokyklose baigus universitetinių studijų programas, pagal kurias suteikiama aukštojo mokslo kvalifikacija, arba doktorantūrą, arba teisės aktų nustatyta tvarka pripažintas kaip jam lygiavertis užsienio mokslo ir studijų institucijose įgytas išsilavinimas (Mokslo ir studijų įstatymas, 2009).

Bloomo taksonomija – B. S. Bloomo ir jo pasekėjų M. D. Engelharto, E. J. Fursto, W. H. Hillo ir D. R. Krathwohlo ištobulinta ugdymo tikslų taksonomija, kurioje tikslai buvo klasifikuojami pagal kognityvinę, afektyvinę (emocinę) bei psichomotorinę sritį.

Dėstytojas – asmuo, ugdamas ir mokantis studentus ir klausytojus aukštojoje mokykloje (Mokslo ir studijų įstatymas, 2009).

ECTS (Europos kreditų perkėlimo ir kaupimo sistema) – į studentą orientuota kreditų perkėlimo ir kaupimo sistema, kurios esminiai atributai – labai aiškios studijų siekinių ir jiems pasiekti būtinų mokymosi procesų bei studento darbo krūvio apibrėžtys (Bulajeva ir kt., 2011).

Ekspertas – kompetentingas asmuo, vertinantis atnaujinamų studijų programų turinį; šios studijos kontekstui – dalyvavęs projekto „Studijų sistemos analizė ir tobulinimas“ mokymuose ir atliekantis atnaujinamų studijų programų tarpinį vertinimą pagal Švietimo ir mokslo ministerijos 2010 m. rugsėjo 30 d. dokumente Nr. SR-28-01-299 suformuluotus Žmogiškųjų išteklių veiksmų programos 2 prioriteto „Mokymasis visą gyvenimą“ VP1-2.2-ŠMM-07-K „Studijų kokybės gerinimas, tarptautiškumo didinimas“ atnaujinamų studijų programų tarpinio vertinimo reikalavimus ir kriterijus.

Formuojamasis vertinimas – nuolatinis, sistemingas vertinimas ugdymo proceso metu, kuris padeda numatyti mokymosi perspektyvą, pastiprinti daromą pažangą, skatina besimokančiuosius mokytis analizuoti esamus pasiekimus ar mokymosi spragas, sudaro galimybes mokiniams, studentams, mokytojams ir dėstytojams geranoriškai bendradarbiauti (Mokinių pažangos ir pasiekimų vertinimo samprata, 2004).

Formalusis vertinimas – pagal formalią vertinimo skalę besimokančiųjų rezultatų įvertinimas pažymiu, balu ir išvados pateikimas.

Gebėjimas – gebėjimas atliekant užduotis ir sprendžiant problemas taikyti žinias ir naudoti praktinę patirtį⁴.

Kaupiamasis vertinimas – kai besimokantieji, per numatytą ugdymo proceso etapą atlikdami įvairias užduotis, veiklas, sistemingai kaupia balus, pažymius ar kt.; studento atliktas darbas, žinios, gebėjimai yra vertinami visą formaliai nustatytą mokymosi etapą (pvz., modulio, dalyko mokymosi metu), t. y. vertinama ne vien tik galutiniu egzaminu (Indrašienė, Žibėnienė, 2014).

Koleginės studijos – Lietuvos aukštosiose mokyklose įgyjamas aukštasis koleginis išsilavinimas baigus koleginių studijų programas, pagal kurias suteikiama aukštojo mokslo kvalifikacija arba teisės aktų nustatyta tvarka pripažintas kaip jam lygiavertis užsienio mokslo ir studijų institucijose įgytas išsilavinimas.

Kolegialus vertinimas – kai asmenis egzaminuoja tam tikros studijų krypties dėstytojų komisija (Rekomendacijos studijų rezultatų vertinimui tobulinti, 2009).

Lietuvos kvalifikacijų sandara – Lietuvos Respublikoje nustatytų kvalifikacijų, grindžiamų asmens veiklai reikalingomis kompetencijomis, lygių sistema (Švietimo įstatymas, 2011).

Neformalusis vertinimas – vyksta nuolat: stebint, susidarant nuomonę, kalbantis, diskutuojant, jaučiant studentų reakciją, grįžtamąjį ryšį, aptariant, kas gerai, ką taisyti ir kodėl; neformalusis vertinimas paremtas stebėjimu, aptarimu, diskusija, kai pedagogas stebi besimokančiųjų veiklą, elgesį, tarpusavio santykius (Indrašienė, Žibėnienė, 2014).

Profesinis standartas – tam tikro ūkio sektoriaus kvalifikacijų, joms įgyti reikalingų kompetencijų, vertinimo kriterijų ir metodų aprašas (Profesinio mokymo įstatymas, 2007).

Profesinio rengimo standartas – tam tikros kvalifikacijos įgijimo profesinio mokymo sistemoje reglamentas (Lietuvos Respublikos profesinio mokymo įstatymas (*Žin.*, 2007, Nr. 43-1627).

Socialiniai dalininkai – asmenys, asmenų grupės ar organizacijos, suinteresuoti institucijos veikla, galintys jai daryti įtaką ir prisiimančys už tai socialinę atsakomybę (institucijos administracinis ir akademinis personalas, studentai, jų tėvai, absolventai, darbdaviai, profesinių asociacijų atstovai, valstybinės institucijos, profesinių sąjungų atstovai ir pan.)⁵.

⁴ Mokymosi visą gyvenimą Europos kvalifikacijų sąranga. Europos bendrija, 2009.

⁵ Studijų kokybės vertinimo centro direktoriaus 2010 m. gruodžio 20 d. įsakymas Nr. 1-01-162 „Dėl vykdomų studijų programų vertinimo metodikos patvirtinimo“. *Žin.*, 2010, Nr. 56-7954.

SOLO taksonomija⁶ – stebimų studijų rezultatų struktūra, skirta žinioms ir supratimui nusakyti, sukurta J. B. Biggso ir F. K. Collio.

Studentas – asmuo, studijuojantis aukštojoje mokykloje pagal studijų programą arba doktorantūroje (Mokslo ir studijų įstatymas, 2009).

Studento pasiekimų vertinimas – procesas, kurio metu gaunami, renkami, interpretuojami ir apibendrinami duomenys apie studento mokymąsi, studijų metu įgytas ir demonstruojamas žinias, gebėjimus, pasiektus, studijų turinyje numatytus rezultatus bei teikiamas grįžtamasis ryšys studentui.

Studentų savarankiško darbo planavimo vertinimas – studijų programos dokumentuose nurodomos informacijos apie studentų savarankiško darbo planavimą vertinimas pagal savarankiško darbo vertinimo kriterijus, įvardinamus Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos 2010 m. rugsėjo 30 d. dokumente Nr. SR-28-01-299.

Studijų rezultatų vertinimas – vertinimas, kaip studentas pasiekė numatytus studijų rezultatus (dalyko arba studijų programos).

Studijų programų atnaujinimas – studijų programos visumos ir jos aprašymo, t. y. visų struktūrinių dalių (bendrojo aprašo, dalykų aprašų ir kitų susijusių dokumentų, priedų) sisteminga kokybinė peržiūra, analizė ir korekcijos siekiant patobulinti.

Studijų programa – tam tikros krypties studijų turinio, metodų ir materialųjų priemonių, studijoms pasitelkiamo akademinio ir profesinio personalo visuma ir jos aprašymas (Mokslo ir studijų įstatymas, 2009).

Studijų rezultatai – tai aiškiai apibrėžti teiginiai, ką studentas turėtų žinoti, gebėti pademonstruoti, kokias nuostatas įgytų pasibaigus studijų procesui; studijų rezultatai – tai ką besimokantysis žinos, supras ir gebės padaryti, ką asmuo pasieks studijų proceso metu⁷.

Taksonomija (ugdymo tikslų) – sisteminis, hierarchinis ugdymo tikslų, studijų rezultatų klasifikavimas; priemonė, padedanti išskirti ugdymo tikslų, studijų rezultatų turinio skirtingumą, žinių, veiklos sudėtingumo kaitą.

Taksonomijos (ugdymo tikslų) lygmuo – pagal kurią nors taksonomiją (B. Bloomo, SOLO) ar taksonomijos sritį išskirtas ugdymo tikslų ir studijų rezultatų lygmuo. Pvz., B. Bloomo taksonomijos kognityvinė sritis turi 6 lygmenis

- *Žinių lygmuo* – pats žemiausias, kuris yra pasiekiamas remiantis atmintimi.
- *Supratimo lygmuo* – atpažinimo operacijos, įgytų žinių suvokimas.

⁶ Angl. *Structure of Observed Learning Outcomes*.

⁷ European Commission. *Proposal for a recommendation of the European Parliament and of the Council on the establishment of the European qualifications framework for lifelong learning*. Brussels: European Commission, 2006 (COM (2006) 459 final).

- *Taikymo lygmuo* – sugebėjimas pritaikyti, perkelti įgytas žinias (taisykles, dėsnius, teorijas) įvairiose situacijose.
- *Analizės lygmuo*. Analizė – tai gebėjimas visumą skaidyti į dalis, elementus.
- *Sintezės lygmuo*. Sintezė – tai sugebėjimas atskirus elementus, dalis, blokus sujungti į visumą, į sistemą.
- *Vertinimo lygmuo* – vertinamųjų veiksmų pagrindu, remiantis kiekybiniais ir kokybiniais parametrais bei kokybės kriterijais, pateikti išvadas.

Tarpinio vertinimo ataskaita – eksperto parengta rašytinė vertinimo ataskaita, parengta pagal atnaujinamų studijų programų tarpinio vertinimo reikalavimus ir kriterijus, nurodomus Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos 2010 m. rugsėjo 30 d. dokumente Nr. SR-28-01-299, suformuluotus Žmogiškųjų išteklių veiksmų programos 2 prioriteto „Mokymasis visą gyvenimą“ VP1-2.2-ŠMM-07-K „Studijų kokybės gerinimas, tarptautiškumo didinimas“.

Žinios – tai, ko pasiekta mokymosi metu įsisavinant informaciją. Žinios yra su darbo arba studijų sritimi susijusių faktų, principų, teorijų ir praktikos visuma⁸.

⁸ Mokymosi visą gyvenimą Europos kvalifikacijų sąranga. Europos bendrija, 2009.

1. STUDIJŲ REZULTATŲ VERTINIMO REGLAMENTAVIMAS LIETUVOJE IR EUROPINĖS TENDENCIJOS

1.1. Studijų rezultatų vertinimas aukštosiose mokyklose Lietuvoje: teisinis reglamentavimas

Lietuvos aukštosiose mokyklose (universitetuose, kolegijose) studijų rezultatų vertinimą reglamentuoja nacionaliniai teisės aktai, tvirtinti Lietuvos Respublikos Seimo, Lietuvos Respublikos Vyriausybės, Švietimo ir mokslo ministerijos, Studijų kokybės vertinimo centro. Studijų rezultatų vertinimas taip pat reglamentuojamas instituciniais (aukštosios mokyklos patvirtintais) teisės aktais, kuriuose, neprieštaraujant nacionaliniams teisės aktams ir europinėms direktyvoms, apibrežiamos konkretesnės studijų rezultatų vertinimo nuostatos.

L. Rupšienė, I. Bartusevičienė (2009) pažymi, kad iki 2009 m. „nebuvo tiriamas studijų rezultatų vertinimo reglamentavimas aukštosiose mokyklose, kuris aktualizavosi 2008 metais, kai buvo pakoreguotas LR Aukštojo mokslo įstatymas (2000), <...> tuomet ypač išryškėjo poreikis griežčiau reglamentuoti studijų rezultatų vertinimo sistemą, kad ji būtų patikima studentų pasiekimų matavimo priemonė ir labiau atlieptų studentų, darbdavių ir visos visuomenės poreikius“ (p. 154). Autorės apibendrina studijų rezultatų vertinimą konstatuodamos, jog nacionaliniuose teisės aktuose „nurodoma, kad studijų rezultatų vertinimas aukštosiose mokyklose turi būti nuolatinis, objektyvus, patikimas, pagrįstas, aiškus, naudingas, nešališkas“ (Rupšienė, Bartusevičienė, 2009, p. 154). Studijų rezultatų vertinimo klausimai buvo analizuojami mokslinėje literatūroje, tačiau nesiimta tikslingos, visapusiškos studijų rezultatų vertinimo analizės. Pasikeitė tiek teisės aktų nuorodos, tiek patys teisės aktai, todėl tikslinga apžvelgti nacionalinius dokumentus, reglamentuojančius studijų rezultatų vertinimą arba su juo susijusius.

Švietimo ir mokslo ministerijos teisės aktai bei rekomendacijos:

- Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2011 m. lapkričio 21 d. įsakymas Nr. V-2212 „Dėl studijų pakopų aprašo patvirtinimo“ (*Žin.*, 2011, Nr. 143-6721).
- Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakymas Nr. ISAK-2194 „Dėl studijų rezultatų vertinimo sistemos patvirtinimo“ (*Žin.*, 2008, Nr. 86-3437).
- Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2010 m. birželio 3 d. įsakymas Nr. V-826 „Dėl magistrantūros studijų programų bendrųjų reikalavimų aprašo patvirtinimo“ (*Žin.*, 2010, Nr. 67-3375).
- Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2002 m. sausio 15 d. įsakymas Nr. 35 „Dėl neuniversitetinių studijų dalyko egzamino rengimo ir jo rezultatų vertinimo nuostatų“ (*Žin.*, 2002, Nr. 6-241).
- Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2010 m. balandžio 9 d. įsakymas Nr. V-501 „Dėl laipsnį suteikiančių pirmosios pakopos ir vientisųjų studijų programų bendrųjų reikalavimų aprašo patvirtinimo“ (*Žin.*, 2010, Nr. 44-2139).
- Rekomendacijos studijų rezultatų vertinimui tobulinti (2009) [interaktyvus]. [žiūrėta 2010-09-08]. http://www.smm.lt/smt/st_org/index.htm

Studijų kokybės vertinimo centro teisės aktai:

- Studijų kokybės vertinimo centro direktoriaus 2010 m. gruodžio 20 d. įsakymas Nr. 1-01-162 „Dėl vykdomų studijų programų vertinimo metodikos patvirtinimo“ (*Žin.*, 2010, Nr. 156-7954).
- Studijų kokybės vertinimo centro direktoriaus 2013 m. balandžio 22 d. įsakymas Nr. V-23 „Dėl ketinamos vykdyti studijų programos aprašo rengimo, jos išorinio vertinimo ir akreditavimo metodikos, patvirtintos studijų kokybės vertinimo centro direktoriaus 2011 m. lapkričio 28 d. įsakymu Nr. 1-01-157, pakeitimo“ (*Žin.*, 2013, Nr. 49-2469).

Lietuvos Respublikos Seimo ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės priimti dokumentai:

- Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymas, priimtas 2009 m. balandžio 30 d., Nr. XI-242 (*Žin.*, 2009, Nr. 54-2140).

- Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas, priimtas 2011 m. kovo 17 d., Nr. XI 1281 (*Žin.*, 2011, Nr. 38-1804).
- Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2010 m. gegužės 4 d. nutarimas Nr. 535 „Dėl Lietuvos kvalifikacijų sandaros aprašo patvirtinimo“ (*Žin.*, 2010, Nr. 56-2761; *Žin.*, 2011, Nr. 107-5057).
- Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2011 m. rugpjūčio 24 d. nutarimas Nr. 986 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2010 m. gegužės 4 d. nutarimo Nr. 535 „Dėl Lietuvos kvalifikacijų sandaros aprašo patvirtinimo“ pakeitimo“ (*Žin.*, 2011, Nr. 107-5057).

Studijų rezultatų vertinimo sistema ir studijų rezultatų vertinimo organizavimas. Remiantis Švietimo įstatymo (2011)⁹ 38 straipsnio 6 punktu, aukštųjų mokyklų studentų mokymosi pasiekimai vertinami Mokslo ir studijų įstatymo (2009) nustatyta tvarka.

Nacionaliniuose teisės aktuose minima būtinybė aukštajai mokyklai turėti *aiškią, viešą ir tinkamą studijų rezultatams įvertinti* studentų pasiekimų vertinimo sistemą. Vykdomų studijų programų vertinimo metodikoje (2010) nurodoma, kad vertinant studijų programos sritį „Studijų eiga ir jos vertinimas“, remiantis 62.6. punktu, būtina įvertinti, ar „*studentų pasiekimų vertinimo sistema yra aiški, vieša ir tinkama studijų rezultatams įvertinti*“¹⁰. Toliau minėtame dokumente nurodoma, kad, rengdama studijų programos savianalizės ataskaitą, aukštoji mokykla turi atskleisti studentų pasiekimų vertinimo principus („105.6. *studentų pasiekimų vertinimo sistemos principai*“). Studijų rezultatų vertinimo aiškumo svarba minima ir Studijų pakopų apraše (2011), nes pačio aprašo paskirtis „2.3. *aiškiau reglamentuoti laipsnių įgijimo, vertinimo ir pripažinimo procesą ir prieinamumą*“¹¹. Šiuose dokumentuose konkretūs aiškumo, tinkamumo ar viešumo požymiai, siekiant studijų rezultatų, nėra apibrėžti. Šį aspektą aiškiau atskleidžia Ketinamos vykdyti studijų programos aprašo rengimo, jos išorinio vertinimo ir akreditavimo metodika (2013), kurioje aiškiau atskleidžiamas studijų rezultatų

⁹ Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas, priimtas 2011 m. kovo 17 d., Nr. XI-1281. *Žin.*, 2011, Nr. 38-1804.

¹⁰ Studijų kokybės vertinimo centro direktoriaus 2010 m. gruodžio 20 d. įsakymas Nr. 1-01-162 „Dėl vykdomų studijų programų vertinimo metodikos patvirtinimo“. *Žin.*, 2010, Nr. 156-7954.

¹¹ Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2011 m. lapkričio 21 d. įsakymas Nr. V-2212 „Dėl studijų pakopų aprašo patvirtinimo“. *Žin.*, 2011, Nr. 143-6721.

vertinimo sistemos viešumas: „11.2. *informuoti studentus apie tai, ką jie privalės žinoti, gebėti, suprasti baigus programą (studijų dalyką), kokie bus jų pasiekimų vertinimo kriterijai, metodai, formos*“¹².

Rekomenduojama kiekvienai aukštajai mokyklai turėti studijų rezultatų vertinimo tvarką, kurioje nurodoma:

- kaip ir kokiais būdais bei metodais bus vertinamas studijų programos (studijų dalyko) tikslų įgyvendinimas – studijų rezultatai semestro pabaigoje lyginami su iš anksto apibrėžtais tikslais;
- vertinimo forma ir tipas, atsižvelgus į dalyko studijų sritį, kryptį, kitus mokymosi ypatumus¹³.

Remiantis Rekomendacijomis studijų rezultatų vertinimui tobulinti (2009) studijų rezultatų vertinimas aukštosiose mokyklose susideda iš:

- žinių ir supratimo vertinimo;
- gebėjimų vertinimo.

Aiškus, išsamus studijų rezultatų vertinimo tikslas nacionaliniuose dokumentuose nėra apibrėžtas, tačiau rekomenduojami vertinimo principai¹⁴:

- pagrįstumo (vertinimas siejamas su studijų programos (studijų dalyko) tikslais ir turi matuoti jiems įgyvendinti skirtų studijų rezultatus);
- patikimumo (gaunama vertinimo informacija ir vertinimo rezultatai turi būti objektyvūs ir nesikeisti pasikeitus vertintojui);
- aiškumo (vertinimo sistema turi būti informatyvi, suprantama vertintojams ir vertinamiesiems);
- naudingumo (atliekamas vertinimas turi būti teigiamai vertinamas pačių vertinamųjų ir prisidėti prie studijų programos tikslų įgyvendinimo);
- nešališkumo (vertinimo metu taikomi vertinimo metodai turi būti vienodai tinkami visiems vertinamiesiems).

Mokslo ir studijų įstatyme (2009), priešingai nei Švietimo įstatyme (2011), nėra numatytas studijų rezultatų vertinimo tikslas, tačiau aukštosios

¹² Studijų kokybės vertinimo centro direktoriaus 2013 m. balandžio 22 d. įsakymas Nr. V-23 „Dėl ketinamos vykdyti studijų programos aprašo rengimo, jos išorinio vertinimo ir akreditavimo metodikos, patvirtintos studijų kokybės vertinimo centro direktoriaus 2011 m. lapkričio 28 d. įsakymu Nr. 1-01-157, pakeitimo“. *Žin.*, 2013, Nr. 49-2469.

¹³ Rekomendacijos studijų rezultatų vertinimui tobulinti (2009) [interaktyvus]. [žiūrėta 2010-09-08]. http://www.smm.lt/smt/st_org/index.htm

¹⁴ *Supra* note.

mokyklos, remdamosi 48 straipsniu¹⁵, savo instituciniuose dokumentuose gali suformuluoti studijų rezultatų vertinimo tikslą.

Remiantis Rekomendacijomis studijų rezultatų vertinimui tobulinti (2009), semestro pradžioje dėstytojas turi informuoti studentus apie AM studijų rezultatų vertinimo tvarką išdėstydamas detalią dalyko programą, tikslus, laukiamus studijų rezultatus, konkrečią dėstomojo dalyko studijų rezultatų vertinimo struktūrą (tarpinių atsiskaitymų įtaką galutiniam pažymiui, kokiems rezultatams esant teks kartoti dalyko kursą arba bus galima pakartoti galutinį atsiskaitymą), vertinimo kriterijus ir reikalavimus.

Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2008 m. liepos 24 d. įsakymu Nr. ISAK-2194 „Dėl studijų rezultatų vertinimo sistemos patvirtinimo“ (žr. 1 priedą) nurodoma – **studentų pasiekimai vertinami dešimtbale vertinimo sistema**¹⁶. Remiantis šiuo dokumentu¹⁷ studentų žinios ir gebėjimai vertinami pažymiu, kai laikomi egzaminai, vykdomas baigiamasis vertinimas, tačiau gali būti taikoma ir įskaita. Studentas išlaiko įskaitą, jei įrodo, kad įsisavino ne mažiau kaip 50 procentų dalyko žinių. Galimybė vertinti ne tik egzaminu, bet ir įskaita taip pat numatyta Rekomendacijose studijų rezultatų vertinimui tobulinti (2009), tačiau tai tik rekomendacija, paliekanti apsisprendimo galimybę pačiai aukštajai mokyklai. Studijų rezultatų vertinimui pagal suteikiamą balą svarbūs požymiai išsamiau apibrėžti Rekomendacijose studijų rezultatų vertinimui tobulinti (2009), pateikiant rekomendacijas, koks pagal studento balą turi būti išsamus žinių ir supratimo bei išsamus gebėjimų apibūdinimas (2 priedas).

¹⁵ „1. Pirmosios pakopos studijų programos skiriamos bendrai erudicijai ugdyti, teoriniams studijų krypties pagrindams perteikti ir profesiniams įgūdžiams, kurie būtini savarankiškam darbui, formuoti. Universitetinių studijų programos yra labiau orientuotos į universalią bendrąją išsilavinimą, teorinį pasirengimą ir aukščiausio lygio profesinius gebėjimus, o koleginių – į pasirengimą profesinei veiklai...“

2. Magistrantūros studijų programos skiriamos pasirengti savarankiškam mokslo (meno) darbui arba kitam darbui, kurį atlikti reikia mokslo žinių ir analitinių gebėjimų...“

5. Mokslo doktorantūros paskirtis – rengti mokslininkus, kurie gebėtų savarankiškai atlikti mokslinių tyrimų ir eksperimentinės (socialinės, kultūrinės) plėtros darbus ir spręsti mokslo problemas...“

6. Meno doktorantūros paskirtis – rengti tyrėjus menininkus, kurie gebėtų kurti, interpretuoti ir plėtoti meno praktika pagrįstus tyrimus...“

¹⁶ Lietuvoje ilgą laiką buvo taikoma penkiabalė (aukščiausias įvertinimas – 5) vertinimo sistema, o nuo 1993 metų pereita prie dešimtbalės vertinimo sistemos.

¹⁷ Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakymas Nr. ISAK-2194 „Dėl studijų rezultatų vertinimo sistemos patvirtinimo“. *Žin.*, 2008, Nr. 86-3437.

Koleginėse studijose studijų rezultatų vertinimas, kuris baigiasi egzaminu, dar papildomai reglamentuojamas Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakymu dėl neuniversitetinių studijų dalyko egzamino rengimo ir jo rezultatų vertinimo nuostatų¹⁸. Šios apibrėžtos nuostatos turi būti taikomos visų koleginių studijų programų dalykų, skirtų profesinei kvalifikacijai ir specializacijai įgyti, egzaminams. Egzamino metu studentas turi įrodyti, ar pasiekė dalyko programoje nurodytus tikslus. Skirtingai nuo universitetinių studijų, šiame dokumente **reglamentuojamas dalyko egzamino turinys ir užduočių struktūra**, nes ne mažiau kaip 50 procentų viso užduotims atlikti numatyto laiko turi būti skiriama praktinėms užduotims atlikti ir (arba) praktinėms situacijoms analizuoti. O užduotys turi būti sudaromos taip, kad studentai, taikydami studijų metu įgytas teorines žinias ir praktinius įgūdžius, galėtų pademonstruoti gebėjimą analizuoti būsimai profesinei veiklai būdingas praktines situacijas ir savarankiškai spręsti praktinius uždavinius bei iškeltas problemas. Neuniversitetinių studijų dalyko egzamino rengimo ir jo rezultatų vertinimo nuostatose (2002)¹⁹ net apibrėžiama kiekvienai praktinei užduočiai ar situacijai būtina struktūra:

1. užduoties sąlygos arba (ir) praktinės situacijos aprašymas;
2. užduoties klausimai arba (ir) iškelta problema;
3. atsakymų į užduoties klausimus arba problemos sprendimo pateikimo formos pavyzdys.

Teisės aktais **įteisinta galimybė studentui pirmą kartą nemokamai perlaikyti egzaminą**. Mokslo ir studijų įstatymo (2009) 55 straipsnio 2 punkte nurodyta, kad „Studentas, neišlaikęs egzamino ar įskaitos, turi teisę šį atsiskaitymą vieną kartą nemokamai pakartoti aukštosios mokyklos nustatyta tvarka. Ši tvarka turi būti priimta išnagrinėjus studentų atstovybės siūlymus“²⁰.

Studijų rezultatų vertinimo turinio gairės, kriterijai ir baigiamasis vertinimas. Aukštoji mokykla, ketindama teikti vertinimui naują studijų programą, turi pateikti dalykų ar modulių aprašus „23.1. <...> nurodant šią būtiną informaciją: dalyko (modulio) pavadinimas, studijų dalyko (modu-

¹⁸ Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2002 m. sausio 15 d. įsakymas Nr. 35 „Dėl neuniversitetinių studijų dalyko egzamino rengimo ir jo rezultatų vertinimo nuostatų“. *Žin.*, 2002, Nr. 6-241.

¹⁹ *Supra* note.

²⁰ Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymas, priimtas 2009 m. balandžio 30 d. Nr. XI-242. *Žin.*, 2009, Nr. 54-2140.

lio) apimtis kreditais ir valandomis (nurodant kontaktinio ir savarankiško darbo apimtį valandomis), tikslai, programos studijų rezultatų, studijų dalyko (modulio) rezultatų, *studijų metodų ir studentų pasiekimų vertinimo metodų sąsajos (Metodikos priede pateikta 3 lentelės forma), vertinimo kriterijai, studijų dalyko (modulio) turinys, pagrindinė literatūra*²¹. Studijų pakopų apraše (2011)²² studijų rezultatų kriterijai nėra tiesiogiai įvardinti, tačiau studijų rezultatų aprašymas pagal studijų pakopas gali būti pagrįstas orientyras formuluojant studijų rezultatų ar dalyko rezultatų vertinimo kriterijus, nes turinys suderintas su Lietuvos kvalifikacijų sandaros aprašu (2010)²³ ir su Europos kvalifikacijų sąranga (2008)²⁴. Šiais teisės aktais įvardinta *studijų rezultatų vertinimo turinio kaita atsižvelgiant į studijų pakopą, Lietuvos kvalifikacijų sandaros lygį*.

Studijų pakopų apraše (2011) pateikiami orientaciniai metmenys vertinti studentų studijų rezultatų pasiekimą pagal šiuos aspektus:

- žinios, jų taikymas;
- gebėjimai vykdyti tyrimus;
- specialieji gebėjimai;
- socialiniai gebėjimai;
- asmeniniai gebėjimai (3 priedas).

Kiekvieno aspekto analizė pagal studijų pakopas aiškiai atskleidžia studijų rezultatų pademonstravimo skirtumus pagal studijų pakopas. Pvz., koleginių studijų studentas, siekiantis įgyti profesijos bakalaurą, turi pademonstruoti žinių taikymą sprendžiant kompleksines, konkrečias atitinkamos srities problemas („Praktinį veiklos srities išmanymą suteikiančios naujausiais atradimais grindžiamos profesinės veiklos žinios, kurias gebama taikyti nustatant ir sprendžiant kompleksines konkrečias ar abstrakčias veiklos srities problemas“), o bakalauro laipsnį siekiantis įgyti universitetinėse studijose studentas turi

²¹ Studijų kokybės vertinimo centro direktoriaus 2013 m. balandžio 22 d. įsakymas Nr. V-23 „Dėl ketinamos vykdyti studijų programos aprašo rengimo, jos išorinio vertinimo ir akreditavimo metodikos, patvirtintos studijų kokybės vertinimo centro direktoriaus 2011 m. lapkričio 28 d. įsakymu Nr. 1-01-157, pakeitimo“. *Žin.*, 2013, Nr. 49-2469.

²² Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2011 m. lapkričio 21 d. įsakymas Nr. V-2212 „Dėl studijų pakopų aprašo patvirtinimo“. *Žin.*, 2011, Nr.143-6721.

²³ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2010 m. gegužės 4 d. nutarimas Nr. 535 „Dėl Lietuvos kvalifikacijų sandaros aprašo patvirtinimo“. *Žin.*, 2010, Nr. 56-2761.

²⁴ Europos Parlamento ir Tarybos 2008 m. balandžio 23 d. rekomendacijos dėl Europos mokymosi visą gyvenimą kvalifikacijų sąrangos kūrimo [interaktyvus]. [žiūrėta 2013-10-30]. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2008:111:0001:0007:LT:PDF>

pademonstruoti aukštesnio lygmens žinias, kurias turės taikyti plačiose tarpdalykinėse studijų ar profesinės veiklos srityse („*Įvairiapusį teorinį studijuojamos srities ir profesinės veiklos pažinimą suteikiančios naujų fundamentinių ir taikomųjų mokslinių tyrimų rezultatais pagrįstos integruotos profesinės veiklos ir studijų srities žinios, kurias gebama taikyti plačiose tarpdalykinėse studijų ar profesinės veiklos srityse*“)²⁵. Antros pakopos studentas, siekiantis įgyti magistro laipsnį, turi demonstruoti fundamentinių arba taikomųjų mokslinių tyrimų rezultatais grindžiamas žinias ir jų pritaikymą sprendžiant sudėtingus uždavinius įvairiose aplinkose („*Fundamentinių arba taikomųjų mokslinių tyrimų (meno projektų tiriamųjų dalių) rezultatais grindžiamos naujausios studijų ar veiklos srities žinios, kurias geba taikyti sprendžiant uždavinius naujoje ar nežinomoje aplinkoje, vykdant mokslinius tyrimus arba užsiimant profesionaliąja menine veikla, diegiant naujoves*“), o trečios pakopos studentas, ketinantis įgyti daktaro laipsnį, turi jau pats kurti žinias ir spręsti strateginius uždavinius („*Naujausios sistemingos mokslinių tyrimų arba meninės veiklos žinios, kurias geba taikyti kuriant naujas fundamentines žinias ir idėjas, sprendžiant strateginio pobūdžio veiklos uždavinius*“)²⁶.

Tai, kad aukštosios mokyklos dėstytojai planuodami studentų studijų rezultatų vertinimą, numatydami vertinimo turinį, formuluodami vertinimo kriterijus atsižvelgtų į studijų pakopą, galima numatyti analizuojant reikalavimus magistrantūros studijų programoms²⁷. Šio dokumento 16 punkte nurodoma, kad turi būti užtikrinama, jog „magistro kvalifikacinį laipsnį įgijęs asmuo turės reikšmingai aukštesnes nei pasiekiamos per pirmosios pakopos studijas kompetencijas:

„16.1. bus įgijęs savitam ir savarankiškam mokslinių (meninių) idėjų plėtojimui ir taikymui pakankamų studijuotos mokslo šakos žinių (meno šakos kūrybinių gebėjimų), susipažinęs su naujausiomis tos šakos mokslo teorijomis (meno inovacijomis), metodais ir technologijomis;

16.2. bus įgudęs įgytą žinojimą ir supratimą, šiuolaikinius metodus taikyti analitinių gebėjimų, inovatyvumo ir žinių integracijos reikalaujančioje praktinėje veikloje, įskaitant mokslinius tyrimus (originalią kūrybą), išmanys

²⁵ Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2011 m. lapkričio 21 d. įsakymas Nr. V-2212 „Dėl studijų pakopų aprašo patvirtinimo“. *Žin.*, 2011, Nr.143-6721.

²⁶ *Supra* note.

²⁷ Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2010 m. birželio 3 d. įsakymas Nr. V-826 „Dėl magistrantūros studijų programų bendrųjų reikalavimų aprašo patvirtinimo“. *Žin.*, 2010, Nr. 67-3375.

analizės metodų (kūrybinių technikų) taikymo ribas, mokės įvertinti tyrimų rezultatus ir nustatyti jų patikimumą;

16.3. galės įgytą žinojimą, supratimą ir gebėjimą spręsti problemas (rasti meninius sprendimus) taikyti naujoje, nežinomoje ar nuolat kintančioje aplinkoje bei plačiuose (tarpkryptiniuose, tarpsritiniuose) kontekstuose, susijusiuose su savo studijų sritimi;

16.4. gebės nuolat savarankiškai mokytis, pažinti ir kritiškai vertinti studijuoto pažinimo ar kūrimo lauko teorines bei praktines naujoves, efektyviai veikti aplinkybėmis, kai stokojama išsamios informacijos bei instrukcijų, pagrįsti daromas išvadas ir jas deramai pateikti įvairaus išsilavinimo suinteresuotiems asmenims, suvokti etinius ir socialinius savo žinojimo ir jo pagrindu priimamų sprendimų padarinius ir atsakomybę už juos“.

Lietuvos kvalifikacijų sandaros aprašas (2010)²⁸ – dar viena priemonė, padedanti ne tik aiškiau, konkrečiau apibrėžti studijų rezultatus, bet ir studijų rezultatų vertinimą, nes jo paskirtis yra

„2.3 užtikrinti kvalifikacijų nustatymo, įgijimo, vertinimo ir pripažinimo procesų aiškumą ir prieinamumą“ bei „16.4. vertinant formaliuoju, neformalioju ar savišvietos būdu įgytus gebėjimus, suteikiant ir pripažįstant kvalifikaciją“.

Remiantis Lietuvos kvalifikacijų sandaros aprašu (2010) Lietuvos kvalifikacijų sandarą sudaro 8 kvalifikacijų lygiai, VI, VII ir VIII lygių kvalifikacija susijusi su aukštojo mokslo diplomo įgijimu:

„10. VI lygio kvalifikacijos įgyjamos studijuojant pirmojoje universitetinių ar koleginių studijų pakopoje, teisės aktų nustatytais atvejais ir tvarka – pagal laipsnio nesuteikiančias studijų arba perkvalifikavimo programas ir (arba) iš profesinės veiklos patirties ir mokantis savarankiškai. Punkto pakeitimai: Nr. 657, 2011-06-08, Žin., 2011, Nr. 71-3402 (2011-06-11)

11. VII lygio kvalifikacijos įgyjamos studijuojant antrojoje universitetinių studijų pakopoje arba pagal vientisųjų studijų programas, teisės aktų nustatytais atvejais ir tvarka – pagal laipsnio nesuteikiančias studijų arba perkvalifikavimo programas ir (arba) iš profesinės veiklos patirties ir mokantis savarankiškai. Punkto pakeitimai: Nr. 657, 2011-06-08, Žin., 2011, Nr. 71-3402 (2011-06-11)

12. VIII lygio kvalifikacijos įgyjamos studijuojant doktorantūroje ir (arba) teisės aktų nustatyta tvarka iš profesinės veiklos patirties ir mokantis savarankiškai. Punkto pakeitimai: Nr. 657, 2011-06-08, Žin., 2011, Nr. 71-3402 (2011-06-11).“

²⁸ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2010 m. gegužės 4 d. nutarimas Nr. 535 „Dėl Lietuvos kvalifikacijų sandaros aprašo patvirtinimo“. Žin., 2010, Nr. 56-2761; 2011, Nr. 107-5057.

Siekiant įvertinti studento pasirengimą įgyti kvalifikaciją turėtų būti atsižvelgiama į siekiamo įgyti kvalifikacijos lygio pagal nacionalinę kvalifikacijų sandarą charakteristiką (4 priedas).

Studijų krypties reglamentus ir aprašus turėtų būti išanalizavęs kiekvienas dėstytojas, kuris atlieka studijų rezultatų vertinimą, nes juose galima rasti konkrečiai ir aiškiai išvardintas būtinas atitinkamas studijas baigusiam absolventui žinias ir gebėjimus. Pvz., remiantis Socialinio darbo studijų krypties reglamentu (2008)²⁹ įvardintos žinios, pažintiniai gebėjimai, praktiniai gebėjimai ir perkeliameji gebėjimai (5 priedas). P. Žiliukas ir kt. (2011) pastebi, kad Lietuvoje iki šiol galiojantys studijų kryptčių reglamentai apsiriboja tik studijų turinio fiksavimu, tačiau nesprenžia klausimo, iš kur atsiranda turinio poreikiai. Tačiau sutinka, kad Studijų krypties aprašai daugelyje šalių yra vienas svarbiausių aukštojo mokslo sistemos dokumentų, kurių paskirtis, anot P. McGhee (2004), „nustatyti bendrus reikalavimus, siekiant akademinų standartų <...>, informuoti akademinę bendruomenę ir ypač programų rengėjus, kokie studijų turinio elementai yra svarbiausi, kokių mokėjimų turi įgyti studentai, kokie minimalūs ir tipiniai reikalavimai keliami studentų pasiekimams, bei paskatinti diskusijas, kaip juos tobulinti“ (Žiliukas ir kt. 2011, p. 19). Studijų kryptčių reglamentus galima kritikuoti dėl kartais su rinkoje vykstančiais pokyčiais nespėjančio turinio atnaujinimo, tačiau universitetinėse studijose kol kas tai priemonė, padedanti ne tik modeliuoti studijų programos turinį, bet ir įvertinti, ar asmuo yra pasirengęs įgyti kvalifikaciją.

Atliekant studijų rezultatų vertinimą koleginiuose studijose dar yra svarbūs Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos bei Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos patvirtinti profesinio rengimo standartai (V lygmuo)³⁰, nes juose nurodomos atitinkamą kvalifikaciją įgijusiam specialistui būtinos veiklos sritys, kompetencijos, kompetencijų ribos, studijų tikslai, kompetencijų vertinimas. Pvz., remiantis Aplinkosaugininko profesinio rengimo standartu³¹, aplinkosaugininko kompetencija „organizuoti ir vertinti aplinkosauginės įmonės veiklą“ įvertinama teigiamai, jei parengia paraišką gauti vykdymo leidimą, įmonės dokumentus ir gali apibū-

²⁹ Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2008 m. balandžio 9 d. įsakymas ISAK-980 „Dėl socialinio darbo studijų krypties reglamento patvirtinimo“. *Žin.*, 2008, Nr. 45-1706.

³⁰ Visi profesinio rengimo standartai skelbiami Kvalifikacijų ir profesinio mokymo plėtros centro tinklalapyje http://www.kpmc.lt/kpmc/?page_id=1250

³¹ Patvirtinta Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro ir Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2008 m. birželio 26 d. įsakyму Nr. ISAK-1872/A1-209.

dinti dokumentų valdymo principus. Profesinio rengimo standartas (V lygmuo), skirtas koleginiams studijoms, arba rengiami profesiniai standartai³² turėtų padėti studijų rezultatų turinį labiau priartinti prie darbo pasaulio tendencijų. Studijų krypčių aprašų skirtingoms pakopoms kūrimo metodikoje (2011) minima būtinybė turėti akademinis-profesinius standartus, nes jie turėtų būti susieti su sistemingais, išsamiais, objektyviais ir nuolatinais profesinės veiklos tyrimais, kuriuose būtų atliepiama ir darbo pasaulio atstovų (darbdaviai, profesinių veiklų ekspertai, profesinės organizacijos, profesinės sąjungos ir kt.) nuomonė. Tačiau, kol nėra akademinų profesinių standartų, vertinant studijų rezultatų pasiekimą pagal aktualumą (priklauso nuo studijų pakopos, suteikiamos kvalifikacijos ir pan.) rekomenduojama atsižvelgti į aktualios studijų pakopos aprašą, atitinkamą Lietuvos kvalifikacijų sandaros lygį, profesinio rengimo standarto arba profesinio standarto³³ turinį (jei patvirtintas ir tinka pagal studijų pakopą).

Baigiamasis vertinimas. Remiantis Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2010 m. balandžio 9 d. įsakymu Nr. V-501, pirmosios pakopos ir vientisųjų studijų programos studentai turi parengti pažymiu vertinamą baigiamąjį darbą (projektą) arba laikyti baigiamuosius egzaminus, skiriant pagal studijų programos tipą ir pakopą numatytą apimtį kreditais³⁴.

Magistrantūros studijų programų bendrųjų reikalavimų aprašo (2010)³⁵ 22 punktu nurodomi reikalavimai baigiamojo darbo (projekto) ar egzamino komisijai: „*Baigiamojo darbo (projekto) ir jo gynimo vertinimo komisija turi būti sudaroma iš kompetentingų studijų krypties (šakos) specialistų – mokslininkų (menininkų), praktikų profesionalų, socialinių partnerių atstovų. Bent vienas komisijos narys (geriausia – komisijos pirmininkas) turi būti iš kitos mokslo ir studijų institucijos, nei vyko magistranto studijos. Tokia pati turi būti baigiamojo egzamino komisijos sudėtis, kai toks egzaminas numatytas studijų programoje. Baigiamajam darbui (projektui) taikoma ta pati intelektualinės nuosavybės arba (ir) komercinių paslapčių apsauga kaip ir viešai skelbiamam mokslo (meno) darbui*“.

³² Kvalifikacijų ir profesinio mokymo plėtros centro vykdomo projekto „Kvalifikacijų formavimas ir modulinio profesinio mokymo sistemos kūrimas“ metu planuojama sukurti keletą.

³³ Rengiami, žr. http://www.kpmc.lt/kpmc/?page_id=1253

³⁴ Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2010 m. balandžio 9 d. įsakymas Nr. V-501 „Dėl laipsnį suteikiančių pirmosios pakopos ir vientisųjų studijų programų bendrųjų reikalavimų aprašo patvirtinimo“. *Žin.*, 2010, Nr. 44-2139.

³⁵ Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2010 m. birželio 3 d. įsakymas Nr. V-826 „Dėl magistrantūros studijų programų bendrųjų reikalavimų aprašo patvirtinimo“. *Žin.*, 2010, Nr. 67-3375.

Koleginėse studijose studijų rezultatų baigiamasis vertinimas dar papildomai reglamentuojamas Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakymu dėl neuniversitetinių studijų dalyko egzamino rengimo ir jo rezultatų vertinimo nuostatų³⁶, įvardinant, jog visos neuniversitetinių studijų programos turi būti baigiamos studijų rezultatų vertinimu, kurio formos yra kvalifikacinis egzaminas; baigiamasis egzaminas; baigiamasis darbas. Taip pat yra nurodomas studijų rezultatų baigiamojo vertinimo organizavimo tikslas – „leisti studentui įrodyti, kad jis pasiekė studijų tikslus ir įgijo studijų programoje numatytas profesines kompetencijas, ir nustatyti, ar jam gali būti suteikta profesinė kvalifikacija“³⁷. Koleginėse studijose nacionaliniu dokumentu yra reglamentuotas baigiamojo vertinimo tikslas ir paskirtis, pasirengimas vertinti, kvalifikavimo komisijos sudarymas, egzaminų užduotys, egzamino organizavimas ir rezultatų vertinimas, baigiamasis darbas ir baigiamojo darbo vertinimas.

1.2. Studijų rezultatų vertinimo europinės tendencijos

Lietuvos nepriklausomybės atgavimo pradžioje buvo stengiamasi orientuotis į užsienio šalių patirtis, buvo pradėtas įgyvendinti PHARE IBER projektas³⁸. Nepriklausomos Lietuvos valstybės atkūrimas 1990 m. kovo 11 d. paskatino imtis sisteminės, visas švietimo sritis apėriantios pertvarkos. Lietuvos švietimo pertvarką paskatino vidiniai (švietimo sistemoje susiformavę) ir sociokultūriniai (kitų sociokultūrinio gyvenimo sričių suponuoti veiksniai). „Lietuvos švietimui per vieną dešimtmetį teko modeliuoti ir kurti naują švietimo tikslų, uždavinių sampratą, struktūras, ugdymo turinį, metodus, strategijas, ką Vakarų Europos valstybės kūrė dešimtmečiais, nuolatos keisdamos, tobulindamos, reformuodamos“ (Nacionalinis švietimo plėtotos raportas, p. 3).

1999 m. Lietuva, kartu su dalim Europos valstybių, pasirašė Bolonijos deklaraciją „Europos aukštojo mokslo erdvė“, kuria įsipareigojo kurti Europos aukštojo mokslo erdvę. 2000 m. priimtas Aukštojo mokslo įstatymas padėjo Lietuvai sparčiau įsitraukti į Bolonijos proceso dokumentuose minimą siekinį realizavimą. Lietuvai tapus ES nare, dalyvaujant Bolonijos procese,

³⁶ Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2002 m. sausio 15 d. įsakymas Nr. 35 „Dėl neuniversitetinių studijų dalyko egzamino rengimo ir jo rezultatų vertinimo nuostatų“. *Žin.*, 2002, Nr. 6-241.

³⁷ *Supra* note.

³⁸ Šis projektas buvo skirtas padėti reformuoti aukštojo mokslo sistemą.

Europos kvalifikacijų sąraangoje³⁹ tapo ypač svarbu domėtis europinėmis tendencijomis švietimo srityje.

Siekiant Bolonijos proceso tikslų, Lietuvoje per 10 metų, 1999–2010 m. laikotarpiu, įsigalėjo triapakopė studijų sistema, įdiegta nacionalinė kreditų sistema, atliepianti ECTS⁴⁰, sukurta Lietuvos kvalifikacijų sandara, suderinta su Europos kvalifikacijų sandara (2008 m. balandžio 23 d. Europos Parlamento ir Taryba patvirtino Rekomendaciją dėl Europos mokymosi visą gyvenimą kvalifikacijų sandaros kūrimo 2008/C 111/01/EB, kurioje visas kvalifikacijų spektras suskirstytas į 8 lygius)⁴¹. Aukštosiose mokyklose įgyvendinti projektai, atnaujinant studijų programas, pertvarkant pagal ECTS ir aiškiai įvardinant studijų rezultatus.

Studijų rezultatų (angl. *learning outcomes*) svarba Bolonijos procese pirmą kartą politiniu lygmeniu buvo pabrėžta Berlyno (2003) komunikate⁴² (Žiliukas ir kt., 2011). Berlyno komunikate (2003) skatinama parengti kvalifikacijų sąrangas, kurios „apibrėžtų kvalifikacijas darbo krūvio, lygmens, studijų rezultatų, kompetentingumų ir profilio sampratomis“ (p. 4). O Bergeno komunikate (2005)⁴³ buvo skatinama išgryninti, išryškinti kiekvienos pakopos bendruosius aprašus, grindžiamus studijų rezultatais ir atskleidžiant skirtumus tarp pirmos ir antros studijų pakopų. Londono komunikatas (2007)⁴⁴ paskatino padėti įgyvendinti „ECTS kreditų sistemą, grindžiamą studijų rezultatais ir studentų darbo krūviu“ (p. 3).

³⁹ 2005 m. kovo ir 2006 m. kovo mėn. Briuselio Europos Vadovų Tarybose buvo pabrėžta Europos kvalifikacijų sąrangos priėmimo svarba. Šaltiniai: Mokymosi visą gyvenimą Europos kvalifikacijų sąranga. Europos bendrija, 2009.

⁴⁰ ECTS kreditai apibūdina studentų mokymosi veiklos apimtį, nustatydami studijų programai, dalykui ar moduliui reikalingą laiką, bei atskleidžia europinį požiūrį į dėstymą ir studijavimą, kai studentas atsiduria studijų proceso centre (Tuning: Europos švietimo struktūrų suderinimas, 2008).

⁴¹ Europos Parlamento ir Tarybos 2008 m. balandžio 23 d. rekomendacijos dėl Europos mokymosi visą gyvenimą kvalifikacijų sąrangos kūrimo. The European Qualification Framework for Lifelong Learning (EQF). (2008). European Commission, Education and Culture, Luxembourg. Mokymosi visą gyvenimą Europos kvalifikacijų sąranga. Europos bendrija, 2009. A Framework for Qualifications of the European Higher Education Area (2005). Bologna Working Group on Qualifications Frameworks.

⁴² Communiqué of the Conference of Ministers responsible for Higher Education in Berlin on 19 September 2003.

⁴³ Communiqué of the Conference of European Ministers Responsible for Higher Education, Bergen, 19–20 May 2005.

⁴⁴ London Communiqué. Towards the European Higher Education Area: responding to challenges in a globalised world, 18 May 2007.

S. Adam (2004) studijų rezultatus įvardina kaip studijų programos pamatą, kaip svarbų Bolonijos proceso rezultatą siekiant aukštesiose mokyklose kokybiškų studijų. S. Adamas (2004) pabrėžia **jungties** tarp studijų rezultatų, kvalifikacijos lygio, studijų pakopos aprašo, kreditų, mokymo ir mokymosi, asmens studijų pasiekimų vertinimo svarbą. Pabrėžia, kad **studijų rezultatų turinys turi tiesioginį ryšį, kai vertinama, ar asmuo pasiekė numatytus studijų rezultatus**. Studijų rezultatai skatina apmąstymus apie studentų pasiekimų vertinimą ir vertinimo kriterijų kūrimą bei kaip vertinimą padaryti efektyvų ir įvairų (Adam, 2004, p. 7). Sėkmingam studijų rezultatų formulavimui, siekiant kokybiškų studijų, S. Adam rekomenduoja atsižvelgti į Bolonijos proceso dokumentus, Dublino aprašus (Dublin Descriptors, 2004), „Tuning“ projektą, ECTS taikymo rekomendacijas⁴⁵ ir nacionalinės sąrangos apibrėžtą kvalifikacijos lygį.

Dublino aprašai (2005) (*Dublin Descriptors*) dažnai siejami su studijų programų atnaujinimu formuluojant studijų rezultatus, nes tai orientaciniai, bendrieji aprašai, skirti padėti Europos valstybėms susitarti aukštajame moksle įvardinant absolvento žinių, gebėjimų lygį baigus skirtingų pakopų studijas⁴⁶. Tačiau Dublino aprašai (2005), kaip ir Studijų pakopų aprašas (2011)⁴⁷, Lietuvos kvalifikacijų sandaros aprašas (2010)⁴⁸, studijų krypties reglamentai, yra puiki orientacinė priemonė, kuri nusako studijų rezultatų vertinimo kryptis, studentams studijuojant skirtingose pakopose (6 priedas). Metodinėje ir mokslinėje literatūroje beveik vieningai sutariama, kad kuriant Europos aukštojo mokslo sąrangą Dublino aprašai tapo integralia ir neatsiejama jos dalimi. Dublino aprašai (2004) sudaryti atliepiančiais penkis svarbius aspektus: žinios ir supratimas; žinių ir supratimo taikymas; sprendimų priėmimas; bendravimas; studijavimas arba mokėjimai mokytis, tačiau pabrėžiama, kad tai tik orientacinės gairės, svarbios atliekant baigiamąjį vertinimą, kaip studentas pasiekė studijų programoje numatytus studijų rezultatus.

⁴⁵ ECTS User Guide in European Credit Transfer and Accumulation System for Lifelong Learning, DG Education and Culture. European Commission. 2004. http://ec.europa.eu/education/lifelong-learning-policy/ects_en.htm

⁴⁶ Iš pradžių buvo sukurti bakalauro ir magistro aprašai, o vėliau buvo papildyti trumpojo bei trečiojo ciklo programų studijų rezultatų aprašais.

⁴⁷ Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2011 m. lapkričio 21 d. įsakymas Nr. V-2212 „Dėl studijų pakopų aprašo patvirtinimo“. *Žin.*, 2011, Nr. 143-6721.

⁴⁸ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2010 m. gegužės 4 d. nutarimas Nr. 535 „Dėl Lietuvos kvalifikacijų sandaros aprašo patvirtinimo“. *Žin.*, 2010, Nr. 56-2761.

J. Gonzales ir R. Wagenaar (Tuning: Europos švietimo struktūrų suderinimas, 2008) pastebi, kad ne visi pagal Dublino aprašus (2004) suformuluoti studijų rezultatai ar rodikliai vienodai svarbūs kiekvienai studijų programai ir dalykui. Tai siejama ne tik su nacionaliniais teisės aktais, įvairiose šalyse apibrėžtais kiek skirtingais reikalavimais aukštosiose mokyklose rengiamiems specialistams, bet ir su Europos mastu įgyvendinto „Tuning“ projekto ideologija⁴⁹. Pats pavadinimas „Tuning“, išvertus iš anglų kalbos „suderinimas“, „dermė“, atskleidžia projekto sampratą: „vietoj to, kad siektų suvienodinti savo studijų programas ar kurti vieningą, norminamąją ar apibrėžtą europinę studijų programą, universitetai ieško sąlyčio taškų ir bendro supratimo“ (Tuning: Europos švietimo struktūrų suderinimas, 2008).

P. Žiliukas ir kt. (2011) išskiria „Tuning“ projekto svarbą Lietuvos aukštojo mokslo sistemai, nes buvo siekiama Dublino aprašų (2004) rekomendacijas pritaikyti aprašant konkrečius reikalavimus atskiroms studijų pakopoms pagal studijų sritis ir studijų kryptis. T. Bulajeva ir kt. (2011) taip pat įvardina „Tuning“ projekto rezultatų reikšmingumą „Lietuvos aukštosioms mokykloms, siekiančioms sėkmingai integruotis į Europos Sąjungos aukštojo mokslo erdvę“ (p. 10). Studijų rezultatų vertinimo aspektu svarbus antrasis „Tuning“ projekto etapas, nes skirtingų dalykinių grupių ekspertai aiškinosi veiksmingus dėstymo, studijavimo ir vertinimo principus. „Tuning“ projekto ekspertai pastebi, kad esminis elementas vertinant, kaip studentui pavyko pasiekti studijų ir dalyko rezultatus, yra „**grįžtamasis ryšys**“, o ypač tinkami ir aukštosiose mokyklose išskiriami **formuojamasis**⁵⁰ (studentai mokosi atlikdami užduotį, o vėliau gauna dėstytojo komentarą, kokie trūkumai, kaip geriau atlikti) ir **apibendrinamasis** vertinimo tipai (Tuning: Europos švietimo struktūrų suderinimas, 2008, p. 83). Tačiau ir šio vertinimo metu įvardinus pažymį svarbu at-

⁴⁹ 2000 m. Deusto universitetas (Ispanija) ir Groningeno universitetas (Nyderlandai) pradėjo Europos Komisijos finansuojamą „Tuning“ projektą. Jau pirmajame etape dalyvavo 107 Europos universitetai. Projekto rezultatai ir rekomendacijos buvo patikrintos visose Europos Sąjungos šalyse, o sukurta metodologija imta taikyti Australijos, Europos Sąjungos, JAV, Lotynų Amerikos, Gruzijos, Rusijos aukštosiose mokyklose.

⁵⁰ T. Bulajeva (2007) abejoja dėl formuojamojo vertinimo tinkamumo, jos manymu, formuojamasis vertinimas labiau taikomas mokyklose nei aukštojo mokslo institucijose. Besimokydami mokykloje ugdymo proceso metu mokiniai nuolat kontroliuojami. Vertinimas čia suprantamas kaip ugdymo proceso dalis, todėl yra neatsiejamas ir nuolatinis. Aukštojoje mokykloje kontrolė išnyksta, kadangi dažniausiai studentų žinios vertinamos kelis kartus per semestrą, todėl mokykloje išugdytas įprotis nuolat būti vertinamam aukštojoje mokykloje turėtų peraugti į įprotį įsivertinti.

likti studento pasiekimų rezultatų apibendrinimą taikant dėstytojo, o kartais ir bendrakursių, komentarus. Kai taikomas apibendrinamasis vertinimas, Europos auštosiose mokyklose dažnai pasirenkama taikyti egzaminą arba esė⁵¹. Vis dėlto J. Gonzales ir R. Wagenaar (2008) pastebi, kad įprastinė apibendrinamojo vertinimo forma yra dėstytojo stebimas egzaminas, kuris vyksta raštu arba žodžiu. Šį populiarumą aiškina tuo, kad egzaminai raštu yra pigūs ir saugūs, ekonomiški, nes vienu metu galima išegzaminuoti didelę grupę studentų, o per žodinį egzaminą galima išsamiai patikrinti, kaip studentas pasiekė studijų arba dalyko rezultatus. Žodiniai egzaminai dažniausiai vyksta studentui atsakinėjant į dėstytojo klausimus ir atliekant gebėjimų demonstravimą. Apibendrinę įvairių universitetų patirtį J. Gonzales ir R. Wagenaar (2008) teigia, kad taikant egzaminą raštu dažniausiai yra naudojama:

- esė;
- klausimai, į kuriuos atsakoma pasirenkant vieną iš kelių pateiktų variantų (angl. *multiple choice questions*);
- problemų sprendimas;
- atvejų / duomenų / tekstų analizė;
- literatūros apžvalga, pvz., iš atminties arba taikant „atverstos knygos“ principą (angl. *open book procedure*), kai studentas per egzaminą gali remtis bet kokia atsinešta medžiaga, ar leidžiant išsinešti iš auditorijos ir namuose išstudijuoti egzamino klausimus (angl. *take away procedure*) (Tuning: Europos švietimo struktūrų suderinimas, 2008, p. 83–84).

„Tuning“ projekto metodinėje medžiagoje minimos „vertinimo formos: egzaminas žodžiu, egzaminas raštu, medžiagos pristatymas žodžiu, testas, esė, darbų pavyzdžiai, stažuotės ataskaita, ataskaita apie surinktus duomenis, nuolatinis vertinimas, baigiamasis darbas – diplominis darbas ar disertacija, ir kt.“ (Tuning: Europos švietimo struktūrų suderinimas, 2008, p. 73). Taip pat šio projekto metu (antrame etape) imtasi sisteminti, ką dėstytojai taiko formaliam ir neformaliai vertinimui, pateikiant „Tuning“ projekto metu vykdomo tyrimo metu nustatytas studentų pasiekimų vertinimo formas, bū-

⁵¹ „Kai kuriose šalyse labiausiai paplitęs vertinimo būdas buvo egzaminas žodžiu, tuo tarpu kitose vyravo esė. Netgi šiandien daugelyje šalių esė tebėra plačiai naudojamas vertinimo būdas. Nėra nieko blogo pačiose esė, tačiau tik tuo atveju, jeigu užduotis visiškai atitinka išeitą kursą ir mokymosi siekinius, o dėstytojas turi laiko darbus greitai ištaisyti ir raštu pateikti konstruktyvų bei išsamų atsiliepimą apie kiekvieną esė“ (Tuning: Europos švietimo struktūrų suderinimas, 2008, p. 82).

dus, užduotis⁵², – tai testavimas; egzaminas žodžiu; laboratorinių darbų ataskaitos; testų ir kitokių duomenų analizė; įgūdžių demonstravimas (praktinio mokymo darbo vietoje ar darbo laboratorijoje metu; stažuocių ataskaitos ar dienoraščiai; disertacijos tyrimai; praktinio duomenų rinkimo ataskaitos; rašiniai, ataskaitos; literatūros apžvalga; priešingų mokslo darbų kritinis vertinimas (Tuning: Europos švietimo struktūrų suderinimas, 2008).

Baigiamojo vertinimo klausimai „Tuning“ projekte siek tiek apžvelgiami, nurodant, kad daugelis aukštųjų mokyklų turi parengusios baigiamojo darbo rašymo rekomendacijas ir reikalavimus. Tik užsimenama, kad dalis dėstytojų studijų proceso metu skelbia sėkmingo darbo kriterijus, t. y. nurodo, ką konkrečiai studentai turi padaryti, kad užduotį atliktų tinkamai. Tai kalbant apie baigiamojo darbo vertinimą pabrėžia vertinimo kriterijų būtinybę: „šiandien jau tampa norma paskelbti sėkmingo darbo kriterijus, kurie turėtų būti universalūs“ (Tuning: Europos švietimo struktūrų suderinimas, 2008, p. 84).

Kitame „Tuning“ projekto produkte minimas poreikis viešinant studijų programą, pateikiant studijų programos profilį nurodyti „pagrindines vertinimo strategijas ir metodus“ (A Tuning Guide to Formulating Degree Programme Profiles, 2010, p. 29).

Europos mokymosi visą gyvenimą kvalifikacijų sąrangos⁵³ dokumente kiekvienam lygiui nurodytos „žinios ir gebėjimai, ir kompetencija“ taip pat gali būti orientyras planuojant studijų rezultatų vertinimą (7 priedas). Tai tampa ypač svarbu, kai rengiamos jungtinės studijų programos, sutartiniu būdu įgyvendinamos keliose aukštosiose mokyklose, suteikiant daugiau nei vienos aukštosios mokyklos diplomą. Tačiau šį dokumentą verčiant į lietuvių kalbą kyla įvairių edukologinių diskusijų, kaip versti ir aiškinti sąvoką „*competence*“. Pvz., oficialiame šio dokumento vertime bei Lietuvos kvalifikacijų sistemą tvarkančios įstaigos⁵⁴ dokumentuose „*competence*“ verčiama kaip „kompetencija“, paaiškinant, jog tai „įrodytas gebėjimas naudoti žinias, gebėjimus, asmeninius, socialinius ir (arba) metodinius gebėjimus dirbant,

⁵² Metodinė medžiaga edukologiniu požiūriu nėra korektiškai parengta, nes su studentų studijavimo pasiekimų vertinimu susijusios sąvokos vartojamos nepakankamai atsakingai, tas pats pavyzdys vadinamas vertinimo forma, vertinimo būdu, vertinimo užduotimi.

⁵³ Europos Parlamento ir Tarybos 2008 m. balandžio 23 d. rekomendacijos dėl Europos mokymosi visą gyvenimą kvalifikacijų sąrangos kūrimo. The European Qualification Framework for Lifelong Learning (EQF). (2008). European Commission, Education and Culture, Luxembourg.

⁵⁴ Kvalifikacijų ir profesinio mokymo plėtros centras.

studijuojant ir siekiant profesinio bei asmeninio tobulėjimo“. Europos kvalifikacijų sąrangos kontekste „kompetencija“ apibrėžiama vertinant atsakomybę ir savarankiškumą (Europos Parlamento ir Tarybos rekomendacijos dėl Europos mokymosi visą gyvenimą kvalifikacijų sąrangos kūrimo, 2008, p. 4). Tačiau Studijų krypčių aprašų skirtingoms pakopoms kūrimo metodikoje, kurios rengimą kuravo Studijų kokybės vertinimo centras, „*competence*“ jau verčiama ir aiškinama kaip „kompetentingumas – tai tik viena studijų rezultatų (paskutinė) dalis (deskriptorius), kurioje apibrėžiama, kaip turimas žinias ir mokėjimus *integruotai panaudoti* profesinės veiklos situacijose“ (Žiliukas ir kt., 2011, p. 4). Nesiekiant plėtoti edukologinės diskusijos dėl angliškos sąvokos atitiktens, galima teigti, kad tiek numatant studijų programos rezultatus, tiek planuojant studijų programos rezultatų vertinimą, Europos kvalifikacijų sąrangos dokumentai – dar viena paskata kritiškam ir objektyviam požiūriui įsivertinant studijų kokybę ir vertinant, kaip studijų rezultatus pasiekė studentai. D. Kennedy ir kt. (2009) mano, kad Europos kvalifikacijų sąranga atlieka palyginamojo etalono funkciją, nes *studijų rezultatus lyginant* tarptautiniu lygmeniu plėtojama kokybės užtikrinimo kultūra aukštosiose mokyklose, kokybiškiau parengiami studijų programų aprašai, gerėja vykdomų studijų ir suteikiamų kvalifikacijų skaidrumas, palyginamumas ir pripažinimas skirtingose šalyse ir pačios šalies viduje.

Europos aukštojo mokslo kokybės užtikrinimo asociacija (The European Association for Quality Assurance in Higher Education – ENQA⁵⁵) skiria keletą sričių, kurios svarbios vidiniam studijų kokybės užtikrinimui aukštojoje mokykloje. Viena šių sričių – studentų pasiekimų vertinimas, kaip pavyko pasiekti studijų rezultatus. ENQA parengtoje knygoje „Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area“ (2009) pabrėžiama, kad studentų pasiekimų vertinimas yra vienas iš svarbiausių aukštojo mokslo elementų, taip pat jis turi didelę įtaką studentų ateities karjerai. Akcentuojama, kad studentai turi būti vertinami remiantis paskelbtais kriterijais, nurodytomis taisyklėmis ir procedūromis, kurios turi būti taikomos nuosekliai.

„Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area“ (2005; 2009) rekomenduojama apibendrinamojo vertinimo metu, organizuojant egzaminą, kai įmanoma, nesiremti vieno dėstytojo (egzaminatoriaus) nuomone. Šiai rekomendacijai įgyvendinti tampa svarbu aukšto-

⁵⁵ ENQA, The European Association for Quality Assurance in Higher Education. [interaktyvus]. [žiūrėta 2013-09-09]. <http://www.enqa.eu>

siose mokyklose taikyti kolegialų vertinimą, kai kompetentingų asmenų grupė įvertina, kaip studentui pavyko pasiekti numatytus studijų rezultatus. Vykstant kokybiniam pokyčiams aukštajame moksle, kai išryškintas dėstytojo konsultanto vaidmuo, vertinimo ugdomasis aspektas, vertinimas paremtas konstruktyviu grįžtamoju ryšiu, koliaģialaus vertinimo metu susitelkusi specialistų grupė sudaro palankias sąlygas įgyvendinti šias nuostatas.

„Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area“ (2009) pateikiamos rekomendacijos studentų pasiekimų vertinimo procedūroms:

- įvertinti, kaip pavyko pasiekti studijų rezultatus ir kitus programos tikslus;
- turi atitikti paskirtį, t. y. atsižvelgti į tai, ar vertinimas yra diagnostinis, formuojantis ar apibendrinantis;
- turi turėti aiškius ir paskelbtus vertinimo kriterijus;
- vertinimą turi atlikti žmonės, kurie supranta vertinimo svarbą studentams įgyjant žinias ir gebėjimus, susijusius su jų būsima kvalifikacija;
- kur įmanoma, neturi remtis vieno egzaminatoriaus nuomone;
- atsižvelgti į visas galimas egzaminavimo tvarkos pasekmes;
- turėti aiškias taisykles, dokumentus, kurie nurodytą tvarką, kai studentai serga, neatvyksta ar galimas lengvinančias galimybes;
- užtikrinti, kad studentų pasiekimų vertinimas būtų atliekamas pagal aukštosios mokyklos nustatytas studentų pasiekimų vertinimo procedūras ir dokumentus;
- administraciniu lygmeniu užtikrinti, kad vertinant studentų pasiekimus būtų laikomasi aukštosios mokyklos apibrėžtų procedūrų ir užtikrinamas vertinimo objektyvumas.

„Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area“ (2009) skiriamos 9 studentų pasiekimų vertinimo rekomendacijos, tačiau prieš ketverius metus išleistame leidinyje „Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area“ (2005) buvo tik penkios rekomendacijos:

- turi būti skirtos įvertinti, kaip pavyko pasiekti pageidautus mokymosi rezultatus ir kitus programos tikslus;
- turi atitikti jų paskirtį, t. y. atsižvelgti į tai, ar vertinimas yra diagnostinis, formuojantis ar apibendrinantis;
- turi turėti aiškius ir paskelbtus vertinimo kriterijus;

- vertinimą turi atlikti žmonės, kurie supranta vertinimo vaidmenį studentams įgyjant žinias ir įgūdžius, susijusius su jų būsima kvalifikacija;
- kur įmanoma, neturi remtis vieno egzaminatoriaus nuomone.

Analizuojant „Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area“ (2005; 2009) išryškėja aiški nuoroda, kuria turėtų remtis aukštosios mokyklos studijų procese:

- aiškiai apibrėžti studentų pasiekimų vertinimo strategiją;
- nurodyti vertinimo metodus ir kaip jie bus taikomi;
- nurodyti vertinimo kriterijus.

Šios ENQA parengtos rekomendacijos, susijusios su studijų rezultatų vertinimu, aktualios, nes Europos švietimo sistemos vadovaujasi skirtingomis vertinimo sistemomis. Tai susiję su skirtingomis švietimo, pedagogikos ir kultūros patirtimis ir tradicijomis. Užsienio šalyse studijų rezultatų vertinimo sistemos pasižymi ne tik skirtingomis vertinimo skalėmis, bet skiriasi ir jų taikymas. ES strateginiuose dokumentuose ir apžvalgose sutinkama, kad į šiuos skirtumus reikia atsižvelgti, tačiau pabrėžiama, kad Europos aukštojo mokslo erdvėje turi būti skaidri, aiški vertinimo sistema ir pažymiai, gauti skirtingose šalyse, institucijose ar studijų kryptyse, „teisingai suprantami ir, esant reikalui, palyginami žmonių iš skirtingų kultūrinių terpių“ (ECTS user Guide in European Credit Transfer and Accumulation System for Lifelong Learning, 2009, p. 40).

JAV Aukštojo mokslo asociacija (American Association for Higher Education, AAHE) skiria devynis studentų mokymosi vertinimo gerosios praktikos principus⁵⁶:

- vertinimas prasideda nuo edukacinių vertybių, t. y. vertinimas nėra savitikslis;
- vertinimas yra veiksmingas, kai mokymasis atspindimas kaip kompleksinis procesas, kuriame svarbu ne tik tai, ką studentai moka, bet ir tai, kaip jie gali panaudoti tai, ką moka;
- vertinimas yra tikslingas, į siekius orientuotas procesas, skirtas palyginti atlikimą su mokymo tikslais;
- vertinant dėmesys skiriamas tiek rezultatams, tiek ir studentų patirčiai, t. y. vertinimas padeda suprasti, kokiomis sąlygomis studentai mokosi geriausiai ir ko reikia, kad mokymasis pagerėtų;

⁵⁶ American Association for Higher Education (AAHE). Principles of Good Practice for Assessing Student Learning. [interaktyvus]. [žiūrėta 2013-08-08]. http://assessment.uconn.edu/docs/resources/AAHE_Principles_of_Good_Practice.pdf.

- vertinimas – procesas, kurio galia – kaupiamoji, kadangi vertinimu siekiama pažangos per nuolatinį augimą;
- vertinimas – visų suinteresuotų šalių veikla, galinti savo patirtimi koreguoti mokymosi tikslus ir standartus;
- įvertinimas turi vertę tada, kai padeda tobulėti, todėl svarbu numatyti, kaip grįžtamoji informacija bus panaudojama;
- vertinimas turi skatinti pokyčius, todėl būtina vertinimui imli, palanki edukacinė aplinka.

Aukštosiose mokyklose, remiantis nacionaliniais dokumentais, svarbu įvertinti, ar studentai pasiekė numatytus studijų rezultatus, taikant aiškią, viešą, objektyvią, metodišką ir tinkamą studijų rezultatams įvertinti studentų pasiekimų vertinimo dešimtbalę sistemą. Metodiskam studijų rezultatų vertinimui svarbu studijų metodų ir studentų pasiekimų vertinimo metodų sąsajos, vertinimo kriterijai, vertinimo projektavimas atsižvelgiant į siekį atitikti studento studijuojamos studijų pakopos, Lietuvos kvalifikacijų sandaros lygiui būtinas žinias ir gebėjimus ir atsižvelgti į aktualią studijų pakopą, atitinkantį profesinio rengimo standarto arba profesinio standarto turinį (jei patvirtintas ir tinka pagal studijų pakopą). Taip pat įteisinta galimybė studentui pirmą kartą nemokamai perlaikyti egzaminą ir būtinybė parengti pažymiu vertinamą baigiamąjį darbą (projektą) arba laikyti baigiamuosius egzaminus.

Apibendrinant europines rekomendacijas ir tendencijas, galima išskirti skatinimą vertinant studentų pasiekimus pateikti grįžtamąjį ryšį, skatinimą taikyti įvairius vertinimo tipus, metodus bei vertinimo kriterijus. Studentų pasiekimų vertinimas – integrali studijų kokybės užtikrinimo dalis, svarbu ne tik metodologinis studentų pasiekimų vertinimo aspektas. Studentų pasiekimų vertinimui svarbu turėti aiškius aukštosios mokyklos reglamentuojamus dokumentus, išplėstinius dėstytojo pateikiamus paaiškinimus. Turi būti užtikrinama, kad studentų pasiekimų vertinimas bus atliekamas pagal aukštosios mokyklos nustatytas studentų pasiekimų vertinimo procedūras ir dokumentus bei dalyvaus dėstytojai, „kurie supranta vertinimo svarbą studentams“ įgyjant žinias ir gebėjimus, susijusius su jų būsima kvalifikacija.

2. STUDIJŲ REZULTATŲ VERTINIMO PLANAVIMO APŽVALGA ATNAUJINAMOSE STUDIJŲ PROGRAMOSE LIETUVOJE

2.1. Tyrimo pagrindimas, organizavimas ir metodai

Europos Sąjungos (toliau – ES) ir Lietuvos nacionalinė švietimo politika, konkurentabilumas, rinkos pokyčiai, globalizacija, studijų kokybės siekimas skatina aukštąsias mokyklas ypač rūpintis studijų kokybe, sistemingai atnaujinti studijų programas. Siekiant atitikti rinkos poreikius ir būti konkurencingoms, aukštosiose mokyklose yra sistemingai atnaujinamos studijų programos bei kuriamos naujos. Studijų programų atnaujinimas Lietuvoje ypač suaktyvėjo vykdant 2007–2013 m. Žmogiškųjų išteklių plėtros veiksmų programos veiklas⁵⁷, paskatinusias naujus kokybinius pokyčius studijų programose ir Lietuvos aukštosiose mokyklose nuo 2011 m. rugsėjo 1 d. diegiant ECTS⁵⁸. Nors ECTS sistema Europoje pradėta kurti 1995 m., tačiau Lietuvos aukštosiose mokyklose ji privalomai diegiama tik nuo 2011 m. rugsėjo 1 d., tai nurodant švietimo ir mokslo ministro įsakymu⁵⁹.

Studijų programų atnaujinimas Lietuvoje buvo skatinamas nacionaliniu (parengti nacionaliniai dokumentai, atnaujinamų studijų programų vertinimo rekomendacijos, skiriamos Europos Sąjungos lėšos aukštosioms mokykloms, vykdančioms studijų programų atnaujinimą, parengti atnaujinamų studijų programų vertinimo ekspertai) bei tarptautiniu (Bolonijos

⁵⁷ Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2009 m. liepos 15 d. įsakymas Nr. V-1525 „Dėl 2007–2013 m. žmogiškųjų išteklių plėtros veiksmų programos 2 prioriteto „Mokymasis visą gyvenimą“ priemonės VP 1-2.2-ŠMM-07-K „Studijų kokybės gerinimas, tarptautiškumo didinimas“ projektų finansavimo sąlygų aprašo Nr. 1 patvirtinimo“. *Žin.*, 2009, Nr. 92-3954.

⁵⁸ Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2010 m. balandžio 9 d. įsakymas Nr. V-501 „Dėl laipsnį suteikiančių pirmosios pakopos ir vientisųjų studijų programų bendrųjų reikalavimų aprašo patvirtinimo“. *Žin.*, 2010, Nr. 44-2139.

⁵⁹ *Supra* note.

proceso dokumentai, „Tuning“ projekto rezultatai, ECTS įdiegimas bei ENQA⁶⁰ dokumentai, žr. Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area, 2005, 2009) lygmenimis.

Vykdam 2007–2013 m. Žmogiškųjų išteklių plėtros veiksmų programos (toliau – Programos) veiklas⁶¹, atnaujinant studijų programas Lietuvos aukštosiose mokyklose, buvo siekiama parengti ar atnaujinti studijų programas, paremtas studijų rezultatais, ir suderinti su Bolonijos proceso dokumentuose minimais siekiniais ir rekomendacijomis, Nacionalinės kvalifikacijos sąrangos turiniu, atnaujinti dalykų, modulių programas numatant inovatyvius mokymo(si) metodus, skatinant šiuolaikinės aukštojo mokslo didaktikos metodų taikymą, atnaujinant studentų pasiekimų vertinimo priemones.

Aukštosios mokyklos, sėkmingai parengusios projektus pagal 2007–2013 m. Žmogiškųjų išteklių plėtros veiksmų programos 2 prioriteto „Mokymasis visą gyvenimą“ VP1-2.2-ŠMM-07-K priemonę „Studijų kokybės gerinimas, tarptautiškumo didinimas“, įgijo teisę ES lėšomis atnaujinti studijų programas. Remiantis „Atnaujinamų studijų programų tarpinio vertinimo ataskaitos gairėmis“ (2011) bei Žmogiškųjų išteklių veiksmų programos 2 prioriteto „Mokymasis visą gyvenimą“ VP1-2.2-ŠMM-07-K „Studijų kokybės gerinimas, tarptautiškumo didinimas“ atnaujinamų studijų programų tarpinio vertinimo reikalavimais ir kriterijais (2010)⁶², studijų programų kokybė turėjo būti vertinama pagal keturias sritis: programos tikslai ir studijų rezultatai; programos sandara; studijų eiga; programos vadyba, o daugiausia dėmesio skiriama konkrečios aukštosios mokyklos vykdomame projekte numatytiems atnaujinimams. Kiekvieną vykdomo projekto metu atnaujinimą turėjusi studijų programą turėjo vertinti bent du ekspertai. Aukštosios mokyklos, siekdamos visapusiško, kokybiško vertinimo, kvietė skirtingus ekspertus: konkrečios srities specialistą ir edukologą. Kiekvienos iš keturių vertinimo sričių atnaujinimo sėkmingumui įvertinti parengtos Mokslo ir studijų stebė-

⁶⁰ ENQA, The European Association for Quality Assurance in Higher Education (Aukštojo mokslo kokybės užtikrinimo agentūra).

⁶¹ Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2009 m. liepos 15 d. įsakymas Nr. V-1525 „Dėl 2007–2013 m. žmogiškųjų išteklių plėtros veiksmų programos 2 prioriteto „Mokymasis visą gyvenimą“ priemonės VP 1-2.2-ŠMM-07-K „Studijų kokybės gerinimas, tarptautiškumo didinimas“ projektų finansavimo sąlygų aprašo Nr. 1 patvirtinimo“. *Žin.*, 2009, Nr. 92-3954.

⁶² Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2010 m. rugsėjo 30 d. įsakymas Nr. SR-28-01-299 „Dėl žmogiškųjų išteklių veiksmų programos 2 prioriteto „Mokymasis visą gyvenimą“ VP1-2.2-ŠMM-07-K „Studijų kokybės gerinimas, tarptautiškumo didinimas“, atnaujinamų studijų programų tarpinio vertinimo reikalavimų, kriterijų“.

senos ir analizės centro (toliau – MOSTA) vertinimo rekomendacijos, kurios apibrėžė ekspertų veiklos gaires⁶³, taip pat ekspertai vertino pagal kriterijus, nurodytus Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos dokumente Nr. SR-28-01-299⁶⁴.

Daug Lietuvos aukštųjų mokyklų panaudojo Programos lėšas studijų programų atnaujinimui, kuris prasidėjo prieš kelis metus, o studijų programų išorinis tarpinis vertinimas – taip pat tik prieš kelis metus. Tačiau iki šiol stinga studijų programų atnaujinimo patirties apžvalgos ir studijų programų atnaujinimo įgyvendinant Programą analizės. Aktualu išanalizuoti, kaip planuojamas studijų rezultatų vertinimas (kaip planuojamas dalykų programų studentų pasiekimų vertinimas, t. y. kaip bus vertinama, kaip studentas pasiekė dalyko rezultatus; kaip planuojamas studentų savarankiško darbo vertinimas). ENQA studentų pasiekimų vertinimą išskiria kaip vieną iš keleto vidiniam studijų kokybės užtikrinimui aukštojoje mokykloje svarbių sričių. Mokslinėje literatūroje, Bolonijos proceso sklaidos seminaruose, „Tuningo“ projekto medžiagoje studijų rezultatų turinys vertinamas kaip pamatas tolesniam sėkmingam studijų procesui ir orientyras studentų pasiekimų vertinimui, todėl gali būti išskiriama tiesioginė studijų rezultatų turinio ir studijų rezultatų vertinimo sąsaja. Tuomet aktualu pirmiausiai apžvelgti, kaip aukštosios mokykloms pavyko kokybiškai formuluoti studijų rezultatus. Bolonijos proceso 2020 dokumentuose akcentuojama aktualija – į studentą nukreiptos studijos, studijų individualizavimas yra svarbūs kokybiniai pokyčiai planuojant ir įgyvendinant studentų savarankišką darbą (BOLOGNA beyond 2010. Report on the development of the European Higher Education Area, 2010). Atnaujinamų studijų programų dokumentams (studijų programai ir jos priedams) vertinti buvo išskirti atskiri kriterijai⁶⁵.

Temos iširtumas. Apžvelgti studijų rezultatų vertinimo planavimą atnaujinamose studijų programose svarbu ir dėl to, kad Lietuvos aukštųjų mokyklų patirtis studijų rezultatų vertinimo planavimo aspektu, atnaujinant

⁶³ Atnaujinamų studijų programų tarpinio vertinimo ataskaitos gairės (2011). MOSTOS parengtos rekomendacijos atnaujinamų studijų programų tarpinio vertinimo ekspertams [rankraštis].

⁶⁴ Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2010 m. rugsėjo 30 d. įsakymas Nr. SR-28-01-299 „Dėl žmogiškųjų išteklių veiksmų programos 2 prioriteto „Mokymasis visą gyvenimą“ VP1-2.2-ŠMM-07-K „Studijų kokybės gerinimas, tarptautiškumo didinimas“, atnaujinamų studijų programų tarpinio vertinimo reikalavimų, kriterijų“.

⁶⁵ *Supra* note.

studijų programas, yra mažai tyrinėta. Apsiribota informaciniais seminarais ir lakoniškais aptarimais. Švietimo ir mokslo ministerijos ir aukštųjų mokyklų iniciatyva 2011 m. gegužės mėn. vykusių seminarų metu L. Leonas, A. Rauckienė, P. Grecevičius analizavo ir aptarė pirmąjį pusmetį vertintų atnaujinamų studijų programų patirtį, apibendrina ekspertų parengtas tarpinio vertinimo ataskaitas pagal išskirtas privalomas ekspertams vertinti keturias sritis: programos tikslai ir studijų rezultatai⁶⁶; programos sandara; studijų eiga; programos vadyba⁶⁷. 2013 m. rugsėjo mėn. Švietimo ir mokslo ministerijos į aukštąsias mokyklas išsiųstoje R. Bartkevičiaus ir kt. (2013) parengtoje apžvalgoje buvo apsiribota trumpomis, lakoniškomis pastabomis ir rekomenduojama aukštosioms mokykloms aiškiau planuoti studijų rezultatų vertinimą, taip pat ir studentų savarankišką darbą. Taip pat studijų programų atnaujinimas, diegiant ECTS, buvo aptariamas Vilniaus universiteto 2009–2012 m. vykdomo nacionalinio projekto „Europos kreditų perkėlimo ir kaupimo sistemos (ECTS) nacionalinės koncepcijos parengimas: kreditų harmonizavimas ir mokymosi pasiekimais grindžiamų studijų programų metodikos kūrimas bei diegimas“ įgyvendinimo laikotarpiu.

Studijų programų rengimo ir atnaujinimo aktualijas ir pokyčius Programos vykdymo laikotarpiu moksliniu aspektu analizavo K. Pukelis (2011), G. Žibėnienė (2011), „*learning outcome*“ darninimo lietuvių kalboje problematiką – K. Pukelis, A. Smetona (2011), studentų pasiekimų vertinimą – I. Savickienė (2011), gebėjimo, kompetencijos, mokymosi / studijų, rezultato, kvalifikacijos ir kompetentingumo reiškinių struktūrą – K. Pukelis (2009), studijų rezultatų integravimą į studijų programas – N. Pileičikienė (2011). T. Bulajeva ir kt. (2011) analizavo studijų programų atnaujinimą kompetencijų plėtotės ir studijų rezultatų⁶⁸ vertinimo aspektu, tačiau tai metodinė priemonė, kurioje nenagrinėjama konkreti studijų programų atnaujinimo praktika, Lietuvoje atnaujinant studijų programas kilusios problemos, o remiamasi „Tuning“ projekto patirtimi.

⁶⁶ Cituojamame tekste vartojamas neteisingas „*learning outcomes*“ vertimas į lietuvių kalbą, todėl sąvoka „siekiniai“ pakeista į „rezultatai“.

⁶⁷ Seminaro „Atnaujinamų studijų programų tarpinio vertinimo rezultatai“ medžiaga, 2011 http://www.smm.lt/es_parama/rm/ [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-06-06].

⁶⁸ Autorių vartojami „siekiniai“ pakeisti į „studijų rezultatai“, nes tai teisingas termino „*learning outcome*“ atitikmuo. Kita vertus, taip įvardinama ir nacionaliniuose teisės aktuose, pvz., Studijų kokybės vertinimo centro direktoriaus 2011 m. lapkričio 28 d. įsakymas Nr. 1-01-157 „Dėl ketinamos vykdyti studijų programos aprašo rengimo, jos išorinio vertinimo ir akreditavimo metodikos patvirtinimo“.

Nors gausu pranešimų, informacinių ar viešinio straipsnių apie studijų programų atnaujinimo gaires, ECTS įdiegimą, tačiau studijų programų atnaujinimo patirtis, ypač kaip planuojama vertinti studijų rezultatų pasiekimą, mokslinėje literatūroje Programos vykdymo laikotarpiu analizuota nepakankamai išsamiai. Todėl keliama problema – nepakankamai ištirta, kaip studijų rezultatų vertinimas planuojamas pagal Programą atnaujinamose studijų programose.

Tyrimo tikslas – apžvelgti studijų rezultatų vertinimo planavimą atnaujinamose studijų programose įgyvendinant Programą Lietuvoje.

Tyrimo organizavimas ir metodai. Taikyta literatūros šaltinių ir teisės aktų studijų programų rengimo ir atnaujinimo tematika analizė, ekspertinių tarpinių vertinimų ataskaitų turinio analizė, pokalbis su studijų programų atnaujinančiais asmenimis. Ekspertinės tarpinio vertinimo ataskaitos buvo analizuojamos remiantis tradicine (kokybine) teksto analize (Mayring, 2000), kai analizė vykdoma sistemškai, daug kartų skaitant tekstą. Kokybinis tyrimo tipas pasirinktas siekiant išsamiai pažinti ir išanalizuoti tiriamąjį objektą. Taip pat buvo remiamasi Žmogiškųjų išteklių veiksmų programos 2 prioriteto „Mokymasis visą gyvenimą“ VP1-2.2-ŠMM-07-K „Studijų kokybės gerinimas, tarptautiškumo didinimas“, atnaujinamų studijų programų tarpinio vertinimo reikalavimais ir kriterijais (2010).

Tyrimas organizuotas dviem etapais. 2010–2012 m. išanalizuota 24 atnaujintų pirmos ir antros pakopos studijų programas (kolegijų ir universitetų) vertinusių ekspertų tarpinio vertinimo ataskaitos. Taikyta ekspertų imtis, asmenys įtraukti į ekspertų sąrašą (Studijų programų, atnaujinamų pagal Europos Sąjungos struktūrinių fondų projektus, tarpinio vertinimo ekspertai ir konsultantai, 2010). Studijų programų atnaujinimo / parengimo kokybei analizuoti pasirinkta ekspertų vertinimo ataskaitos, nes ekspertų nuomonė, kaip teigia B. Bitinas, – „atskleisti objektų stipriąsias ir silpnąsias vietas, parengti rekomendacijas, kaip pašalinti nepriimtinas jų savybes“ (Bitinas, 1998, 20). Autorė taip pat atliko studijų programų tarpinius vertinimus. Vertintų studijų programų pavadinimai neįvardijami siekiant konfidencialumo, nes ekspertai turi ribotas informacijos viešinimo teises. Kadangi skirtumai tarp pirmos ir antros pakopos bei koleginių ir universitetinių studijų programų tarpinio vertinimo ataskaitų nebuvo ryškūs ir reikšmingi, tai aptariama bendrai.

Siekiant visapusiškesnio problemos pažinimo, atliktas pokalbis su šešias studijų programas atnaujinančių darbo grupių nariais – 21 asmeniu. Tyrimo

imtis patogioji, nes pasirinkti aukštosios mokyklos darbuotojai, kurie pagal Programą atnaujino studijų programas, dėsto ir dirba visu etatu, kuriuos buvo nesunku rasti atsižvelgiant į dominančias charakteristikas.

Tyrimo etika: tyrimas atliktas laikantis savanoriškumo principo, jiems patogioje aukštosios mokyklos aplinkoje ir patogiu laiku, buvo gautas tiriamųjų sutikimas ir leidimas, sudaryta galimybė tyrime nedalyvauti.

Studijų rezultatų vertinimo planavimo atnaujinamose studijų programose, įgyvendinant Programą Lietuvoje, apžvalga pateikiama išskiriant šias dalis:

- studijų rezultatų turinio kokybė atnaujinamose studijų programose;
- studijų rezultatų vertinimo planavimas;
- studentų savarankiško darbo organizavimo ir jo vertinimo planavimas atnaujinamose studijų programose.

Sprendimą atskirai išskirti studentų savarankiško darbo planavimą nulemė Programų vertinimo dokumentuose nurodomi vertinimo kriterijai. Kita vertus, analizuoti, kaip aukštosios mokyklos planuoja atlikti studentų savarankiško darbo vertinimą, kaip jis suplanuotas, kodėl svarbus indėlis į studijų rezultatų pasiekimą, yra įdomu dėl mokslinių diskusijų šia tematika trūkumo. Studentų savarankiško darbo problematika, nesiejant su atnaujinamomis studijų programomis, Lietuvoje analizuota įvairiais aspektais⁶⁹, tačiau studentų savarankiškas darbas, studentų savarankiško darbo rezultatų vertinimas aptariamas menkai. Studentų savarankiško darbo klausimai, įskaitant ir studentų studijų rezultatų vertinimą studijuojant studijų programas, grįstas studijų rezultatais, išsamiau aptarti ir atskleisti K. Pukelio ir kt. (2011) parengtoje metodikoje, pristatant savarankiško darbo galimybes panaudojant e. priemones. Tačiau, kaip pastebi L. Rupšienė ir A. Mažionienė, „studentų savarankiškas darbas ypač aktualizavosi keičiantis paradigmoms iš tradicinės mokymo į konstruktyvistinę mokymosi“, todėl svarbu aptarinėti ir studentų savarankiško darbo vertinimą (2011, p. 152).

⁶⁹ A. Budrienė ir J. Margelienė (2010) analizavo integruoto savarankiško darbo taikymą studijų procese, A. Pečiūrienė, R. Radlinskaitė, D. Žvinakevičienė (2010) savarankiško darbo profesinio bakalauro studijų procese aktualijas, R. Augaitienė, E. Augutienė, J. Bučelienė (2012) – studentų savarankiško darbo įtaką mokantis matematikos, L. Rupšienė, A. Mažionienė (2011) tyrė studentų požiūrį į savarankišką darbą, N. Jurkšaitienė (2010) – studentų savarankiško ugdymo aspektus ir kt. Studijų programų atnaujinimo patirties apžvalgos Programos įgyvendinimo laikotarpiu studentų savarankiško darbo planavimo aspektu stinga, ji nėra išsami, nors tai ypač svarbu aukštojoje mokykloje siekiant atliepti Bolonijos proceso aktualijas ir konstruktyvistinių studijų siekį.

2.2. Studijų rezultatų turinio kokybė atnaujinamose studijų programose

Pokalbio su studijų programų (6 programų grupės) rengėjais metu paaiškėjo, kad studijų programas atnaujinantiems asmenims sunkiausia buvo studijų rezultatų formulavimas (1 lentelė). Peržiūrėjus atnaujintų studijų programų ekspertų parengtas vertinimo ataskaitas taip pat galima išvelti panašias problemas⁷⁰. Pirmiausiai pristatomos ekspertų, o vėliau studijų programas atnaujinusių asmenų išvalgos.

1 lentelė. Ekspertų bei studijų programas atnaujinusių asmenų įvardintos problemos, formuluojant studijų rezultatus atnaujinamose studijų programose

Ekspertų įvardintos problemos	Studijų programas atnaujinusių asmenų įvardintos problemos
Nepakankamai aiškiai suformuluoti studijų rezultatai	Nepakankamai aiški studijų siekinių, studijų rezultatų sąvokų samprata
Dalyko rezultatai, pateikti kaip studijų programos rezultatai, tapatingi	Nepakankama informacija, kaip formuluoti studijų rezultatus
Nepakankama dermė su Dublino aprašais	Neaiškumai dėl studijų rezultatų sąsajų su kompetencijomis Sunkumai atrenkant svarbiausius studijų programai studijų rezultatus

Ekspertų įvardintos problemos ir trūkumai, formuluojant studijų rezultatus atnaujinamose studijų programose. Studijų rezultatai nurodyti visose atnaujinamose studijų programose – tai svarbus kokybinis pokytis. Bolonijos proceso dokumentuose taip pat akcentuojamas studijų rezultatų pagrindu projektuotų studijų programų poreikis – studijų programa turi būti grindžiama į studento poreikius orientuotu studijų procesu, aiškiai apibrėžtais studijų rezultatais⁷¹. Visi ekspertai nurodė, kad studijų rezultatai turėtų būti dar tobulinami, daugumos programų rezultatai nebuvo aiškiai sufor-

⁷⁰ Ekspertų išskirtos problemos siejasi su kitų asmenų, atlikusių studijų programų atnaujinimo tarpinių vertinimų apžvalga, išvalgomis (P. Grecevičius – 24, Leonas – 37 ir A. Rauckienė – 35 studijų programų apžvalga) (Grecevičius, 2011; Leonas, 2011, Rauckienė, 2011).

⁷¹ Bolonijos proceso dokumentai / Bologna process. Main documents (n. d.) [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-09-06]. <http://www.ond.vlaanderen.be/hogeronderwijs/bologna/documents/>

muluoti (18 iš 24)⁷². Studijų programos rezultatai neturėjo aiškiai apibrėžto veiklos konteksto („rezultatai galėtų būti konkretesni, nenurodomas veiklos kontekstas“, nebuvo aišku, kaip studijų rezultatų turinį sieti su studijų rezultatų įvertinimu – „ne visi studijų rezultatai pasižymi aiškumu, ypač kai naudojami daugiareikšmiai veiksmazodžiai“, nebuvo aišku, kuri studijų rezultato turinio dalis iš keleto atskirų teiginių suformuluotame studijų rezultate yra svarbiausia – „dalis studijų rezultatų tarsi susideda iš kelių struktūrinių dalių ir nėra pakankamai aiškus jų lygiavertiškumas“. Remiantis MOSTOS vykdytais studijų programų ekspertų mokymais bei „Tuning“ projekto rezultatais, formuluojant studijų programos tikslus ir numatant rezultatus reikėtų vengti nepamatuojamų veiksmazodžių, pvz., *žinoti, suprasti, suvokti*, nes tiesiogiai žinios ir supratimas yra sunkiai apibrėžiami ir matuojami (Seminaro „**Atnaujinamų studijų programų tarpinio vertinimo rezultatai**“ medžiaga, 2011; Tuning Guide to Formulating Degree Programme Profiles, 2010). Kita vertus, supratimą galima pamatuoti taikant SOLO taksonomiją. Pažymėtina, kad ne tik studijų, bet ir dalyko rezultatai buvo formuluojami neaiškiai – „daugelio dalykų/modulių rezultatai tinkamai suformuluoti, tačiau kai kurie galėtų būti konkretesni, suformuluojant juose trečią studijų rezultato dalį, kuri apima studijų rezultatu išreikšto veiksmo pobūdį arba kontekstą“. Vis dėlto svarbu pažymėti, kad studijų ar dalyko rezultatų vertinimas, ypač vartojant daugiareikšmius veiksmazodžius, pasižymi subjektyvumu (ekspertai pateikė prieštarigus vertinimus). Dalis ekspertų vadovavosi pažodinėmis rekomendacijomis, gautomis MOSTOS ekspertų organizuotų mokymų metu, kiti tiesiog dėmesį sutelkė į studijų rezultato dalykinį turinį.

Atsižvelgiant į studijų turinio projektavimo ypatumus ir ECTS sampratą aktualu, kad studijų rezultatai būtų nukreipti į studento pasiekimus, parodytų asmens pasirengimą dirbti veiklos pasaulyje, būtų pamatuojami bei realiai pasiekiami per jiems pasiekti suplanuotą laiką. Tą pasiekti padėtų tikslų taksonomijos (pvz., B. Bloom, SOLO ar kt.). Remiantis ekspertų pastabomis, atsižvelgiant į *curriculum* teorijos sampratą, tikslų taksonomijas, europinę

⁷² Metodiško studijų programos tikslų, studijų rezultatų, kompetencijų formulavimo problema nėra nauja, ji, pvz., buvo viena aktualesnių kuriant neuniversitetines studijų programas 2000–2002 m., kai neuniversitetinių studijų programos turėjo būti rengiamos vadovaujantis inovatyviais studijų tikslais, padedančiais įgyti konkrečias profesines kompetencijas, reikalingas atlikti konkrečioms funkcijoms atitinkamos profesinės veiklos srityse. Tačiau tik daugiau nei pusės (57,8 proc.) programų studijų tikslai buvo susieti su asmens įgyjama išsilavinimu, žiniomis, įgūdžiais ir profesine kvalifikacija (Žibėnienė, 2006, p. 81).

patirtį, studijų rezultatai turėtų būti logiškai dėstomi pagal sudėtingumo lygius. Studijų rezultatai loginiais ryšiais susieti su dalykais ir šių dalykų rezultatais, dalyko rezultatai padeda pasiekti studijų rezultatus. Tačiau ši loginė sąsaja kai kuriems studijų programų rengėjams buvo neaiški, nes 8 iš 24 dalyko rezultatai buvo pateikti kaip studijų programos rezultatai, t. y. tapatinę. Kita problema, kad dalyko rezultatai nei turiniu, nei pagal taksonominį lygmenį (pvz., studijų rezultatuose minimas tik pirmasis supratimo lygmuo, o dalyko rezultatuose aukštesnio lygmens – analizės – tam pačiam objektui) nėra suderinti su studijų rezultatais. Jei studijų rezultatas yra pirmojo žinojimo lygmens, tai dalyko rezultatai negali būti analizės lygmens atitinkama tematika ir tam pačiam objektui. Panašias problemas išvelgia A. Rauckienė (2011), nurodydama, kad pasitaikė programų, kur dalyko rezultatai nesuderinti su studijų programos rezultatais (Rauckienė, 2011). Studijų rezultatų ir dalyko rezultatų tapatingumas ar nepakankama dermė – studijų turinio projektavimo klaida, nes Lietuvoje pritaikytas dominuojantis Europos šalyse, į tikslus, studijų rezultatus orientuotas studijų turinio projektavimo modelis, kai studijų programa rengiama iškeliant studijų tikslus, studijų rezultatus ir numatant jų tolesnį skaidymą pagal loginį pagrindą į dalyko rezultatus.

Remiantis ES kvalifikacijų sąrangos ir Bolonijos proceso dokumentais svarbi studijų rezultatų dermė su Dublino aprašais (Lokhoff J. ir kt., 2010). Dermę su Dublino parašais pavyko pasiekti beveik dviejuose trečdaliuose studijų programų. Kiti ekspertai apžvelgę atnaujinamų studijų programų patirtį taip pat nurodo nepakankamą dalies studijų programos rezultatų dermę su Dublino aprašais (Grecevičius, 2011; Leonas, 2011, Rauckienė, 2011).

Studijų programos atnaujinusių asmenų įvardintos problemos ir trūkumai formuluojant studijų rezultatus atnaujinamose studijų programose. Studijų programos atnaujinančių asmenų nuomone, nepakankamai aiški studijų rezultatų samprata, neaišku, kaip formuluoti studijų rezultatus. Didžiąją dalį atnaujinant studijų programas dalyvavusių asmenų, atnaujinant studijų rezultatus, trikdė neaiškumas dėl studijų rezultatų ir studijų siekinių sąvokų sampratos⁷³. Dalis studijų programų rengėjų bandė žvelgti į juos kaip

⁷³ Igyvendinant projektą „Europos kreditų perkėlimo ir kaupimo sistemos (ECTS) nacionalinės koncepcijos parengimas: kreditų harmonizavimas ir mokymosi pasiekimais grindžiamų studijų programų metodikos kūrimas bei diegimas“ (Nr. VP1-2.2-ŠMM-08-V-01-001) plačiai vykdytuose sklaidos seminaruose platinamoje medžiagoje buvo vartojama sąvoka „studijų siekiniai“, o ne „studijų rezultatai“.

į skirtingus, iš pradžių net ir studijų siekinius, ir studijų rezultatus formuluodami toje pačioje studijų programoje. Išties studijų programų atnaujinimo laikotarpiu vyko aktyvi edukologinė diskusija. Net teisės aktuose įvardinti studijų siekiniai vos po pusmečio buvo pakeisti į studijų rezultatus⁷⁴.

Studijų programas atnaujinantys asmenys pastebėjo, kad, Programos įgyvendinimo laikotarpio pradžioje buvo ypač neaišku, kaip formuluoti studijų rezultatus – „*nežinia nuo ko pradėti*“, „*sukviesti negavome jokios konkretesnės informacijos*“⁷⁵, „*jei nebūtų profesinio rengimo standartuose nurodytų kompetencijų, tai nežinia, kaip būtumėm atnaujinę*“.

Remiantis „*Tuning*“ projekto rezultatais, R. Laužacko metodologija, studijų rezultatų formulavimo rekomendacijos būtų: studijų rezultatų formulavimą pradėti, kai „*studentas baigęs studijų programą*“; studijų rezultatų formuluotes baigti veiklą apibūdinančiais veiksmažodžiais; rekomenduojama vengti daugiareikšmių veiksmažodžių, pvz., kaip *žinoti*, nes tiesiogiai žinios ir supratimas yra sunkiai apibrėžiami ir matuojami (Laužackas, 2008; TUNING: Europos švietimo struktūrų suderinimas, 2008).

Studijų rezultatų dermė su Dublino aprašais taip pat probleminė sritis studijų programas atnaujinantiems asmenims. Pokalbio metu atskleista, kad dalis studijų programas atnaujinusių ar rengusių asmenų tiesiog nesigilino ar nežinojo Dublino aprašų, o kiti atnaujindami pernelyg detalizavo studijų rezultatus, tapatindami su dalyko rezultatais, ar siekė kompetencijų perkėlimo iš profesinio rengimo standartų. Tuomet tampa aiškios studijų programas atnaujinančių asmenų pastabos, kad „*buvo pakankamai sunku iš kelias dešimtis siekiančių kompetencijų skaičiaus išskirti svarbiausius studijų rezultatus*“. Studijų programas atnaujinantys asmenys akcentavo profesinius gebėjimus, todėl tai galėtų būti dar viena iš priežasčių, kodėl nepakankamai kreipė dėmesį į Dublino aprašuose su bendrosiomis kompetencijomis susijusius aspektus. Tai siejasi su A. Rauckienės (2011) pastabomis, kad pateikiami itin detalizuoti siekiniai, neatskleidžiant jų sąsajų su Dublino aprašais (Rauckienė, 2011).

⁷⁴ Ketinamų vykdyti studijų programų aprašo rengimo ir jo atitikties švietimo ir mokslo ministro patvirtintiems bendriesiems ir specialiesiems reikalavimams studijų programoms nustatymo metodiniai nurodymai, patvirtinti Studijų kokybės vertinimo centro direktoriaus 2010 m. kovo 3 d. įsakymu Nr. 1-01-18. *Žin.*, 2010, Nr. 27-1286; 2010, Nr. 156-7955.

⁷⁵ Studijų programas atnaujinantis asmuo kalba apie informacinį seminarą, organizuotą Švietimo ir mokslo ministerijos.

Pokalbių su studijų programos atnaujinančiais asmenimis metu išryškėję studijų rezultatų formulavimo ir sprendimų, kokie jie turėtų būti, kad atskleistų, koks bus rengiamas specialistas, priėmimo sunkumai gali būti susiję su nepakankamu aukštosios mokyklos domėjimusi specialistų poreikių tyrimais ir nepakankamu bendradarbiavimu su socialiniais partneriais. Pokalbių metu paaiškėjo, kad dalis atnaujinant studijų programas dalyvavusių asmenų abejoja dėl socialinių partnerių naudingumo. Iš pokalbių su studijų programos atnaujinusiais asmenimis aiškėja, kad studijų programos tikslų bei studijų rezultatų formulavimas dažnai buvo tik studijų programos komiteto sritis, o kiti asmenys, taip pat ir socialiniai dalininkai, prisidėjo epizodiškai, galutiniame peržiūros etape. Beveik trečdalis⁷⁶ manytų, kad ateityje tikslinga tik baigiamajame etape derinti su socialiniais partneriais, nes bendra darbinė veikla nėra efektyvi, „*darbdaviai į viską žiūri konkrečiai, paprasčiau*“, „*nesupranta nei tikslų taksonomijų, nei Dublino aprašų, nei kt. derymų*“. Vis dėlto du trečdaliai atnaujinant studijų programas dalyvavusių asmenų pripažįsta, kad būtent socialiniai partneriai padeda atpažinti veiklos pasaulyje nebe tokius aktualius gebėjimus ir įneša svarbių inovacijų.

2.3. Studijų rezultatų vertinimo planavimas atnaujinamose studijų programose

Ekspertų įvardintos problemos ir trūkumai, susiję su studijų rezultatų vertinimo planavimu atnaujinamose studijų programose. Peržiūrėjus atnaujintų studijų programų ekspertų parengtas vertinimo ataskaitas paaiškėjo, kad yra daug tobulintinų aspektų: nenurodomi nei vertinimo metodai, nei vertinimo kriterijai, vertinimo kriterijai tapatinami su vertinimo balais (žr. 2 lentelę).

⁷⁶ Beveik kas trečios studijų programos vertinimuose nurodomos abejonės dėl studijų programos rengėjų ir socialinių partnerių dalyvavimo, ekspertams nepakankamai buvo aišku, ar studijų programos rezultatai formuluoti su socialiniais partneriais ir koks jų indėlis. Kiti ekspertai, apžvelgę atnaujinamų studijų programų patirtį, taip pat išskiria panašius aspektus. P. Grecevičius (2011) nurodo, kad neaptiko atskirų programų socialinių partnerių rekomendacijų, programų rengėjai apsiribojo tik socialinių partnerių įvardijimu, o A. Rauckienė (2011) pastebi, kad socialiniai partneriai dalyvauja, bet neaišku kaip, nes nėra informacijos, koks buvo socialinių partnerių vaidmuo (Grecevičius, Rauckienė, 2011). L. Leonas (2011) mini, kad nenurodoma, ar socialiniai partneriai dalyvauja formuluojant studijų programos tikslą ir numatomus studijų programos rezultatus (Leonas, 2011).

2 lentelė. Ekspertų ir studijų programų atnaujinusių asmenų įvardintos problemos, planuojant studijų rezultatų vertinimą atnaujinamose studijų programose

Ekspertų įvardintos problemos	Studijų programų atnaujinusių asmenų įvardintos problemos
<p>Nėra išskirti vertinimo metodai</p> <p>Nepateikiamos vertinimo formos</p> <p>Vertinimo metodai nepasižymi pakankama įvairove</p> <p>Nepateikiami vertinimo kriterijai</p> <p>Vertinimo kriterijai tapatinami su vertinimo balais</p> <p>Vertinimo metodai turėtų pasižymėti aiškesnėmis sąsajomis su studijų ir dalykų rezultatais</p>	<p>Neaiškus pats studijų rezultatų formulavimas, o jų vertinimas dar neaiškesnis</p> <p>Dokumentuose nurodyta, kokiais atvejais ir koku balu reikia vertinti studentą</p> <p>Tik atnaujinus studijų programas paaaiškėjo, kad nepakanka pateikiamos informacijos</p> <p>Buvo aukštosios mokyklos patvirtintos dalyko formos, pagal jas ir atnaujinome, nei kriterijų, nei metodų įrašyti nereikėjo</p>

Tačiau ir pačių ekspertų atskaitos bei pastabos šiuo klausimu pasižymėjo didele įvairove. Galima priežastis – tai, kad ekspertai neturėjo aiškių kriterijų vertinti, ar studijų programose pakankamai kokybiškai suplanuotas studentų pasiekimų vertinimas. Ekspertai vertinimus atliko pagal studijų programų vertinimo kriterijus ir rekomendacijas, kurie įvardinami Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos 2010 m. rugsėjo 30 d. dokumente Nr. SR-28-01-299⁷⁷: „suformuluoti studijų dalyko numatomi rezultatai (studento žinios, supratimas, įgūdžiai ir gebėjimai) bei jų vertinimo kriterijai; įvardinti studijų metodai ir studentų pasiekimų vertinimo metodai; pateiktos studijų programos siekinių, numatomų studijų dalyko rezultatų, studijų metodų ir studento pasiekimų vertinimo metodų sąsajos; orientuojamasi į žinių ir gebėjimų vertinimą pagal ECTS reikalavimus“. Šiame dokumente buvo gana lakoniškų, neapibrėžtų kriterijų, pvz., „12.2. *orientuojamasi į žinių ir gebėjimų vertinimą pagal ECTS reikalavimus*“. Todėl ekspertų vertinimas priklausė ir nuo individualios sampratos, kas tas „*žinių ir gebėjimų vertinimas pagal ECTS reikalavimus*“.

⁷⁷ Žmoniškųjų išteklių veiksmų programos 2 prioriteto „Mokymasis visą gyvenimą“ VP1-2.2-ŠMM-07-K „Studijų kokybės gerinimas, tarptautiškumo didinimas“, atnaujinamų studijų programų tarpinio vertinimo reikalavimai, kriterijai, patvirtinti Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2010 m. rugsėjo 30 d. įsakymu Nr. SR-28-01-299.

Ekspertai pastebėjo, kad atnaujintose dalykų programose nepakankamai aiškiai nurodomi arba iš viso nenurodomi vertinimo kriterijai. Remiantis ekspertų pastabomis, dažnai tik bendrajame studijų programos apraše buvo nuorodos į aukštosios mokyklos dokumentus, reglamentuojančius studentų pasiekimų vertinimą, o dalykų programose apsiribojama kaupiamojo vertinimo struktūros pristatymu. Pasitaikė atvejų, kai dalykų programose kaip dalyko rezultatų vertinimo kriterijai buvo pristatoma bendroji dešimtbalės vertinimo sistemos ištrauka iš Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakymo Nr. ISAK-2194 „Dėl studijų rezultatų vertinimo sistemos patvirtinimo“. Šio orientacinio aprašo negalime tapatinti su vertinimo kriterijais. Kriterijai yra susiję su atitinkamos studijuojamo dalyko / modulio pakopos ir (arba) lygio aprašais (deskriptoriais), kurie yra pateikiami studentams studijų programos kataloguose ar kituose dokumentuose kartu su mokymosi siekiniais, kurso programa ir pan. (Tuning: Europos švietimo struktūrų suderinimas, 2008; A Tuning Guide to Formulating Degree Programme Profiles, 2010). Bendroji kriterijaus samprata: kriterijus (gr. *kriterion* – matas, vertinimo pagrindas) – požymis, pagal kurį kas nors vertinama, nustatoma, klasifikuojama; vertinimo pagrindas, matas, saikas (Tarptautinių žodžių žodynas, 2001); sprendimo vertinimo pagrindas, matas (Dabartinis lietuvių kalbos žodynas, 2000). Todėl ekspertai rekomendavo parengti aiškius studentų pasiekimų vertinimo kriterijus – aprašus, ką studentas turi mokėti padaryti ar pateikti, kad parodytų, kokių lygiu yra pasiekęs numatytus mokymosi siekinius, arba išsamiau apibūdinti vertinimo skalės taikymą.

Vertinimo metodai buvo nurodomi tik kai kuriose studijų programose. Kaupiamojo vertinimo struktūrinės dalis, kai nurodoma studentų veiklos forma (pvz., seminarai, individuali užduotis), – negalima vadinti vertinimo metodais. Pasitaikė studijų programų, kuriose kaupiamojo vertinimo formulė buvo ir kaip vertinimo metodas, ir kaip vertinimo kriterijus. Tačiau tai klaidingas požiūris.

Studijų dalyko rezultatų, studijų metodų ir studento pasiekimų vertinimo metodų sąsajos ekspertai beveik visose atnaujinamose studijų programose negalėjo tinkamai įvertinti dėl pateikiamos nepakankamai išsamios informacijos. Mažai buvo studijų programų, kuriose studentų pasiekimų vertinimo dalis būtų metodiškai aprašyta, pasižymėtų aiškumu arba būtų pateikiami įvairūs vertinimo metodai ar užduotys. Mažumą sudarė studi-

jų programos, kurių dalykų programų aprašuose buvo įvardinami studentų pasiekimų vertinimo metodai ir kriterijai, atitinkantys konceptualias studijų programų atnaujinimo nuostatas.

Studijų programas atnaujinusių asmenų įvardintos problemos ir trūkumai, susiję su studijų rezultatų vertinimo planavimu atnaujinamose studijų programose. Studijų programų komitetų nariams, studijų program atnaujinantiems asmenims buvo neaiškus pats studijų rezultatų formulavimas, o jų vertinimas dar neaiškesnis. Remiantis 2013 m. atliktu studijų programų atnaujinimo kokybės apibendrinimu, matyti, kad šis neaiškumas yra išlikęs, nes studijų programų rengėjams ir jas atnaujinantiems asmenims nurodoma, kad turi būti: „aiškesnė dermė tarp studijų programos, dalyko rezultatų, studijų ir vertinimo metodų; <...> vertinimo strategijų aiškumas; vertinimų skaičiaus kiekybinė išraiška ir išsidėstymas laike; vertinimo sąsajos su modulio / dalyko turiniu“ (Bartkevičius R. ir kt., 2013, p. 19).

Pokalbių metu išaiškėjo, kad nors kartais ir nepozityviai vertinamas („*aukštosios mokyklos patvirtintos dalyko formos, pagal jas ir atnaujinome, nei kriterijų, nei metodų įrašyti nereikėjo*“, „*ar dar mažai tų popierių, ar dėl to dirbsime geriau*“) iš esmės turėjo teigiamą pokytį rengiamų ar atnaujinamų studijų programų turiniui ir didaktinei kokybei. Dėstytojai turėjo įvertinti, kokią indėlį į visos studijų programos studijų rezultatų pasiekimą įneša jų dalykas, praplėtė akiratį ir pagerino darbo kokybę, nes turėjo apgalvoti ir pagrįsti savo pasirinktus metodus ir kriterijus „*vertinimo metodus parinkdavome intuityviai žinodami, ką svarbiausia vertinti, tačiau kai tenka derinti prie rezultatų, jau turi labiau apgalvoti, pasvarstyti <...> mokymai kažkiek davė naudos, taikysiu kelis naujus metodus vertinime*“. Tačiau studijų programas rengę ar atnaujinę asmenys dažnai minėjo, kad pagalba buvo nepakankama, nepakankamai kokybiška ar tiesiog pavėluota: „*skambinom į ministerija, bet nieko ten negalėjo pasakyti*“, „*kai atnaujinome studijų programas, tai tik tada paaiškėjo, kad nepakanka pateikiamos informacijos*“, „*projekto metu nupirkom mokymus, bet kad ne tai kalbėjo, nepritaikėm*“. Studijų programas atnaujinantys asmenys mano, kad studijų rezultatų vertinimo klausimas yra nepakankamai aiškus, per „*seminarus*“, „*mokymus*“ nebuvo išsamiai atsakyta arba visai neatsakyta, todėl teko „*mokytis iš savo klaidų*“, daug naudos davė ekspertų komentarai studijų programų vertinimo ataskaitose, užsienio specialistų konsultacijos ar išvykose į kitas šalis pristatyta patirtis.

2.4. Studentų savarankiško darbo planavimo ir jo vertinimo kokybė atnaujinamose studijų programose

Analizuojant ekspertų vertinimus paaiškėjo, kad ekspertai ir studijų programas atnaujinantys asmenys įvardino problemas, kurios kilo planuojant studentų savarankišką darbą ir jo vertinimą atnaujinamose studijų programose (3 lentelė)⁷⁸. Ekspertai studentų savarankiško darbo planavimą ir jo vertinimą vertino pagal kriterijus ir rekomendacijas, kurie įvardinami Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos 2010 m. rugsėjo 30 d. dokumente Nr. SR-28-01-299⁷⁹.

3 lentelė. Ekspertų bei studijų programas atnaujinusių asmenų įvardintos problemos, planuojant studentų savarankišką darbą ir jo vertinimą atnaujinamose studijų programose

Ekspertų įvardintos problemos	Studijų programas atnaujinusių asmenų įvardintos problemos
Studentų savarankiško darbo metodai nepateikiami	Nebuvo suteikta pakankamai informacijos, kaip ir ką reikia rašyti apie studentų savarankišką darbą
Studentų savarankiško darbo metodų įvairovė nepakankama	Neaišku, kur, kurioje dalyko aprašo dalyje nurodyti savarankišką darbą ir kiek išsamiai aprašyti (programos apraše, dalyko aprašuose, individualiuose teminiuose planuose ar kt.)
Studentų savarankiškas darbas nepakankamai suderintas su dalyko rezultatais	Neaiškios dalyko rezultatų sąsajos su savarankišku darbu (pvz., ar savarankišką darbą numatyti kiekvienam dalyko rezultatui)
Nėra pateikiami studentų savarankiško darbo vertinimo kriterijai	Nepakankamai aišku, kokie yra inovatyvūs savarankiško darbo metodai
Skirtingo išsamumo informacija apie planuojamą studentų savarankišką darbą	
Planuojamas savarankiškas darbas nėra pakankamai suderintas su dalyko kreditais, nepakankamai optimaliai paskirstytas laikas	

⁷⁸ Studentų savarankiško darbo planavimo aspektai yra skelbti autorės straipsnyje „Studijų programų atnaujinimo Lietuvoje apžvalga: studentų savarankiško darbo planavimas“. *Aukštojo mokslo kokybė*. 2013, 10: 99-122.

⁷⁹ Žmogiškųjų išteklių veiksmų programos 2 prioriteto „Mokymasis visą gyvenimą“ VP1-2.2-SMM-07-K „Studijų kokybės gerinimas, tarptautiškumo didinimas“, atnaujinamų studijų programų tarpinio vertinimo reikalavimai, kriterijai, patvirtinti Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2010 m. rugsėjo 30 d. įsakymu Nr. SR-28-01-299.

Ekspertų įvardintos problemos ir trūkumai, planuojant studentų savarankišką darbą ir jo vertinimą atnaujinamose studijų programose. Ekspertai vertindami Programos lėšomis atnaujintas studijų programas ir rengdami tarpinio vertinimo ataskaitas turėjo nustatyti, ar yra įvardinti studentų savarankiško darbo metodai ir (arba) užduotys, susiejant su numatomais studijų dalyko ir (arba) modulio rezultatais bei jų vertinimo metodais ir kriterijais, ar siūloma savarankiško darbo metodų ir (arba) užduočių įvairovė, užtikrinant studentams pasirinkimo galimybes⁸⁰. Žmogiškųjų išteklių veiksmų programos 2 prioriteto „Mokymasis visą gyvenimą“ VP1-2.2-ŠMM-07-K „Studijų kokybės gerinimas, tarptautiškumo didinimas“, atnaujinamų studijų programų tarpinio vertinimo reikalavimai ir kriterijai siejasi su K. Pukelio ir kt. (2011) išskirtais pagrindiniais savarankiško studentų darbo organizavimo principais: dėstytojų vaidmens studentų savarankiškame studijavime apibrėžtumas; konstruktyvizmo bei pragmatizmo idėjomis grįstas požiūris į studijavimą; studijų rezultatais paremtas požiūris; formų įvairovė; studijų metodų įvairovė; galimybė bendradarbiauti; vertinimo objektyvumas; konsultacijų rengiant savarankiškus darbus nuoseklumas.

Siekiant aptarti studentų savarankiško darbo vertinimą, pirmiausia svarbu aptarti savarankiško darbo planavimą ir organizavimą. Daugiau nei pusėje atnaujintų studijų programų (17 iš 24) studentų savarankiško darbo metodai atskirai išskirti, tiesiogiai įvardinti nebuvo, bet studijų dalyko rezultatų lentelėje buvo bendrai nurodomi studijų metodai, tarp kurių buvo daug tinkamų studentų savarankiškam darbui. Dviejų studijų programų atnaujintų dalykų aprašuose studentų veiklos formos ir dalyko rezultatų vertinimo kaupiamąjį vertinimo dalys (koliokviumas, egzaminas, laboratorinis darbas) buvo priskirtos savarankiško darbo metodams ir užduotims. Tai nėra teisingas požiūris. Studentų savarankiškas darbas padeda jiems pasiekti studijų rezultatus, tai integrali studijų proceso dalis, tačiau negali būti tapatinama su kitomis studijų proceso dalimis. Atnaujinamose studijų programose savarankiško darbo metodai dažniausiai nepasižymėjo didele įvairove, dažnai dominavo referatas, „*studento individuali veikla pagal paskirtas užduotis*“, pranešimas, „*įvairios kūrybinės užduotys*“, „*užduočių atlikimas*“. Atnaujinamose studijų programose

⁸⁰ Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2010 m. rugsėjo 30 d. įsakymas Nr. SR-28-01-299 „Dėl žmogiškųjų išteklių veiksmų programos 2 prioriteto „Mokymasis visą gyvenimą“ VP1-2.2-ŠMM-07-K „Studijų kokybės gerinimas, tarptautiškumo didinimas“, atnaujinamų studijų programų tarpinio vertinimo reikalavimų, kriterijų“.

turėtų būti numatyta didesnė savarankiško darbo metodų įvairovė derinant su studijų procesu, dalyko turiniu, numatomais pasiekti dalyko rezultatais. Ne dažnai buvo numatyta studentų savarankiškam darbui Europos Sąjungos aukštosiose mokyklose rekomenduojamos: apžvalgos, esė, recenzijos, mokymosi dienoraščiai, praktinių duomenų rinkimo ataskaitos, įvairių mokslo darbų kritinis vertinimas, atvejo analizė, projektai (Tuning: Europos švietimo struktūrų suderinimas, 2008) bei aplankas, studentų prezentacijos (Pukelis ir kt., 2011). Taip pat studijų programos atnaujinantys asmenys turėtų apsvarstyti, ar nereiktų ypač paplitusį referatą (daroma prielaida, kad tai klasikinis referuojamasis referatas) keisti į mokslinį referatą ar kitus jo tipus, labiau atitinkančius bacheluro ar magistro studijų programos turinį. Tai sietųsi su R. Augaitienės ir kt. (2012) pastaba, kad savarankišką darbą reiktų suprasti kaip daugiaplanę savarankišką besimokančiojo veiklą. P. Grecevičius (2011), analizavęs atnaujinamų studijų programų tarpines ataskaitas, taip pat pastebi, kad ekspertai atskaitose rekomenduoja suteikti daugiau galimybių studentams rinktis įvairias savarankiško darbo formas, o kai kuriose studijų programose neapibūdinti studentų savarankiško darbo metodai. Atlikti studijų programų ekspertiniai vertinimai atskleidė ne tik savarankiško darbo metodų nepakankamos įvairovės ar neapibrėžtumo problemą, tampa neiškus savarankiško darbo indėlis į studijų procesą, studijų rezultatų siekimą. R. Bartkevičius ir kt. (2013) apžvelgdami atnaujintų studijų programų kokybę, mini išlikusią problemą – turi būti „*aiškesnis savarankiško darbo planavimas*“ (p. 19).

Ne visose studijų programose ir jų vertinimo ataskaitose buvo galima išvelgti, kokia savarankiško darbo, nurodomų metodų dėmė su dalyko rezultatais ir atitinkamai su studijų rezultatais. Tose studijų programose, kur buvo nurodoma minima dėmė, savarankiško darbo užduotys ir metodai dažnai nebuvo suderinti arba kilo abejonių dėl dėmės su dalyko rezultatais, studijų rezultatais ir kitomis dalyko aprašo dalimis. Ši pastaba viena rimčiausių, nes susijusi su studijų turinio planavimo logikos pažeidimu ir iš to kylančiu galimai nepakankamai efektyviu studijų procesu. Taip pat remiantis K. Pukelio ir kt. (2011) išvalgomis svarbu studijų rezultatais paremtas požiūris, kai „*pagrindinis dėmesys skiriamas studijų rezultatams, kurie pasirenkami atskaitos tašku inicijuojant bei organizuojant studentų savarankišką studijavimą bei vertinant jo metu įgytus pasiekimus*“ (2011, p. 11). Jei studijų programos rezultatas, dalyko rezultatas yra susijęs su projektavimo, modeliavimo gebėjimų įgijimu, tai numatytas klasikinis referuojamasis referatas nėra tinkamas pasirinkimas. Taip

pat kyla klausimas, kokius analizavimo mokėjimus įgis studentas, jei studijų procese, studentų savarankiškame darbe nėra numatyta atvejo analizė ar kitaip sudaromos sąlygos ugdytis analizavimo mokėjimus? Remiantis šiomis pastabomis galima daryti prielaidą, kad studentų savarankiško darbo, kaip integralios studijų programos dalies, svarbios studijų rezultatų pasiekimui, nepakankamai apgalvotas projektavimas sudaro sąlygas nepakankamai metodiškam, nepakankamai tikslingam studento savarankiško darbo rezultatų vertinimui.

Remiantis teisės aktais dėstytojas taip pat turi supažindinti studentą su vertinimo kriterijais, pagal kuriuos bus vertinamas jo atliktas savarankiškas darbas. Pabrėžtina, kad tik trijose studijų programose (iš 24) buvo pateikti studentų savarankiško darbo vertinimo kriterijai. Ši praktika kelia susirūpinimą ir nerimą: jei studentams studijų procese nebus pateikiami jų atliekamos veiklos vertinimo kriterijai, tai nebus atliepiamos elementarios metodinės studentų pasiekimų vertinimo proceso tobulinimo rekomendacijos (taikyti įvairius vertinimo metodus, tinkamus dalyko rezultatų pasiekimui įvertinti, aiškia vertinimo metodiką, studentus supažindinti su jų veiklos vertinimo kriterijais prieš veiklos atlikimą). Savarankiško darbo vertinimo kriterijų nenurodymas kvestionuoja studentų pasiekimų vertinimo problemas, nesudaro sąlygų metodiškai organizuojamam studijų procesui. K. Pukelis ir kt. (2011) apibendrinami mokslininkų įžvalgas (Gibbons, 2004; Brookfield 1985; Hiemstra 1998 ir kt.) akcentuoja, kad užduotis savarankiškam studentų darbui bei jos vertinimo kriterijai turėtų būti pristatomi kuo anksčiau, pateikiami detalie ir aiškiai tam skirtoje atmintinėje. Kyla klausimas, kodėl tik kelių studijų programų aprašuose buvo nurodomi studentų savarankiško darbo vertinimo kriterijai? Ar aukštosiose mokyklose nepakankamai metodiškai planuojamas studentų savarankiškas darbas? Studentų savarankiško darbo vertinimo kriterijų paskelbimas studentams pagrindžiamas mokslinėje edukologinėje literatūroje, tačiau Studijų kokybės vertinimo centro direktoriaus įsakyme dėl ketinamos vykdyti studijų programos aprašo rengimo, jos išorinio vertinimo ir akreditavimo metodikos patvirtinimo (2011 m. lapkričio 28 d. Nr. 1-01-157) 20 punkte buvo nurodoma, kad turi būti tik pateikiamas „programos numatomų studijų rezultatų, mokymo(si) ir studijų pasiekimų vertinimo metodų ryšys“⁸¹. Šio dokumen-

⁸¹ Studijų kokybės vertinimo centro direktoriaus 2011 m. lapkričio 28 d. įsakymas Nr. 1-01-157 „Dėl ketinamos vykdyti studijų programos aprašo rengimo, jos išorinio vertinimo ir akreditavimo metodikos patvirtinimo“. [interaktyvus]. [žiūrėta 2012-09-08]. http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=413149

to 11.2. punkte buvo teigiama: „suteikti informaciją studentams apie tai, ką jie privalės žinoti, gebėti, suprasti baigus programą (studijų dalyką), kokie bus jų pasiekimų vertinimo kriterijai, metodai, formos“. Atnaujintos ketinamos vykdyti studijų programos aprašo rengimo, jos išorinio vertinimo ir akreditavimo metodikos (2013) 22.1. punkte išliko nurodymas dalykų aprašuose nurodyti, kokie „tikslai, programos studijų rezultatų, studijų dalyko (modulio) rezultatų, studijų metodų ir studentų pasiekimų vertinimo metodų sąsajos <...>, vertinimo kriterijai, studijų dalyko (modulio) turinys, pagrindinė literatūra“⁸². Tačiau kitame dokumente aiškiai įvardinamas studentų savarankiško darbo vertinimo kriterijų būtinumas⁸³: „įvardinti studento savarankiško darbo metodai ir (arba) užduotys, susiejant su numatomais studijų dalyko ir (arba) modulio rezultatais bei jų vertinimo metodais ir kriterijais“. Švietimo ir mokslo ministerijos internetiniame puslapyje publikuojamų Rekomendacijų studijų rezultatų vertinimui tobulinti (2009) 10 punkte nurodoma, kad „semestro pradžioje dėstytojas turi informuoti studentus apie aukštosios mokyklos studijų rezultatų vertinimo tvarką išdėstydamas detalią dalyko programą, tikslus, laukiamus studijų rezultatus, konkrečių dėstomojo dalyko studijų rezultatų vertinimo struktūrą (tarpinių atsiskaitymų įtaką galutiniam pažymiui, kokiems rezultatams esant teks kartoti dalyko kursą arba bus galima pakartoti galutinį atsiskaitymą), vertinimo kriterijus ir reikalavimus“. Pastebimas prieštaravimas tarp nacionalinių dokumentų ir rekomendacijų, reglamentuojančių studijų programų atnaujinimą. Todėl aiškiau pristatyti studentų savarankiško darbo vertinimo procesą ar įvardinti savarankiško darbo kriterijus, kaip su jais supažindinami studentai, kiek jie yra aiškūs ir metodiškai parengti, būtų galima atliekant išsamesnius tyrimus.

Keliamas diskusinis klausimas, ar tikslinga studijų programos apraše, dalykų programose pateikti studentų savarankiško darbo vertinimo kriterijus, gal tai turėtų būti studijų programos priedų dalis? Studentams skirtos savarankiško darbo užduotys yra dalyko dalis, kuri padeda pasiekti dalyko rezultatus. Dėstytojai įvairiai organizuoja studijų procesą, dalis pateikia

⁸² Studijų kokybės vertinimo centro direktoriaus 2013 m. balandžio 22 d. įsakymas Nr. V-23 „Dėl ketinamos vykdyti studijų programos aprašo rengimo, jos išorinio vertinimo ir akreditavimo metodikos, patvirtintos studijų kokybės vertinimo centro direktoriaus 2011 m. lapkričio 28 d. įsakymu Nr. 1-01-157, pakeitimo“. *Žin.*, 2013, Nr. 49-2469.

⁸³ Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2010 m. rugsėjo 30 d. įsakymas Nr. SR-28-01-299 „Dėl žmogiškųjų išteklių veiksmų programos 2 prioriteto „Mokymasis visą gyvenimą“ VP1-2.2-ŠMM-07-K „Studijų kokybės gerinimas, tarptautiškumo didinimas“, atnaujinamų studijų programų tarpinio vertinimo reikalavimų, kriterijų“.

kompleksą savarankiško darbo užduočių, kiti vieną ar kelias sudėtingas, kompleksines. Tačiau informacija apie savarankiško darbo vertinimo strategiją, vertinimo kriterijus turėtų būti laisvai pasiekiami studentų dar kurso dėstyto pradžioje. Tai aktualu siekiant atliepti mokslinėje literatūroje išskirtą vertinimo paskirtį: diagnozavimo, formavimo, sumavimo ir išorinio įvertinimo (Weeden, Winter, Broadfoot, 2005). G. Petty (2006) pažymi kriterinio vertinimo svarbą ir poreikį taikyti kriterijus, nes pamatuojama, ką besimokantysis moka daryti, ko ne.

Beveik viename trečdalyje (7 iš 24) studijų programų prie dalyko programų buvo pateikiami savarankiško darbo planai, kuriuose nurodoma: savarankiško darbo užduoties pavadinimas, metodai, užduočių skaičius, rekomenduojamas savarankiško darbo laikas, užduoties įtaka galutiniam pažymii (procentais). Dalykų programose savarankiško darbo užduočių aprašo išsamumas, metodinis pagrindimas buvo labai skirtingas: nuo išsamių, pasižyminčių puikiu metodiniu pagrindu iki abstrakčių, lakoniškų aprašų. A. Rauckienė (2011) pastebėjo, kad peržiūretose atnaujinamų programų ataskaitose buvo neaiškus savarankiško darbo turinys. 2011 m. apibendrinamas studijų programų atnaujinimą, L. Leonas (2011) taip pat išskyrė problemas, susijusias su studentų savarankiško darbo planavimu, įvardindamas, kad nenurodomos savarankiško darbo formos, metodai ir vertinimo metodai, kriterijai arba išvis pateikiama tik bendra savarankiško darbo apimtis, todėl nėra aišku, ką studentas turi daryti, kokio pobūdžio užduotis jam skirta, taip pat pastebėjo, kad nurodoma pagrindinė literatūra, tiksliau jos kiekiai, niekaip nesuderinti su studentų galimybėmis. Analizuojant studijų programas (aptiriamas vienas trečdalis iš analizuotų, nes tik jose buvo pateikiama informacija) taip pat kilo abejonių, ar dėstytojai planuodami studentų savarankišką darbą atsižvelgia į dalyko kreditų skaičių? Remiantis R. Bartkevičiumi ir kt. (2013) ši problema aktuali ir 2013 m. vertintoms studijų programoms. T. Bulajeva ir kt. (2011) nurodo, kad pereinant prie studijų, orientuotų į studentą, būtina daugiau dėmesio skirti studentų mokymosi veiklos planavimui, organizavimui ir studento darbo krūvio bei studijų laiko apskaitai. Pastebėta, kad kai kurios aukštosios mokyklos, kurių studijų programos buvo ekspertų vertintos (iš vertintų studijų programų būdinga tik nevalstybinėms kolegijoms) įsivedė formas, kai dalyko apraše nurodoma laikas savaitėmis, kada atlikti ir pateikti savarankiško darbo užduotį. Kai aukštojoje mokykloje yra derinamas įvairių dalykų savarankiškų darbų atlikimo planas, studentų laikas racionaliai skirstomas ir sudaromos

palankios sąlygos kokybiškai, planingai atlikti savarankiško darbo užduotis. Todėl tikslinga skatinti dėstytojus kolegiskai aptarti ir realiai įvertinti studentui užduočiai atlikti reikalingą laiką ir numatytas valandas dalyko apraše.

Studijų programas atnaujinusių asmenų įvardintos problemos ir trūkumai, planuojant studentų savarankišką darbą ir jo vertinimą. Pokalbių su studijų programas atnaujinančiais asmenimis metu išaiškėjo, kad vykusių informacinių seminarų metu nebuvo suteikta pakankamai informacijos, kaip ir ką reikia pateikti apie studentų savarankišką darbą. Todėl studijų programas atnaujinantys asmenys priimdami sprendimus, kaip studijų programose aprašyti savarankišką darbą, rėmėsi vykdomo projekto paraiška, žiūrėdami, ar studentų savarankiškas darbas, kaip atnaujinimo sritis, yra numatytas vykdomame aukštosios mokyklos projekte. Dalis studijų programas atnaujinančių asmenų pripažino, kad koncentravosi į, jų požiūriu, aktualesnius aspektus (pvz., į studijų programos rezultatų atnaujinimą, atitikmenį atnaujintiems nacionaliniams aktams, europinėms rekomendacijoms dėl studijų turinio) nei studentų savarankiško darbo organizavimo atnaujinimas ir aprašymas.

Taip pat pokalbių su programomis atnaujinančiais asmenimis metu išaiškėjo, kad kilo klausimų ne tik kaip ir kiek išsamiai aprašyti, bet ir kurioje studijų programos dalyje pateikti informaciją apie studentų savarankišką darbą. Ar studijų programos bendrajame apraše, ar dalyko aprašuose, ar individualiuose dėstytojo teminiuose planuose? Studijų programas atnaujinantys asmenys pažymėjo, kad rekomenduojamoje dalyko aprašo formoje (remiantis Studijų kokybės vertinimo centro direktoriaus patvirtinta rekomenduojama forma dalyko aprašui), vietos atskirai savarankiškam darbui, jo vertinimo kriterijams nėra. Tik nedaugelio aukštųjų mokyklų atstovai ėmėsi iniciatyvos rekomenduojamą, Studijų kokybės vertinimo centro direktoriaus patvirtintą dalyko aprašo formą papildyti įvedant papildomas dalis studentų planuojamam savarankiškam darbui išsamiau atskleisti ar su dalyko aprašu pateikti priedą – aprašą, kaip ketinama organizuoti studentų savarankišką darbą. Dalyko aprašo forma yra rekomendacinio pobūdžio ir papildomos korekcijos galimos, tai turėtų būti aukštosios mokyklos iniciatyva siekiant aiškiaus, kokybiško studentų savarankiško darbo.

Išaiškėjo, kad beveik visi pokalbyje dalyvavę studijų programas atnaujinę asmenys negalėjo metodiškai įvardinti, kaip reikėtų užtikrinti savarankiško darbo sąsajas su dalyko rezultatais. Reikia pasakyti, kad ši problema kilo ne tik savarankiško darbo planavimo aspektu. Tai susiję su visos studijų programos

struktūrinių sąsajų užtikrinimu. Remiantis Programos laikotarpiu atnaujintų programų galutinio vertinimo apžvalga, net tarpinių studijų programų vertinimu, jau koreguotos ir teikiamos įvertinti studijų programos etape yra išlikusios taisytinios vietos: „*sąsajų tarp studijų programos rezultatų ir priskirtų modulių / dalykų išryškėjimas; aiškesnė dermė tarp studijų programos, dalyko rezultatų, studijų ir vertinimo metodų*“ (Bartkevičius R. ir kt., 2013, p. 18–19).

Remiantis studijų programos projektavimo metodologinėmis nuostatomis, nacionaliniais teisės aktais, reglamentuojančiais studijų programos rengimą, studentų savarankiškas darbas turėtų sudaryti sąlygas studentui įgyti, įtvirtinti, tobulinti tas žinias, mokėjimus, kurie įvardinami dalykų rezultatuose ir atitinkamai studijų programos rezultatuose. Taip pat turėtų būti suteikiamos galimybės studentams pasirinkti įvairias savarankiško darbo užduotis, metodus, formas, padedančias pasiekti numatytą atitinkamą tą patį dalyko rezultatą pasirenkant įvairias užduotis. Studentų savarankiškas darbas turi būti planuojamas apibrėžiant, įvardinant jo tikslus, keliamus reikalavimus, numatant užduoties įsivertinimo ir įvertinimo kriterijus, įvertinant laiką, per kurį studentas gali atlikti užduotį, bendrą savarankiško darbo užduočių skaičių ir jų dermę su dalyko programa ir apimtimi. Paaiškėjo, kad didžioji dauguma pokalbyje dalyvavusių studijų programų atnaujinančių asmenų planuoja studentų savarankišką darbą turėdami viziją, ką būtina studentas turi gebėti atlikti studijuodamas pagal dalyko programą. Tačiau kai kurie sieja su tuo, ko nespėjama, negalima atlikti kontaktinio darbo su studentais metu. Dalis studijų programų atnaujinančių asmenų planuodami studentų savarankišką darbą jo nesiejo su dalyko rezultatais, tačiau tik paskui, paanalizavę, atrado intuityvias sąsajas. Savarankiško darbo loginis nesiejimas su dalyko rezultatais ir atitinkamai studijų programos rezultatais – ydinga praktika, nes tampa neaiški savarankiško darbo paskirtis. Taip pat pokalbio metu išaiškėjo, kad dažnai kilo klausimų, kiek savarankiškų darbų planuoti, ar kiekvienam dalyko rezultatui būtina reikalingas savarankiškas darbas. Studentų savarankiško darbo apimtis ir turinys priklauso nuo to, kokie siejami dalyko rezultatai, kokia dalyko apimtis kreditais, kiek valandų skirta studentų savarankiškam darbui, ir kitų susijusių studijų proceso dalių. Nėra būtinybės nei poreikio kiekvienam dalyko rezultatui planuoti studentams atskirą savarankišką darbą, galima numatyti kompleksinį savarankišką darbą, padedančią pasiekti kelis dalyko rezultatus. Tačiau ypač svarbu studentams pateikti išsamią metodišką informaciją apie savarankiško darbo paskirtį, turinį, atlikimą, vertinimą, sudarančią sąlygas efektyviai studento veiklai. To-

dėl, siekiant aiškaus studijų proceso, dėstytojui svarbu organizuoti konsultacijas studentams. K. Pukelis ir kt. (2011) pastebi, kad studentų konsultacijos galėtų vykti šiomis kryptimis: savarankiško darbo temos pasirinkimas ir suderinimas; savarankiško darbo plano aptarimas; informacijos šaltinių aptarimas; savarankiško darbo rezultatų aptarimas; savarankiško darbo apibendrinimas ir išvadų formulavimas; savarankiško darbo pristatymo aptarimas.

Studijų programas atnaujinantys asmenys įvardino, kad neturint edukologinio išsimokslinimo nepakankamai aišku, kokie yra inovatyvūs savarankiško darbo metodai, kėlė klausimus, kur pateikiamas inovatyvių savarankiško darbo metodų sąrašas. IT technologijų integravimas į studijų procesą sudaro puikias sąlygas studentų savarankiško darbo inovatyvumui. Moodle sistemoje ar kitoje e. mokymosi platformoje gali būti sudarytos sąlygos studentams atlikti įvairias užduotis (individualias ir grupines), ugdyti įvairius mokėjimus, įsivertinti savo pasiekimus. Studentų savarankiško darbo metodų tikslingas parinkimas atsižvelgiant į siekiamus aktualius dalyko rezultatus, dalykų turinį ir inovacijų taikymas sudaro palankias sąlygas sėkmingam studijų procesui. Taip pat dėstytojui nepakanka parinkti inovatyvius ar populiarius savarankiško darbo metodus, svarbu jų dermė su studijų turiniu ir procesu, studentui sąlygų sudarymas rinktis metodus, labiausiai atliepiančius individualius poreikius tikslingame studijų procese siekiant numatytų dalyko rezultatų. Aukštosiose mokyklose gali būti taikomi įvairūs studentų savarankiško darbo metodai: mokslinės literatūros apžvalga, mokslinė chronologinė analizė, esė, recenzija, įvairių mokslo darbų kritinis vertinimas, Venno diagramos⁸⁴, apžvalgos, įvairaus tipo referatai, kūrybiniai darbai, mokymosi dienoraščiai ir įvairūs reflektavimai, praktinių duomenų rinkimo ataskaitos, atvejo analizė, projektai, aplankas (portfolio), pranešimai, studentų prezentacijos ar kiti metodai.

Dėstytojai, studijų programas atnaujinę asmenys neišskyrė jiems kilusių problemų, susijusių su studentų savarankiško darbo vertinimu, tačiau pokalbio metu atskleista, kad ne visi dėstytojai viešina ar turi parengę savarankiško darbo vertinimo kriterijus, dalis jų mano, kad informacija, kokią kaupiamąjo balo procentinę dalį sudaro studentų savarankiškas darbas, yra pakankama. Siekiant aiškumo, studentų pasiekimų vertinimo objektyvumo rekomenduojama atkreipti dėmesį į kriterijų sampratą – tai aprašai, ką stu-

⁸⁴ Venno diagrama susideda iš ne mažiau kaip dviejų susikertančių arba esančių vienas kitame apskritimų, kuriais galima išskirti objektų panašumus ir skirtumus, taip pat tinka iliustruoti loginius arba matematinius ryšius arba tarp skirtingų objektų ar grupių.

dentas turi mokėti padaryti ar pateikti, kad pademonstruotų, kokių lygiu yra pasiekęs studijų rezultatus⁸⁵. Vadinasi, dar kartą pabrėžiama, kaip svarbu atnaujinant studijų programas parengti aiškius studentų pasiekimų vertinimo kriterijus⁸⁶ ar išsamiau apibūdinti vertinimo skalės taikymą. Aiškūs kriterijai suponuoja konstruktyvų grįžtamąjį ryšį ir ugdomąjį vertinimą. Vertinimas turi būti paremtas įrodymais, todėl svarbūs kriterijai ir tai daugiau nei tradicinis apibendrinamasis vertinimas (Assessment is for Learning, 2006)⁸⁷.

Studijų rezultatų integracija į studijų programas susijusi su ne tik studijų programos struktūros, rengimo, vykdymo, bet ir su konceptualiais studijų kokybės užtikrinimo studijų programų lygmeniu pokyčiais. Tačiau pagal 2007–2013 m. Žmogiškųjų išteklių plėtros veiksmų programos 2 prioritetą „Mokymasis visą gyvenimą“ atnaujinant studijų programas, problemų kilo dėl studijų programos tikslų, studijų rezultatų metodiško formulavimo (aiškumas ir kt.), dermės su Dublino aprašais, studentų pasiektų studijų rezultatų vertinimo planavimo, vertinimo metodų pritaikymo studijų rezultatams, vertinimo kriterijų formulavimo bei savarankiško darbo metodų, užduočių įvairovės, suderinamumo su dalyko rezultatais, dalyko programa, apimtimi kreditais bei studentų savarankiško darbo vertinimo.

Atnaujinant studijų programas, studijų programos tikslo(-ų), studijų rezultatų formulavimas – aktuali problema. Atnaujintas studijų programas vertinę ekspertai išskyrė studijų programos tikslų, studijų rezultatų metodiško formulavimo (aiškumas ir kt.) ir dermės su Dublino aprašais problemas, o atnaujinant studijų programas dalyvavę asmenys – problemas, susijusias su studijų turinio projektavimu.

⁸⁵ Kriterijus (gr. *kriterion* – matas, vertinimo pagrindas) – požymis, pagal kurį kas nors vertinama, nustatoma, klasifikuojama; vertinimo pagrindas, matas, saikas (Tarptautinių žodžių žodynas, 2001); sprendimo vertinimo pagrindas, matas (Dabartinės lietuvių kalbos žodynas, 2000). Dažniausiai kriterijai yra susiję su atitinkamos studijuojamo dalyko/modulio pakopos ir (arba) lygio aprašais, kurie pateikiami studentams studijų programos kataloguose ar kituose dokumentuose kartu su studijų rezultatais, kurso programa ir pan. (Tuning: Europos švietimo struktūrų suderinimas, 2008).

⁸⁶ Aprašus, ką studentas turi mokėti padaryti ar pateikti, kad parodytų, kokių lygiu yra pasiekęs numatytus studijų rezultatus.

⁸⁷ Studentų savarankiško darbo planavimo aspektai yra skelbti autorės straipsnyje „Studijų programų atnaujinimo Lietuvoje apžvalga: studentų savarankiško darbo planavimas“. *Aukštojo mokslo kokybė*. 2013, 10: 99–122.

Ekspertai pastebėjo, kad tik nedaugelio studijų programų dalykų aprašų rengėjai atliepė tiek nacionalines, tiek europines rekomendacijas, susijusias su studijų rezultatų vertinimu, tik 3 iš 24 studijų programų buvo pateikiami studentų savarankiško darbo vertinimo kriterijai. Šią situaciją galėjo išprovokuoti nepakankama dermė tarp reglamentuojančių studijų programų atnaujinimą nacionalinių teisės aktų ir dalies šių teisės aktų turinio prieštaravimas.

Studijų programose numatyto studentų savarankiško darbo nepakankama dermė su dalyko rezultatais ir studijų rezultatais – vienas rimčiausių trūkumų. Studijų rezultatų vertinimo užduočių, metodų, vertinimo kriterijų (arba jų nebuvimo) nepakankama dermė su studijų rezultatų ir dalyko rezultatų turiniu – taip pat vienas rimčiausių trūkumų, nes tai susiję su studijų turinio projektavimo metodikos nesilaikymu, grėsme, kad studentas nepasieks ar nepakankamai kokybiškai pasieks numatytus dalyko rezultatus ir atitinkamai studijų rezultatus.

Studijų rezultatų sąsajų su dalyko rezultatais, vertinimo metodais, vertinimo kriterijais užtikrinimas – viena iš sunkiausių veiklų studijų programoms atnaujinantiems asmenims.

3. STUDIJŲ REZULTATŲ VERTINIMO AUKŠTOJOJE MOKYKLOJE TEORINIS PAGRINDIMAS

3.1. Studijų rezultatai – esminė studentų pasiekimų vertinimo dalis, kryptis, nurodanti, kas svarbu planuojant ir atliekant studentų pasiekimų vertinimą

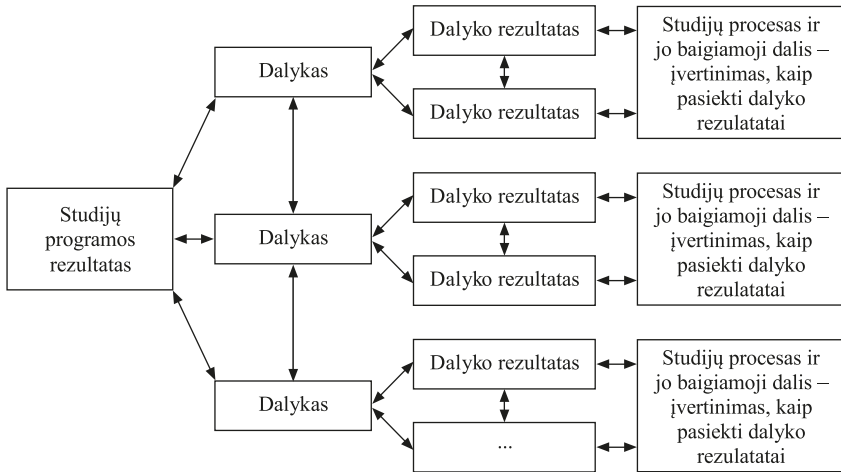
Lietuvoje jau įsigalėjo praktika rengti studijų programas aiškiai įvardijant, kokie studijų rezultatai turi būti pasiekiami baigus studijas. Dažniausiai metodinėje literatūroje nurodoma, kad studijų rezultatas – teiginys, apibrėžiantis, ką asmuo turėtų žinoti, gebėti ar kokias nuostatas turėtų būti susiformavęs baigęs studijas pagal pasirinktą studijų programą. Remiantis Liuveno komunikatu, kitais Bolonijos proceso dokumentais (BOLOGNA beyond 2010; Communiqué of the Conference of European Ministers Responsible for Higher Education, Leuven and Louvain-la-Neuve, 2009), studijų programa turi būti grindžiama į studento poreikius orientuotu studijų procesu, aiškiai apibrėžtais studijų rezultatais. Kaip pažymi P. Žiliukas ir kt. (2010), vertinant studentų pasiekimus, kai studijų procese orientuojamasi į studijų rezultatus ir kai yra tikslas pasiekti studijų laikotarpiui numatytus studijų programos rezultatus, – būtinas kitoks požiūris į vertinimo sistemą. Taigi visi studijų rezultatuose aprašyti gebėjimai, žinios, turėtų būti formaliai įvertinami tokiu būdu, kuris užtikrintų, kad studentai įrodytų tai pasiekę (p. 40-41).

Aukštosios mokyklos turi patvirtintas studentų pasiekimų vertinimo tvarkas, kitus dokumentus, kuriuose apibrėžiamas studentų pasiekimų vertinimas. Tačiau apsiribojama bendrąja studentų pasiekimų vertinimo organizavimo tvarka, galimais vertinimo tipais, esminiais vertinimo principais, vertinimo etapais, nuostatomis, kaip vertinti studentų praktiką, kursinį darbą, baigiamąjį darbą ar pan. Dažnai dėstytojai turi savo pamėgtus, išbandytus vertinimo metodus ir vertinimo strategijas. Tačiau vykdant studijas, orientuotas į numatytų studijų rezultatų pasiekimą, to nepakanka. Kiekvienas studijų programos dalykas yra svarbi studijų programos da-

lis, o dalyko studijų metu yra pasiekiami dalyko rezultatai, kurie taip pat įneša aiškų indėlį į studijų rezultatų pasiekimą (žr. 1 pav). Projektuojant studijų programos turinį, remiamasi būsimiems specialistams svarbiomis darbo rinkos aktualijomis, teisės aktuose apibrėžtais reikalavimais, atliktų tyrimų rezultatais, nacionalinės ir europinės politikos tendencijomis, taip pat remiantis akademinės bendruomenės ir socialinių partnerių bendros atsakingos veiklos rezultatais yra formuluojami studijų rezultatai. Studijų rezultatai – studijų programos pagrindas, todėl studijų programos turinys, studijų procesas projektuojamas taip, kad būtų sudaromos sąlygos studentams įgyti studijų rezultatus. Dalykiniu pagrindu projektuotose studijų programose⁸⁸ numatomi dalykai, kurie būtini studijuoti tam, kad būtų pasiektas studijų programos rezultatas. Kiekvieno dalyko dėstytojas ar dėstytojų grupė projektuoja dalyko rezultatus, kurie ne tik nusako, ką svarbiausia turi pasiekti studentai dalyko studijų pabaigoje, bet tai yra ir kompleksinė konkretaus studijų rezultato pasiekimo dalis. Teorinis šio studijų turinio projektavimo pagrindas – R. W. Tylerio (1949) modelis, kurio esmė – studijų turinio, proceso bei visų struktūrinių dalių sąsaja, studijų proceso dalyvių bendra veikla. Remiantis R. W. Tylerio modeliu, studijų programa rengiama planuojant studijų turinį pagal tikslus, o ir šiuo metu Lietuvoje studijų programos rengimas prasideda nuo analizės, tyrimo, koks turi būti studijų programos tikslas, kokie turi būti studijų programos rezultatai, – tai svarbiausioji studijų programos rengimo dalis. Nustačius būtinus dalykus studijų rezultatui pasiekti, kiekvienas studijų rezultatas skaidomas į dalykų rezultatus, kurių pasiekimą (kaip studentai juos pasiekia) vertina dalyko dėstytojas (1 pav.).

Vadinasi, studijų programos studijų rezultatai turi būti ypač atsakingai formuluojami. Lietuvoje pritaikytas dominuojantis Europos šalyse į tikslus, studijų rezultatus orientuotas studijų turinio projektavimo modelis, kai studijų programa rengiama iškeliant studijų tikslus, studijų rezultatus ir numatant jų tolesnį skaidymą pagal loginį pagrindą į dalyko rezultatus (Žibėnienė, 2011). Studijų rezultatų, dalyko rezultatų tapatingumas ar nepakankama dermė – didelė studijų turinio projektavimo klaida. Pasikartojantys dalyko rezultatai atskleidžia neracionaliai planuojamą studijų turinį ir studijų procesą.

⁸⁸ Pateikiami pavyzdžiai ir analizuojamas dalykinės studijų programos modelis, nes šio tipo studijų programų yra žymiai daugiau Lietuvoje nei modulinų.

1 pav. Studijų programos rezultato ir dalykų rezultatų sąsaja

Vertinant studijų programų dokumentus vienas iš jų kokybės požymių yra studijų rezultatų aiškumas. Tačiau studijų rezultatų aiškumą galima įvardinti ir kaip teisingos, aiškiai projektuojamos asmens pasiekimų rezultatų sistemos, sudarančios sąlygas metodiškai įvertinti studijų rezultatus, metodišką pradžią. Jei studijų rezultatas bus neaiškus, suformuluotas vartojant daugiareikšmius veiksmazodžius, neatskleidžiantis veiklos sudėtingumo, veiklos konteksto ar nebus kitų aiškumą nusakančių dalių, tai tolesnis studijų procesas nebus paremtas aiškumu. Pvz., studijų rezultatuose nurodoma „gebės demonstruoti X supratimą“. Kyla klausimas, kokio sudėtingumo supratimas, koks taksonominis lygmuo? Ar supratimas apsiriboja esminių teorinių nuostatų atskleidimu, ar ir paaiškinimu, ar tai ekspertinis lygmuo? Studijų rezultatuose turėtų būti aiškiai nurodoma, ką baigę studijas studentai turi žinoti ir gebėti.

Pažymėtina, kad studijų rezultatų aiškumą pagrindžia ir švietimo dokumentuose deklaruojamas aiškumo poreikis (studijų tikslai turėtų būti pasiekiami ir aiškūs įvairių lygių asmenims, ketinantiems studijuoti, besimokantiejiems ir vertintojams) bei studijų programų rengimo modelių analizė (Marsh, Willis, 1995; McDaniel, 1984; Melton, 1982; Saugėnienė, 2003 iš Žibėnienė, 2006), kuriuose taip pat vadovaujama aiškumo principu. Studijų rezultatai turėtų pasižymėti tokiais pagrindinėmis savybėmis: aiškiai nusakyti galutinį siekiamą rezultatą, nusakyti pasiekimo sąlygas, būti laukiamo rezultato verti-

nimo kriterijumi, logiškai išsidėstyti pagal turinio, veiklos sudėtingumo lygius, jais būtų galima remtis planuojant studentų pasiekimų vertinimą.

Studijų rezultatai turi atskleisti būsimo specialisto kompetentingumą, tai yra nusakyti įgyjamas kompetencijas ir atskleisti, kokio sudėtingumo veiklas absolventas galės atlikti (siejama su B. Bloomo, SOLO ar kita taksonomija)⁸⁹. Atsižvelgiant į studijų turinio projektavimo ypatumus ir ECTS sampratą, aktualu, kad studijų rezultatai būtų nukreipti į studento pasiekimus, o ne dėstytojo ketinimus, parodytų asmens pasirengimą dirbti veiklos pasaulyje, būtų pamatuojami bei realiai pasiekiami per jiems pasiekti suplanuotą laiką. Tą pasiekti padėtų tikslų taksonomijos (pvz., B. Bloom, SOLO⁹⁰ ar kt.). D. Kennedy, A. Hyland ir N. Ryan (2009) rekomenduoja tiek studijų rezultatų formulavimą, tiek jų vertinimą susieti su B. Bloomo taksonomijos lygmenimis. R. Laužackas (2000) aprašydamas mokymo / studijų programų rengimo metodologiją taip pat siūlė mokymo / studijų programos tikslus formuluoti remiantis B. Bloomo taksonomija ir nurodė rekomenduojamus veiksmožodžius (4 lentelė).

4 lentelė. B. Bloomo taksonomijos lygmenys ir rekomenduojami veiksmožodžiai studijų programos bei dalyko rezultatams formuluoti (sudaryta pagal R. Laužacką, 2000)

B. Bloomo taksonomijos lygmuo	Tipiniai veiksmožodžiai
Žinojimo lygis	Atsiminti, pakartoti, atpasakoti, užrašyti, pateikti, pavadinti, išvardyti, išdėstyti, apibrėžti, nupiešti ...
Supratimo lygis	Pateikti, perpasakoti, paaiškinti, apibrėžti, identifikuoti, atpažinti, apžvelgti, atpasakoti, aptarti, apibūdinti, interpretuoti, išreikšti, išversti, referuoti ...
Pritaikymo lygis	Demonstruoti, apibendrinti, pritaikyti, inscenizuoti, iliustruoti, parinkti, palyginti, valdyti, išdėstyti, supriešinti, suvaidinti, planuoti, panaudoti, aprašyti, pavartoti ...

⁸⁹ Apie studijų rezultatų formulavimą remiantis tikslų taksonomija informacija buvo išsamiai pristatoma Lietuvos aukštosios mokykloms įgyvendinant projektą „Europos kreditų perkėlimo ir kaupimo sistemos (ECTS) nacionalinės koncepcijos parengimas: kreditų harmonizavimas ir mokymosi pasiekimais grindžiamų studijų programų metodikos kūrimas bei diegimas“ (Nr. VP1-2.2-ŠMM-08-V-01-001).

⁹⁰ Dalis autorių pastebi, kad SOLO taksonomija, kaip ir R. J. Marzano (2005) „Naujoji ugdymo tikslų taksonomija“, nepasiteisino studijų rezultatų formulavimo praktikoje, todėl dažnai renkama būtent B. Bloomo (1956) taksonomija.

Analizavimo lygis	Išspręsti, išskirti, sugretinti, svarstyti, atskirti, įvertinti, klausinėti, tyrinėti, išnagrinėti, nustatyti ryšį, kritikuoti, apžiūrėti, išanalizuoti, palyginti, schematizuoti, diferencijuoti ...
Sintetinio lygis	Surinkti, suformuluoti, sutvarkyti, sukurti, pasiūlyti, apibrėžti, suprojektuoti, suorganizuoti, sukonstruoti, sudaryti, valdyti, suplanuoti, parengti, priėti išvadą ...
Vertinimo lygis	Atrinkti, įvertinti, kritikuoti, nuspręsti, palyginti, atskirti, priėti išvadą, nustatyti, atrinkti, pasirinkti, patikrinti, nustatyti ...

Remiantis ECTS vadovu (2009) egzistuoja du požūriai: studijū rezultatai gali būti arba ribiniai teiginiai (nusakantys minimalius reikalavimus, leidžiančius įskaityti pasiekimus), arba orientaciniai teiginiai, nusakantys tipinius rezultatus (rodantys lygį, kurio tikimasi iš sėkmingai besimokančiojo). Tačiau jiems galiotų tos pačios studijū rezultatū formulavimo metodinės rekomendacijos (Pukelis, Smetona, 2011; Tyler, 1949, A Tuning Guide to Formulating Degree Programme Profiles. Including Programme Competences and Programme Learning Outcomes, 2010, Žibėnienė, 2011):

- studijū rezultatū formulotėse vartoti tiksliai veiklą apibūdinančius veiksmažodžius;
- rinktis nedviprasmiškus veiksmažodžius, sudarančius prielaidas aiškiam pamatavimui, vengti daugiareikšmių veiksmažodžių (pvz., *žinoti, suprasti*, nes tiesiogiai žinios ir supratimas yra sunkiai apibrėžiami ir matuojami), ypač jei nėra apibrėžiamas veiklos sudėtingumas, kontekstas ir pan.;
- studijū rezultatai turėtų būti nukreipti į studento pasiekimus, o ne dėstytojo ketinimus;
- studijū rezultatai turėtų atskleisti asmens ketinamos atlikti veiklos sudėtingumą;
- studijū rezultatai turėtų būti pamatuojami (pvz., galima remtis ugdyimo tikslų taksonomija).

2011 m. atnaujinant studijū programas studijū programos tikslų, studijū rezultatū formulavimas buvo aktuali problema. Atnaujintas studijū programos vertinę ekspertai išskyrė studijū programos tikslų, studijū rezultatū metodiško formulavimo (aiškumas ir kt.) bei dermės su Dublino aprašais problemas, o atnaujinant studijū programas dalyvavę asmenys įvardijo problemas, susijusias su studijū turinio projektavimo metodikos aspektais. Tai išties sudėtinga veikla, nes studijū rezultatū integracija į studijū programas

susijusi ne tik su studijų programos struktūros, rengimo, vykdymo pokyčiais, bet ir su konceptualiais studijų kokybės užtikrinimo studijų programų lygmeniu pokyčiais (Žibėnienė, 2011).

Tiek studijų programas atnaujinę asmenys, tiek ekspertai išskyrė nepakankamo socialinių partnerių indėlio atnaujinant studijų programos rezultatus problemą (Žibėnienė, 2011). Socialinių dalininkų, ypač socialinių partnerių įtraukimas, sisteminga specialistų poreikio analizė (profesijos lauko tyrimai), atnaujinant studijų programas dalyvavusių asmenų studijų turinio projektavimo kompetencijos – tobulintinos sritys, kurios palankiai veiktų studijų rezultatais grįstų studijų programų kokybinius pokyčius. Todėl siekiant kokybės, formuluojant studijų programos rezultatus, planuojant, kaip bus vertinamas šių rezultatų pasiekimas, svarbu ir naudinga programos akademinėi bendruomenei kartu su kitais socialiniais dalininkais tai aptarti.

Kaip pastebi N. Pileičikienė (2011), aukštosios mokyklos turėdamos neilgą bendradarbiavimo su socialiniais partneriais patirtį susiduria su „problemomis integruojant studijų rezultatus į studijų programas“ (p. 27). Remiantis socialinių partnerių vaidmenį rengiant ar atnaujinant studijų turinį pagrindžiančiomis teorijomis (Keogh et al., 2010; Lawson, 2004; Foskett, 2005, cituojama Pileičikienė, 2011, p. 27) aukštųjų mokyklų ir socialinių dalininkų bendradarbiavimas – modernaus aukštojo mokslo bruožas bei šiuolaikinės veiklos būdas. Tyrimais jau pagrįsta, jog socialinės partnerystės principo įgyvendinimas studijų programų komitetų veikloje padidina studijų rezultatų nustatymo pagrįstumą ir patikimumą, o jie savo ruožtu gerina studijų kokybę ir studijų programos absolventų sėkmingo įsiliejimo į darbo rinką galimybes (Pileičikienė, 2011; J. Lokhoff et al. (2010). Mokslininkai pažymi, kad studijų rezultatai turėtų atitikti ne tik programos tikslus, bet ir studentų bei visuomenės poreikius ir lūkesčius, siekiant užtikrinti užimtumą, asmeninį tobulėjimą ir piliečių teises. Visų socialinių dalininkų (akademinės bendruomenės, socialinių partnerių) bendradarbiavimas paremtas asmens savimone, bet ne išoriniu spaudimu (programos komiteto sudėtis), bendrai apmąstytais vaidmenimis, o veikla visuose studijų turinio projektavimo, rengimo ir atnaujinimo etapuose sudarytų sąlygas ryškesniam kokybiniam studijų pokyčiui.

Kitas svarbus aspektas formuluojant studijų programos rezultatus – studijų rezultatų dermė su Dublino aprašais, nacionaline kvalifikacijų sąranga (žr. 1 skyrių). Studijų rezultatų dermė su Dublino aprašais padės pasiekti bendrus europinius parametrus, pagal kuriuos konstruojamos studijų prog-

ramos (Lokhoff et al., 2010, p. 24). Kartais gali būti klaidingai manoma, kad Dublino aprašai yra aktualūs tik planuojant studijų rezultatus, tačiau tai puikus orientyras dėstytojui apmąstant, kaip turi skirtis bakalauro ir magistranto pasiekimų vertinimas, ypač jei dėstomas panašus savo tematika dalykas. Dublino aprašuose įvardinamos gairės žinių, supratimo, žinių taikymo, gebėjimo priimti sprendimus, problemų sprendimo, komunikavimo, mokymosi aspektais – viena iš pagalbinių priemonių planuojant studentų pasiekimų vertinimą (žr. 6 priedą). Dublino aprašai, Europos kvalifikacijų sąrangos aprašai Europos lygiu formuoja bendrus kontrolinius parametrus, sudaro sąlygas rengiamų specialistų įgytų kompetencijų palyginamumui (Lokhoff et al., 2010, p. 24). Dar vienas palengvinimas planuojant studijų rezultatų vertinimą – tai studijų pakopų aprašai, kuriuose, kaip ir Dublino aprašuose, tik dar išsamiau atskleidžiami žinių, gebėjimų skirtumai skirtingų pakopų studijose.

Atsakingai, metodiškai suformuluoti studijų rezultatai visiems studijų proceso dalyviams nurodo aiškia kryptį planuojant ir atliekant studentų pasiekimų vertinimą. T. Bulajeva ir kt. (2011) taip pat pripažįsta studijų rezultatų svarbą, nurodydama, kad jie „persmelkia visus ugdymo proceso etapus: studijų planavimą, studijų turinio parinkimą, dėstymą, studijų metodus ir vertinimą“ (p. 69).

3.2. Studijų rezultatų vertinimui aktualūs aspektai

Remiantis Europos aukštojo mokslo kokybės užtikrinimo asociacijos leidžiamomis rekomendacijomis, vertinant studentų pasiekimus, svarbu turėti aiškius aukštosios mokyklos patvirtintus dokumentus, turi būti užtikrinama, kad vertinimas bus atliekamas pagal aukštosios mokyklos nustatytas studentų pasiekimų vertinimo procedūras ir dokumentus.

Vertinimas aukštojoje mokykloje siejamas su procesu, interpretavimu bei apibendrinimu, o įvertinimas – su faktu, tai besimokančiųjų žinių lygio nustatymas pasitelkus pažymius (Kerevičienė, Satkauskaitė, 2011). Todėl vertinant svarbūs yra studijų rezultatai, kurie aiškiai rodo, ką studentas išmoks kurso pabaigoje. Tiksliai apibrėžti studijų rezultatai ir dalyko rezultatai padeda studentams jau kurso pradžioje sužinoti, ko iš jų tikimasi, ir atitinkamai pasirengti atsiskaitymams.

Nacionalinių teisės aktų, reglamentuojančių studijas aukštosiose mokyklose, analize atskleista svarba vertinant, kaip studentai pasiekė studijų

rezultatus, turėti aiškią, viešą, objektyvią, metodišką ir dešimtbalę studentų pasiekimų vertinimo sistemą. Remiantis nacionaliniais tesės aktais, metodiškos vertinimo sistemos požymiai: tikslingai parinkti vertinimo metodai, įvardinti vertinimo kriterijai, logiškos studijų metodų ir vertinimo metodų sąsajos, tačiau remiantis europinių rekomendacijų analize, reikėtų išskirti daugiau aktualijų – studentams, jų pasiekimų vertinimo metu, pateikti grįžtamąjį ryšį, taikyti įvairius vertinimo tipus bei vertinimo metodus, aiškius vertinimo kriterijus ar paaiškinimus pagal ką vertinami studento studijų rezultatai. Taip pat akcentuojamas dėstytojų pasirėngimas – „kurie supranta vertinimo svarbą studentams“ įgyjant žinias ir gebėjimus, susijusius su jų būsima kvalifikacija (Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area, 2009).

Vertinant pasiektus studijų rezultatus svarbu daug aspektų, tačiau ypač svarbu, kokie taikomi vertinimo metodai, tipai, kriterijai ir pan., ir šis kompleksas turi būti suderintas su dalyko rezultatais, kurie susiję su studijų rezultatais. Šis apibendrinimas siejasi ir su kitų autorių atlikta analize. I. Savickienė (2011), atlikusi literatūros šaltinių apžvalgą studijų rezultatų vertinimo aspektu, konstatuoja: „šaltiniuose, pristatančiuose studijavimo pasiekimų vertinimą ir įvertinimą, išvelgiami trys pagrindiniai juos sudarantys elementai: (i) vertinimo tipai ir kriterijai bei vertinimo metodai“ (p. 76).

Tačiau projektuojant studentų pasiekimų vertinimo sistemą, nukreiptą į dalyko ir studijų rezultatų pasiekimo įvertinimą, nepakanka numatyti ir pagal vienodą „receptą“ taikyti visiems, visomis aplinkybėmis atrinktų geriausių metodų, universalių kriterijų ar pan. Viena vertinimo sistema, tipas ar metodas negali vienodai gerai tikti visiems tikslams pasiekti, todėl reikia pasirinkti, kurie iš jų yra svarbiausi, pagrindiniai. T. Bulajeva (2007) mano, kad aukštojoje mokykloje studijuojančių asmenų pasiekimų vertinimas turėtų:

- padėti studentams geriau pažinti save, savo galimybes,
- padėti įvertinti save, savo pažangą,
- padėti nu(si)statyti mokymosi sunkumų priežastis, problemas, spragas,
- į(si)vertinti įgytas akademinės žinias ir profesinius gebėjimus arba bendrąsias, dalykines ir profesines kompetencijas.

Kokybiškas vertinimas turi teikti objektyvius duomenis apie studento pasiekimus, atskleisti, kaip jam pavyko pasiekti numatytus studijų rezultatus.

Kitas svarbus aspektas, kurį galima išskirti metodinėje ir mokslinėje literatūroje, – tai informavimas apie studentų pasiekimų vertinimo reika-

lavimus. „Studentai turėtų laiku gauti tinkamą grįžtamąją informaciją apie savo atliktus darbus. Atliktų darbų ir projektų įvertinimas turėtų būti lydimas konstruktyvių komentarų, grindžiamų aiškiais kriterijais. Dėstytojams turėtų būti žinomi įvairūs vertinimo būdai, jų taikymo metodiniai aspektai, skatinama naujų integruotų vertinimo metodų paieška“ (Žiliukas ir kt., 2010, p. 40–41). Visi vertinimo kriterijai, formos kiekvienam besimokančiajam taip pat turi būti žinomos iš anksto. Be to, studentai studijų metu turėtų būti supažindinami ne tik su vertinimo kriterijais, bet ir su visa dalyko programa, kas leidžia greičiau studentams perprasti studijų esmę ir motyvuoja kuo anksčiau įsitraukti į darbą (Muijs, Reynolds, 2002). Semestro pradžioje dėstytojas turi informuoti studentus apie aukštosios mokyklos studijų rezultatų vertinimo tvarką išdėstydamas detalią dalyko programą, tikslus, laukiamus studijų rezultatus, konkrečią dėstomojo dalyko studijų rezultatų vertinimo struktūrą (tarpinių atsiskaitymų įtaką galutiniam pažymiui, kokiems rezultatams esant teks kartoti dalyko kursą arba bus galima pakartoti galutinį atsiskaitymą), vertinimo kriterijus ir reikalavimus. Jeigu dalyką dėsto keli dėstytojai, vertinimo kriterijai turi būti vienodi, atitinkantys studijų programos tikslus ir siekiamus studijų rezultatus bei specialisto kompetencijas.

Dalyko dėstytojas planuodamas studentų pasiekimų vertinimą turi orientuotis ne tik į dalyko rezultatus, bet ir studijų programos rezultatus, kaip kokybinį studijų programos turinio pamatą. S. Adamas (2004) šį kokybinį pagrindą grindžia studijų rezultatų būtina sąsaja su kvalifikacijų sistemos lygiu ir studijų pakopa. S. Adamo (2004) nuomone, studijų rezultatų turinys yra orientyras kuriant vertinimo užduotis ir vertinimo kriterijus bei padeda vertinimą padaryti efektyvų ir įvairų (Adam, 2004, p. 7). Kiti autoriai mano, kad to nepakanka, kad būtina vertinti, kaip studentams pavyko pasiekti numatytus, laukiamus rezultatus, rekomenduoja vertinimo užduotis ir vertinimo metodus sieti su tikslų taksonomijos teorija: studijų rezultatų formulavimą ir jų vertinimą susieti su B. Bloomo taksonomijos lygmenimis (Kennedy, Hyland ir Ryan, 2009) bei su SOLO taksonomija (Aligning Assessment with Outcomes, 2012).

Apibendrinant aptariamus studijų rezultatų vertinimui aktualius aspektus būtų galima išskirti šiuos:

- studijų rezultatų vertinimo procedūrų, vertinimo metodikos, dokumentų ir kitų priemonių aiškumas;
- studijų rezultatų vertinimo reglamentavimas dokumentais;

- studentų informavimas apie jų pasiekimų vertinimą jau studijų pradžioje ir vertinimo metodikos pristatymas (vertinimo tikslas, metodai, tipai, kriterijai ir kt.);
- studijų rezultatams vertinti tikslingai parinkti įvairius vertinimo tipus, vertinimo metodus ir kriterijus;
- studijų rezultatų, dalyko rezultatų turinys – atskaitos taškas projektuojant studentų pasiekimų vertinimą, nukreiptą į pasiektų rezultatų įvertinimą;
- vertinimo užduotys, metodai ir kriterijai, suderinti su dalyko rezultatais (dalyko studijose) ir taksonomijos lygmenimis (B. Bloomo, SOLO ar kt.);
- dėstytojų aktyvumas ir kūrybingumas kuriant vertinimo metodus, užduotis, vertinimo kriterijus;
- dėstytojų bendradarbiavimas ir suderintos, sutartos studijų rezultatų vertinimo strategijos laikymasis.

I. Savickienė (2011), atlikusi literatūros šaltinių apžvalgą, nurodo būtinybę plačiau diskutuoti apie studijų rezultatų vertinimui aktualius aspektus, nes nepakankamai aiškus vertinimo tipų, vertinimo metodų ir kriterijų „pagrindimas kelia sunkumų atliekant studijavimo pasiekimų įvertinimą ir užtikrinant studijų kokybę“ (p. 76). Taip pat pastebi, kad pasigendama aiškaus šių elementų apibūdinimo, o vertinimo metodai ir tipai sutapatinami.

3.3. Vertinimo tipų ir vertinimo metodų parinkimas

Vertinimo tipai. Rekomendacijose studijų rezultatų vertinimui tobulinti (2009) rekomenduojama aukštosioms mokykloms taikyti **kaupiamąjį ir kolegialų** vertinimą, taip pat minimas poreikis taikyti vertinimo kriterijus – **kriterinis** vertinimas. Remiantis „Tuning“ projekto rezultatais, projekto metu parengtomis rekomendacijomis, minimi du ypač tinkami vertinimo tipai: **formuojamasis ir apibendrinamasis vertinimas** (Tuning: Europos švietimo struktūrų suderinimas, 2008). Būtent šie du vertinimo tipai išskiriami dėl projekto ekspertų nuomone, palankių sąlygų grįžtamajam ryšiui. Grįžtamojo ryšio svarba vertinant studentų pasiekimus yra pagrįsta įvairių autorių⁹¹, tačiau ar visada taikoma praktikoje? Kai kurie mokslininkai pa-

⁹¹ Grįžtamasis ryšys, jo svarba, taikymas plačiai atkleidžiamas V. Indrašienės, G. Žibėnienės vadovėlyje *Pasiekimų vertinimas ir įsivertinimas*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2014.

stebi, kad vis dėlto dar itin mažai dėmesio skiriama tokiems formuojamojo vertinimo elementams, kaip grįžtamasis ryšys⁹² ir studentų įsivertinimas (Rupšienė, Bartusevičienė, 2009).

Vertinant studentų pasiekimus galima taikyti įvairius vertinimo tipus. Nesiekiamo pateikti vertinimo tipų aprašą, nes jų aprašai, taikymo ypatumai pakankamai plačiai aprašyti metodinėje literatūroje (pvz., Bulajeva ir kt., 2011; Indrašienė, Žibėnienė, 2014; Pukelis ir kt., 2010; Savickienė, 2011). Tikslinga tik trumpai aptarti keletą nacionalinėse ir europinėse rekomendacijose išskiriamų vertinimo tipų taikymo ypatumų, akcentuojant jų taikymo aktualumą, tai: *kolegialus*, *kaupiamasis*, *formuojamasis*, *apibendrinamasis* ir *kriterinis* vertinimas.

Kolegialus vertinimas. Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area (2005; 2009) nurodoma svarba taikyti apibendrinamąjį bei kolegialų vertinimą, siūloma, kur įmanoma, nesiremti vieno dėstytojo (egzaminatoriaus) nuomone. Tačiau ENQU parengtoje metodinėje medžiagoje – Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area (2005; 2009), lieka neaišku, ar kolegialų vertinimą rekomenduojama taikyti organizuojant kiekvieno dalyko egzaminą, ar studentui demonstruojant pasiektus visų studijų rezultatus. Lietuvos aukštosiose mokyklose kolegialus vertinimas taikomas baigiamiesiems egzaminams, baigiamiesiems darbams, o kartais ir kursiniams darbams įvertinti. Kai kurios aukštosios mokyklos⁹³ pradeda diegti kolegialų vertinimą – studentų dekonstruojamus rezultatus įvertina tam tikros studijų krypties dėstytojų komisija. T. Bulajevos ir kt. (2011) parengtoje metodinėje priemonėje kolegialus vertinimas atskirai, tiesiogiai neišskiriamas. Tai kelia abejonių, nes šis vertinimo tipas gali būti dar viena priemonė, padedanti užtikrinti studijų rezultatų vertinimo objektyvumą ir Europinėse rekomendacijose minimą siekiamybę tobulinti studijų rezultatų vertinimo procedūras vertinimo skaidrumo aspektu (Standards and Guidelines for Quality Assurance in the Eu-

⁹² Pozityviam grįžtamajam ryšiui sukurti gali būti taikomi įvairūs refleksijos metodai: vienos minutės refleksija, refleksijos klausimai, saldžioji refleksija, 7 k metodas, refleksijos langas, nebaigti sakiniai, orų prognozė, popieriaus lapas vienos minutės refleksijai, sinonimai, mokymosi dienoraštis, atsakymas į demonstravimą ar kitą veiklą, kasdinių refleksijų dienoraštis, kryžminės diskusijos, paskutinis žodis priklauso man, penkiaeilis (sinkveinas), popieriaus lankstymas, vaidmenų pasirinkimas, reklama, komplimentų ratas, terapinės grupės, de Bono mąstymo kepuraitės, pyrago dalijimas...

⁹³ Konkrečiai žinoma keletu kolegijų patirtis.

ropean Higher Education Area, 2009). A. Helmkes (2012) nuomone, kolegialus vertinimas naudingas pedagogams, nes jie gali palyginti savo nuomonę su kolegų komentarais ir interpretacijomis.

Kaupiamasis vertinimas. Remiantis Rekomendacijomis, skirtomis studijų rezultatų vertinimui tobulinti (2009), Lietuvos aukštosioms mokykloms kaupiamąjį vertinimą reikia taikyti dėl siekio užtikrinti aktyvų studentų darbą per visą studijų semestrą, objektyvaus studijų rezultatų vertinimo (Rekomendacijos studijų rezultatų vertinimui tobulinti, 2009). „Tuning“ projekto metu atskleista, kad tai ypač populiarus Europos aukštosiose mokyklose vertinimo tipas. Daroma prielaida, kad ir visose Lietuvos aukštosiose mokyklose taip pat taikomas kaupiamasis vertinimas. T. Bulajeva ir kt. (2011) nurodo kaupiamojo vertinimo pritaikymą: „leidžia dėstytojui ugdymo procese surinkti daugiau informacijos apie studentų padarytą pažangą, ją matuoti pasitelkus įvairius vertinimo metodus“ (p. 67). Tačiau kaupiamasis vertinimas gali būti taikomas plačiau ir turi daug privalumų: skatina besimokančiuosius nuosekliai ir sistemingai mokytis, rengtis kiekvienam užsiėmimui; renkama informacija apie besimokančiųjų padarytą pažangą, ji matuojama įvairiais metodais, nustatytu metu, viso studijų proceso, tam tikro etapo metu; institucijos bendruomenė (ne tik pedagogai) gali dalyvauti sudarant kaupiamojo vertinimo formulę (Indrašienė, Žibėnienė, 2014). Taikant kaupiamąjį vertinimą yra puikios galimybės vertinti atskirų dalyko rezultatų pasiekimą. Kai kuriuos dalyko rezultatus studentai gali pasiekti per numatytą studijų proceso etapą, atlikdami įvairias užduotis. Pvz., studento gebėjimą parengti vertinimo kriterijus galime įvertinti pasibaigus su šia tematika susijusiems užsiėmimams ir vertinti balu, pažymiu, kuris bus kaupiamojo vertinimo dalis ir turės savo indėlį galutiniam įvertinime.

Apibendrinamasis vertinimas. Apibendrinamojo vertinimo rezultatai formaliai patvirtina besimokančiojo pasiekimus studijų programos pabaigoje, parodo programos veiksmingumą ir studento pasiektus rezultatus. Apibendrinamasis vertinimas gali būti sėkmingai derinamas su kriteriniu, kaupiamuoju vertinimu. Taikant apibendrinamąjį vertinimą svarbu dalyviams iš anksto susitarti ir priimti sprendimus dėl vertinimo, rangavimo, kriterijų ir tvarkos (Indrašienė, Žibėnienė, 2014). Apibendrinamasis vertinimas, I. Savickienės nuomone (išplaukiančia iš D. Kennedy, 2010), dar gali būti vadinamas „studijavimo įvertinimu (angl. *of learning*), kadangi jo paskirtis – padaryti išvadą apie bendrą pasiektą rezultatą, kai baigiama studijuoti tam tikros apimties turinį“ (Savickienė, 2011, p. 77–78).

Formuojamasis vertinimas. Skirtas numatyti ir formuluoti besimo-kančiųjų tikslus, veiklą, padėti ir padrąsinti, teikti jiems grįžtamąją in-formaciją, paskatinti juos išsakyti savo nuomonę, teikti konstruktyvias pastabas ir įtvirtinti daromą pažangą (Indrašienė, Žibėnienė, 2014). I. Sa-vickienė (2011) taip pat pabrėžia esminį formuojamojo vertinimo akcentą – grįžtamąjį ryšį, kuris skirtas koreguoti studentų pasiekimus ir yra nukreiptas į tobulėjimą. C. H. Weiss (2006) teigia, kad formuojamojo vertinimo esmė yra teikti grįžtamąją informaciją turint aiškų tikslą – pagerinti galutinius stu-dijų rezultatus, o L. A. Shepard (2000) nuomone, šis vertinimas integruoja mokymą ir mokymąsi. Šie teiginiai tik patvirtina šio vertinimo tipo svarbą ir sustiprina nuostatą formuojamąjį vertinimą taikyti sistemingai viso studijų proceso metu. Dėstytojams tikslinga ir svarbu taikyti formuojamąjį vertini-mą, nes jis parodo sunkumus, kuriuos reikia pašalinti, taikomas grįžtamasis ryšys sudaro palankias sąlygas sėkmingam studijų procesui. Nors formuoja-masis vertinimas ypač plačiai analizuojamas ir aptariamas, tačiau L. Rupšie-nė, I. Bartusevičienė (2009) mano, kad vis dėlto tik dalis aukštųjų mokyklų studijų rezultatų vertinimui skirtuose dokumentuose įtvirtina esmines for-muojamojo vertinimo idėjas: tarpinius atsiskaitymus, jų skaičių ir formą.

Kriterinis vertinimas. Lietuvos aukštosiose mokyklose studento dalyko studijų rezultatai (žinios, gebėjimai) vertinami dešimtbale kriterine vertini-mo sistema, patvirtinta Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2008 m. liepos 24 d. įsakymu Nr. ISAK-2194 „Dėl studijų rezultatų vertinimo sistemos patvirtinimo“ (*Žin.*, 2008, Nr. 86-3437). Remiantis šiuo aktu, kitais studijų programų rengimą reglamentuojančiais aktais, vertinimo dokumen-tais ir rekomendacijomis, studentai turi būti ne tik vertinami pagal kriterijus, bet ir būti gerai informuoti, kokie kriterijai, kokie vertinimo metodai bus taikomi: „1.1.2. informuoti studentus apie tai, ką jie privalės žinoti, gebėti, suprasti baigus programą (studijų dalyką), kokie bus jų pasiekimų vertinimo kriterijai, metodai, formos“ (Rekomendacijos studijų rezultatų vertinimui tobulinti, 2009, Studijų kokybės vertinimo centro direktoriaus įsakymas „Dėl ketinamos vykdyti studijų programos aprašo rengimo, jos išorinio vertini-mo ir akreditavimo metodikos“, 2013). Ši informacija turėtų būti pateikia-ma studijų proceso pradžioje ir prieš pradėdant veiklą. Pateikiami kriterijų aprašymai gali būti siejami su taškais ar balais. Remiantis Europos aukštųjų mokyklų patirtimi kriterinis vertinimas gali būti siejamas su pageidaujama ir (ar) minimaliais mokymosi rezultatais (Tuning: Europos švietimo struk-

tūrų suderinimas, 2010). Tokiu atveju studijų rezultatai ir dalyko rezultatai formuojami įvardijant būtinas, laukiamas žinias, gebėjimus ir nuostatas.

Studijų procese galima taikyti ir derinti tarpusavyje iš karto keletą vertinimo tipų, pvz., kaupiamąjį, kriterinį ir apibendrinamąjį. Įvairių vertinimo tipų derinimą tarpusavyje vertinant studijų rezultatų pasiekimą nurodo ir kiti mokslininkai. I. Savickienė (2011) pateikia galimus derinimo pavyzdžius: „teikiant vieną studijų dalyką, galima atlikti įvairių tipų studijavimo pasiekimų įvertinimą, pavyzdžiui, seminarų metu taikomas neformalus ir formuojantis įvertinimas sudarant studentams galimybes įvertinti grupėse atliktus darbus; tarpinių atsiskaitymų ir egzaminų rezultatus dėstytojas įvertina formaliai ir labiau taiko apibendrinantį įvertinimą sprenddamas apie individualiai atliktų darbų kokybę“ (p. 79).

Vertinimo metodų parinkimas. P. Ramsden (2000) mano, kad vertinimas nulemia ne tik mokymosi prasingumą, bet ir visos švietimo sistemos vertę, vertinimo metodai turi esminę įtaką studentų mokymuisi, o tai susiję su studijų kokybe. Šios išvalgos įtvirtinamos ir kitų autorių, nurodant, jog studijų rezultatų ir studentų pasiektų studijų rezultatų sutapimas apibūdina studijų kokybę (Bulajeva ir kt., 2011). Dėstytojui svarbu atsakingai ir tikslingai pasirinkti vertinimo metodus. Vertinimo metodai turėtų būti tokie „kurie geriausiai parodytų dalyką ar visą studijų programą baigusių studentų pasiekimus: studijuojant įgytas žinias, akademinis ir praktinius gebėjimus“ (Bulajeva ir kt., 2011 p. 69).

Antrajame skyriuje pristatome tyrime atskleista, kad dėstytojams kyla daug klausimų, kokius vertinimo metodus reikėtų pasirinkti, pagal ką pasirinkti, kokiam studijų programos projektavimo etape. I. Savickienė (2011) mano, kad pirmiausiai reikėtų suformuluoti vertinimo kriterijus: „suformulavus studijavimo pasiekimų įvertinimo kriterijus, sprendžiama, kokius vertinimo metodus taikyti, kad būtų galima pagrįstai nustatyti studijų rezultatų pasiekimą“ (2011, p. 88). Ši nuoroda kelia abejonų. Studijų rezultatai, dalyko rezultatai, studijų metodai, vertinimo metodai ir vertinimo kriterijai glaudžiai susiję. Studijų kokybės vertinimo centro direktoriaus įsakymo „Dėl ketinamos vykdyti studijų programos aprašo rengimo, jos išorinio vertinimo ir akreditavimo metodikos“ (2013) 23.1. punkte nurodoma būtinybė „studijų metodų ir studentų pasiekimų vertinimo metodų sąsajos“. Vertinimo metodai yra susiję ir su studijų metodais, netikslinga studento studijų

rezultatus vertinti taikant vertinimo metodą, kurio jis dar neišbandė ir neturi jokios patirties (pvz., Venno diagrama), nes jau pats vertinimas, nors ir grindžiamas humanistine koncepcija, dažnai susijęs su patiriamu stresu. Galima manyti, kad suformulavęs dalyko rezultatus dėstytojas turėtų kartu, integraliai apgalvoti ir numatyti studijų metodus, vertinimo metodus, užduotis ir vertinimo kriterijus, nes šios dalys pasižymi glaudžia sąveika. Tuo labiau kad ir pačių vertinimo metodų taikymas skatina kai kurių vertinimo kriterijų⁹⁴ formulavimą. Pvz., jei kaip vertinimo metodą planuojame taikyti pranešimą, tai kriterijų, orientuotų tik į turinio kokybės vertinimą, nepakaktų, tikslinga įtraukti kriterijus, susijusius su pranešimo pristatymu ir komunikavimo gebėjimų demonstravimu (vizualizavimas, pradžios, dėstymo, pabaigos buvimas ir pan.). Todėl laikomasi nuomonės, kad studijų metodai, vertinimo metodai, vertinimo tipai ir vertinimo kriterijai yra tarpusavyje sąveikaujančios dalys ir turi būti planuojamos, projektuojamos sudijų procese taikyti kartu, o jų esminės sąveikos ašis – dalyko ir studijų rezultatai.

Kitas dažnai kylantis klausimas – kaip parinkti vertinimo metodus. Mokslinėje ir metodinėje literatūroje bandoma išskirti dažniausiai taikomus vertinimo metodus. Pvz., I Savickienė (2011) nurodo socialinių mokslų srityje dažniausiai taikomus vertinimo metodus: „testavimas, apklausa žodžiu, esė analizė, referato analizė, projekto analizė, reflektivių užrašų analizė, studijavimo pasiekimų aplanko analizė, stebėjimas“ (p. 88). „Tuning“ projekto metodinėje medžiagoje taip pat yra nurodomi populiariausi ES šalyse vertinimo metodai ir formos: žinių ir įgūdžių testavimas, egzaminas žodžiu, laboratorinių darbų ataskaitos, testų ir kitokių duomenų analizė, įgūdžių demonstravimas, pvz., praktinio mokymo darbo vietoje ar darbo laboratorijoje metu, stažuocių ataskaitos ar dienoraščiai, tyrimai, praktinio duomenų rinkimo ataskaitos, rašiniai, ataskaitos ar jų dalis, pvz., atitinkamos literatūros apžvalga, priešingų mokslo darbų kritinis vertinimas (Tuning: Europos švietimo struktūrų suderinimas, 2010).

Tačiau nepakanka susipažinti su populiariais ar populiariausiais vertinimo metodais, nes jų parinkimas priklauso nuo daug ko. T. Bulajeva ir kt. (2011) manytų, kad dėstytojas turėtų atsižvelgti į „studentų grupės dydį; vertinimo tikslus – tai formuojamasis ar apibendrinamasis vertinimas; vertinimo objektą, t. y. ką norime vertinti: žinias (deklaratyvias, procedūrinės

⁹⁴ Žinoma tai nebūtų pagrindiniai kriterijai, nes esminiai kriterijai išplaukia iš dalyko rezultatų turinio.

ir t. t.), supratimą, kompetencijas“ (p. 69–70). Tai svarbūs, esminiai aspektai parenkant vertinimo metodus, tačiau nepakankami. Remiantis *currilumum* teorija ir R. Tylerio studijų programos rengimo ir vertinimo modeliu, nacionaliniuose dokumentuose minimomis aktualijomis, vertinimo metodai turėtų būti parenkami atsižvelgiant dar ir į tai:

- ar vertinimo metodų pasirinkimas suderintas su visomis dalyko programos dalimis, ypač su dalyko rezultatais ir susijusiais studijų rezultatais;
- ar vertinimo metodai parinkti atsižvelgiant, kokiam taksonominiam lygmeniui priklauso dalyko rezultatas;
- ar yra dermė tarp vertinimo užduoties turinio ir vertinimo metodo;
- kokie studijų metodai numatyti taikyti ir kaip jie dera su vertinimo metodais;
- ar pakankama vertinimo metodų įvairovė, svarbu atsižvelgiant ne tik į dalyko rezultatų turinį, bet ir studentų siekiamybę pademonstruoti geriausias savybes ir pasiekimus (pvz., jei vertinimo metodai nukreipti tik į veiklą raštu, studentas negalės pademonstruoti komunikavimo, kitų bendrųjų gebėjimų);
- ar numatytas vertinimo metodų taikymas optimalus (neturėtų būti siekiamybė, kokią retkarčiais tenka matyti vertinamose programose, kai vertinimo metodų tiek pat ar daugiau nei skirta dalyko studijoms akademinį valandų);
- ar yra dermė tarp vertinimo metodų tipų ir vertinimo kriterijų;
- kokia dermė tarp vertinimo tipo ir ketinamų taikyti vertinimo metodų;
- ar vertinimas formalus, ar neformalus;
- ar vertinimo metodai jau išbandyti (ypač formaliam vertinimui netikslinga skirti vertinimo metodą, apie kurį studentas išgirsta pirmą kartą ir tenka papildomai gaišti laiką siekiant išsiaiškinti metodo taikymą).

Vertinimo metodų dermė su studijų metodais. Praktinio darbo (seminarai, susitikimai su aukštųjų mokyklų bendruomene) metu pastebėta, kad dėstytojams dažnai nesuprantama, kodėl svarbi studijų metodų ir vertinimo metodų dermė, kaip ją galima pasiekti. Dermė svarbi, kad studentas turėtų galimybę pademonstruoti savo pasiektus studijų rezultatus susikoncentruodamas į rezultatų demonstravimo turinį, o ne į naujo vertinimo metodo išsiaiškinimą (ypač formalaus vertinimo). Vienas iš aktualių studijų metodų ir vertinimo metodų dermei pasiekti aspektų – tai panaši šių metodų taikymo paskirtis, susijęs tikslas. Pvz., kai svarbu suteikti naujausią informaciją, sudaryti sąlygas studentams

įgyti žinių, svarbu taikyti tinkamus žinių įgyjimo studijų metodus, o siekiant patikrinti, kokias žinias studentai gali parodyti, taikytini vertinimo metodai, kurių paskirtis nustatyti studentų turimas žinias (žr. 5 lentelę).

5 lentelė. Studijų metodų ir vertinimo metodų sąsajos⁹⁵

Studijų metodai	Vertinimo metodai
Žinioms įgyti, informacijai suteikti (studentų žinių įgijimas ir tobulinimas): akademinė paskaita, įtraukiančioji paskaita, panelinė paskaita, probleminė paskaita, probleminis dėstymas, paskaita-diskusija, pokalbis, euristinis pokalbis, įvadinio klausimo diskusija, probleminiai klausimai, teksto žymėjimas, kritinis skaitymas, nebaigti sakiniai, minčių žemėlapis, sąvokų žemėlapis, sąvokos ir apibrėžimo schema, penkiaeilis, klausiamieji žodžiai, „stori“ ir „ploni“ sakiniai, 6W (klausimai ir atsakymai), B. Bloomo klausimų ramunė, demonstravimas...	Žinioms įvertinti: testas, pokalbis, žodinė apklausa, apklausa raštu, nebaigti sakiniai, sąvokų žemėlapis, klausiamieji žodžiai, „stori“ ir „ploni“ sakiniai, sąvokos ir apibrėžimo schema, 6W (klausimai ir atsakymai), B. Bloomo klausimų ramunė...
Diskutavimo gebėjimams ugdyti, gebėjimams aiškiai perteikti informaciją: diskusija, įvadinio klausimo diskusija, grupių diskusija, panelinė diskusija, kampai, diskusijos išsklotinė, apskritojo stalo diskusija, 3 K metodas, spaudos konferencijos simuliacija, pranešimas, debatai...	Diskutavimo gebėjimams, gebėjimams aiškiai perteikti informaciją įvertinti: pokalbis, probleminis pokalbis, euristinis pokalbis, 3 K metodas, spaudos konferencijos simuliacija, pranešimas, debatai...
Kritinio mąstymo, argumentavimo gebėjimams ugdyti, loginiams ryšiams pastebėti, skirtumams ir panašumams išskirti: debatai, diskusijos, euristinis pokalbis, minčių lietus, teksto kritinis skaitymas, T schema, argumentai už ir prieš, kampai, minčių žemėlapis, sąvokų žemėlapis, tinklo nerimas, M schema, Venno diagrama, devynbriaunis deimantas, Frayerio modelis, esė, dienoraščiai, publikacijų apžvalga, recenzija...	Kritinio mąstymo, argumentavimo gebėjimams įvertinti: debatai, euristinis pokalbis, probleminis pokalbis, kritinis skaitymas, T schema, argumentai už ir prieš, kampai, minčių žemėlapis, M schema, Venno diagrama, devynbriaunis deimantas, Frayerio modelis, esė, dienoraščiai, publikacijų apžvalga, recenzija...

⁹⁵ Pateikiama neskiriant, kurie vertinimo metodai aktualesni formaliam, o kurie neformaliai vertinimui.

<p>Problemoms spręsti⁹⁷: probleminis dėstymas, probleminis pokalbis, alternatyvų metodas, atvejo analizė, debatai, diskusija, projektai, žuvis kaulų diagrama, 5 kodėl, minčių žemėlapis, M schema, Venno diagrama, devynbriaunis deimantas, didaktinis žaidimas, simuliacija ...</p>	<p>Vertinti gebėjimą spręsti problemas: probleminis pokalbis, atvejo analizė, debatai, projektas, žuvis kaulų diagrama, M schema, Venno diagrama, devynbriaunis deimantas, vaidmenų atlikimas didaktiniame žaidime, simuliacija, problemų sprendimo scenarijus...</p>
---	--

Vertinimo metodai turėtų būti parinkti atsižvelgiant ir į tai, kokiam taksonomiam lygmeniui priklauso dalyko rezultatas. Šią nuostatą pagrindžia įvairių autorių išvalgos (Aligning Assessment with Outcomes, 2012; Kennedy, Hyland, Ryan, 2009; Savickienė; 2011, Bulajeva ir kt., 2011; Laužackas, 2000; Targamadžė, Nauckūnaitė, 2009). Kokia taksonomija (B. Boomo, SOLO ar kita) remtis, priklauso nuo dalykų rezultatų turinio ir dėstytojo individualaus pasirinkimo. B. S. Bloomas (1956), padedamas savo pasekėjų ir mokinių M. D. Engelharto, E. J. Fursto, W. H. Hillo ir D. R. Krathwohlo, pasiūlė ugdymo tikslų taksonomiją, kurioje tikslai buvo klasifikuojami pagal kognityvinę, afektyvinę (emocinę) ir psichomotorinę sritis. Kognityvinė (pažintinė) sritis naudinga žinojimui nusakyti, vertinti, afektyvinė (emocinė) – nuostatoms, psichomotorinė – fiziniams judesiams, koordinacijai, motoriniams gebėjimas. SOLO taksonomija tinka, kai reikia vertinti žinojimo išsamumą, nustatyti, kokio tipo žiniomis studentas disponuoja. Anot T. Bulajevos ir kt. (2011), tai „puikus instrumentas studijų programoms, atskirų dalykų ugdymo turiniui planuoti, įgyvendinti ir vertinti“ (p. 70). Autorės atkreipia dėmesį, kad ši taksonomija sukurta J. B. Biggs'o ir F. K. Collio, kurie analizavo būtent universitetinių studijų ir studentų žinių bei supratimo specifiką (žr. 8 priedas).

Metodinėje literatūroje galima rasti bandymų, pavyzdžių, kaip vertinimo metodus priskirti prie taksonomijos lygmenis. T. Bulajeva ir kt. (2011) pateikia pavyzdį, kaip pagal kognityvinės srities taksonomijos lygmenis galima parinkti vertinimo metodus. Tai nėra nauja praktika, nes tik atkūrus nepriklausomybę Vytauto Didžiojo universitete edukologų komanda profesinių mokyklų ir aukštesniųjų mokyklų pedagoginę bendruomenę mokė,

⁹⁶ Studijų ir vertinimo metodai probleminiame ir projektiniame mokymesi ypač plačiai aprašyti ir pristatyti V. Targamadžės ir V. Gražienės knygoje *Projektinio ir probleminio mokymo(si) taikymo edukologijos studijų baigiamuosiuose darbuose rekomendacijos*. Vilnius: Vilniaus universitetas, 2012.

kaip remiantis B. Bloomo taksonomija formuluoti mokymo / studijų tikslus, kaip vertinti, ar pasiekti mokymo / studijų tikslai, ir kaip pagal taksonomijos lygmenį parinkti studijų ir vertinimo metodus. D. Kennedy, A. Hyland and N. Ryan (2009), T. Bulajeva ir kt. (2011), taip pat metodinėje priemonėje *Aligning Assessment with Outcomes* (2012) pagrindžiamas vertinimo metodų siejimas su taksonomija ir taksonomijos lygmenimis. Remiantis asmenine pedagogine patirtimi galima teigti, kad šis siejimas iš tiesų pagelbsti vertinant studentų pasiekimus, todėl imtasi papildyti jau publikuotus pavyzdžius naujais vertinimo metodais (žr. 6 lentelę).

6 lentelė. Vertinimo metodai pagal kognityvinės srities taksonomijos lygmenis

Kognityvinės srities taksonomijos lygmenys pagal B. Bloomą	Vertinimo metodai ⁹⁸	Nepaminėti, bet tinkami taikyti vertinimo metodai
Žinojimas: informacijos atgaminimas	Apklausa žodžiu, raštu, testavimas, sąvokų žemėlapiai	Pokalbis, nebaigti sakiniai, sąvokų žemėlapis, klausiamieji žodžiai, „stori“ ir „ploni“ sakiniai, sąvokos ir apibrėžimo schema ...
Suvokimas: reikšmių supratimas, vertimas, interpretavimas	Pasakojimas, pristatymas, rašinys, dienoraščio pildymas, testavimas	Pokalbis, klausiamieji žodžiai, „stori“ ir „ploni“ sakiniai, sąvokos ir apibrėžimo schema, sąvokų žemėlapis, klausiamieji žodžiai, „stori“ ir „ploni“ sakiniai, 6W (klausimai ir atsakymai), B. Bloomo klausimų ramunė, Frayerio modelis...
Taikymas: išmoktų žinių (sąvokų, teorijų, dėsnių) taikymas naujose situacijose	Praktikumai, testavimas	Pristatymas, B. Bloomo klausimų ramunė, didaktinis žaidimas, simuliacija, aplankas, nesudėtingas projektas, į nesudėtingų problemų sprendimą orientuotos užduotys, mokslinė chronologinė horizontalė...
Analizė: visumos suskaldymas į struktūrinės dalis	Esė rašymas, projektinė veikla, testavimas, sąvokų žemėlapiai, atskiro atvejo analizė, grafiniai metodai	Žuvies kaulų diagrama, Venno diagrama, M diagrama, įvairaus tipo referatai (išskyrus mokslinį), pasiekimų aplankas, recenzija, mokslinė chronologinė analizė, debatai...

⁹⁷ T. Bulajevos ir kt. (2011) išskirti vertinimo metodai.

Sintezė: atskirų dalių (su)jungimas į visumą	Bibliografijos sąrašo sudarymas, naujų prietaisų, modelių konstravimas, literatūros ir kt. informacijos šaltinių apžvalga, aplanko metodas	Kursinis darbas, recenzija, mokslinės tezės, projektas, problemų sprendimas, debatai, teorinis modeliavimas...
Įvertinimas: sprendimų apie medžiagos, idėjų vertingumą priėmimas	Esė rašymas, tiriamasis darbas, projektai (individualūs ir grupiniai), atvejo analizė, aplanko metodas, pristatymų metodai, pranešimas	Kursinis darbas, recenzija, mokslinės tezės, mokslinis referatas...

Pastaba: lentelė papildyta ir adaptuota remiantis T. Bulajevos ir kt. (2011) medžiaga.

Ši lentelė nėra baigtinė, nes pedagoginis darbas, studijų procesas paremtas nuolatinio tobulėjimu, atradimais, o jei pasiremtume japonų praktika – kiekvienas dėstytojas turi nebijoti būti studijų ir vertinimo metodų kūrėju.

3.4. Vertinimo kriterijai ir jų sąsajos su dalyko programos struktūrinėmis dalimis

Taikant kriterinį vertinimą ypač svarbu aiškiai apibrėžti kuo mažiau interpretuojamus vertinimo kriterijus⁹⁸. Studentų pasiekimų, studijų rezultatų vertinimo kriterijai – tai aprašai, ką studentas turi mokėti padaryti, atlikti, kad parodytų, koku lygiu yra pasiekęs numatytus studijų rezultatus; paprastai kriterijai yra susiję su atitinkamais studijuojamo dalyko ar modulio aprašais, dalyko / modulio rezultatais (Tuning: Europos švietimo struktūrų suderinimas, 2010). Tačiau vertinimo kriterijais galima apibrėžti ir žinių vertinimą. Todėl formuluojant vertinimo kriterijų apibrėžimą, tikslesnė būtų K. Pukelio ir kt. (2010) apibrėžtis: „kriterijai – požymiai, pagal kuriuos kas nors vertinama, nustatoma, klasifikuojama. Studijavimo pasiekimų įvertinimo kriterijus galima apibūdinti kaip požymius, pagal kuriuos priimamas sprendimas apie studijavimo metu įgytas asmens žinias, mokėjimus, vertybes ir požiūrius bei jų atitikimą nustatytiems studijų rezultatams“ (p. 63).

⁹⁸ Remiantis bendrąja samprata, kriterijus (gr. *kriterion* – matas, vertinimo pagrindas) – požymis, pagal kurį kas nors vertinama, nustatoma, klasifikuojama; vertinimo pagrindas, matas, saikas (Tarptautinių žodžių žodynas, 2001); sprendimo vertinimo pagrindas, matas (Dabartinės lietuvių kalbos žodynas, 2000), nustatyti reikalavimai, standartai akreditavimui ar sertifikavimui. F. M. Hayward (2002) nurodo, kad kriterijai gali apimti turinio kokybę, veiksmingumą, suderinimą su valstybiniais ir regioniniais tikslais, poreikiais ir rezultatais.

ECTS vartotojo vadove nurodoma, kad studijų rezultatai „visada privalo būti susieti su aprašytais vertinimo kriterijais, kurie garantuotų kreditų gavimą“ (2009, p. 9). I. Savickienė (2011) teigia, kad studijų rezultatais grįstose programose būtina vadovautis kriterijais grįstu vertinimu. Kriterinis vertinimas turi daug privalumų:

- skatina kurti aiškius kriterijus, pasiekimų vertinimo skales;
- daro vertinimą aiškesnį, skaidresnį, dėl to mažėja nesutarimų tarp vertinamojo ir vertintojo;
- teikia daug informacijos apie studentų pažangą;
- padeda išryškinti spragas ir mokymosi problemas;
- sudaro sąlygas vertinti atskiras kompetencijas (Indrašienė, Žibėnienė, 2014).

Studentai turi būti supažindinami su kriterijais prieš užduoties atlikimą ar dar anksčiau. Šis supažindinimas svarbus siekiant vertinimo skaidrumo ir objektyvumo. T. Bulajeva ir kt. (2011) nurodo, kad supažindinti reikia „siekiant padidinti sėkmės galimybes“ studentams, norintiems gauti teigiamus įvertinimus (p. 76). Kad studentams būtų aiškiau, gali būti pateikiami kriterijų išplėstiniai paaiškinimai, kriterijai susiejami su taškais, balais ar nurodomos kitos papildomos pastabos.

K. Pukelis ir kt. (2010) pastebi, kad studentų studijų rezultatų vertinimo kriterijų yra įvairių tipų, ir cituoja J. Moon (2004), kuri įvardija „tris tipus: slenkstinius (angl. *threshold*), įverčio (angl. *grade*) ir likusius (angl. *the rest*)“ (Pukelis ir kt., 2010, p. 63). Slenkstiniai kriterijai siejami su būtinais požymiais minimaliam balui gauti, o įverčio kriterijai – su studijų rezultatų turiniu ir „apima požymius, kurie būdingi konkrečios pakopos pasiekimams, susiejant skirtingus požymius su tam tikra įvertinimų hierarchija. Šiuo atveju formuluojami atskiri įvertinimo kriterijai, apibūdinantys pasiekimus, už kuriuos suteikiami skirtingi įverčiai nuo 1 iki 10 balų“ (Pukelis ir kt., 2010, p. 63). Trečiai kriterijų grupei (jie J. Moon įvardijami kaip „likusieji“) priskiriami kriterijai, „kurie apibendrinto pobūdžio, nepakankamai aiškūs ir tiesiogiai nesiejami su studijų rezultatais“ (Pukelis ir kt., 2010, p. 63). Atsižvelgiant į šią klasifikaciją, galima manyti, kad svarbiausi būtų įverčio kriterijai, nes aukštesiosiose mokyklose retai kada apsiribojama įvertinimu užskaityta / neužskaityta, plačiai paplitusi ir taikoma dešimtbalė sistema.

Remiantis literatūros šaltinių apžvalga, asmeninėmis išvalgomis, vertinimo kriterijai turi būti pirmiausiai susiję su dalyko rezultatais (atitinkamai

ir su studijų rezultatais, nes iš jų išvedami dalyko rezultatai), užduotimis, derinami su vertinimo metodais, susieti su taikoma (pasirinkta) taksonomija, balais. T. Bulajevos ir kt. (2011) parengtoje metodinėje priemonėje yra pateikiamas pavyzdys, kaip vertinimo kriterijai gali būti formuluojami juos siejant su dešimtbale sistema (žr. 9 priedą).

Kriterijų dermė su vertinimo metodais galima ir dėl taikomo vertinimo metodo tikslo ir turinio, nes vertinimo metodai parenkami turint konkrečių tikslą. Žinoma, nepakanka vien vertinimo kriterijų ir vertinimo metodų dermės, esminė ašis išlieka sąsaja su dalyko rezultatų turiniu (jei vertinama, kaip pavyko pasiekti dalyko programoje numatytus rezultatus). Taip pat pažymėtina, kad kriterijai, kurie išplaukia iš vertinimo metodo turinio, nėra baigtiniai, būtinai turi būti susieti su dalyko rezultatų turiniu ir užduoties turiniu. Tačiau dėstytojui, ypač mažiau patyrusiam, tai gali būti puikus atskaitos taškas pradedant formuluoti vertinimo kriterijus konkrečiai užduočiai, o studentui orientyras geriau suvokti taikomos užduoties paskirtį, turinį ar etapiškumą. Gera praktika būtų, jei kiekvieno seminaro metu dėstytojas organizuodamas studijų procesą, net kai nesiekia formalaus vertinimo, ne tik taikytų įvairius studijų metodus, paskelbtų užduoties tikslus ir kt., bet ir įvardintų sėkmingą studento darbą, kokybiškai atliktą užduotį nusakančius kriterijus. Todėl bandymas vertinimo kriterijus susieti su vertinimo metodais gali būti taikoma praktinėje pedagoginėje veikloje, būti orientyru studentams, įsivertinantiems savo atliktą darbą, kuriantiems savo veiklos įsivertinimo kriterijus (žr. 7 lentelę).

7 lentelė. Vertinimo metodai ir vertinimo kriterijų orientaciniai metmenys

Vertinimo metodai	Vertinimo kriterijų orientaciniai metmenys
Pranešimas	<p>Pranešimo turiniui: atitikimas bendrosioms pranešimų rengimo techninėms rekomendacijoms pranešimo struktūros aiškumas temos analizės išsamumas temos dėstymo logiškumas, vientisumas etiškas pateikimas taikomasis mokslinis aspektas (teorinis pagrindimas, mokslinė analizė, gebėjimas išskirti ir pateikti esminius dalykus) originalumas (savarankiškumas, pranešėjų indėlis)</p>

	<p>Pranešimo pristatymui ir vizualizavimui: kalbos stilius kalbos kultūra kalbos tempas, raiškumas, įtaigumas pranešėjo laikysena vaizdinės medžiagos panaudojimas bendravimas ir grįžtamasis ryšys su auditorija gebėjimas aiškiai atsakyti į klausimus gebėjimas teisingai atsakyti į klausimus</p>
Atvejo analizė	<p>Atvejo analizės tikslų pasiekimas analizės proceso nuoseklumas ir logiškumas analizės kokybė žinių pritaikymas atvejo analizės metu sprendimo priėmimo procesas sprendimo ir komentarų kokybė</p>
Problemos analizė	<p>Keliamo tikslo pasiekimas problemos išsprendimo kokybė veiklos nuoseklumas ir logiškumas argumentavimo kokybė</p>
Mokslinis referatas	<p>Darbo tikslo pasiekimas temos ribų išlaikymas referato struktūra analitiškumas dėstymo nuoseklumas ir logiškumas tvarkingumas ir korektiškumas (korektiškas citavimas ir nuorodų į literatūros šaltinius dėjimas) referato apimties ir temos išplėtojimo dermė</p>
Referatas-ekstraktas ¹⁰⁰	<p>Darbui keliamų tikslų pasiekimas temos ribų išlaikymas korektiškas šaltinių citavimas referato tipui būdingos struktūros ir apimties išlaikymas pristatomos temos esmės perteikimas turinio perteikimo ir komentarų tikslumas perteikimas, leidžiantis suprasti santrauką neskaičius paties veikalo nuoseklumas, rodantis logišką minčių eigą</p>

⁹⁹ Įvairių tipų referatams vertinti kriterijai formuluoti remiantis metodine priemone: Valiūš-kevičiūtė A. ir kt. *Savarankiško darbo rengimo metodologija*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla, 2006.

Perfrazuojamasis referatas	Darbui keliamų tikslų pasiekimas temos ribų išlaikymas korektiškas šaltinių citavimas referato tipui būdingos struktūros ir apimties išlaikymas pagrindinės minties išlaikymas perfrazuojant objektyvumas ir susilaikymas nuo asmeninio vertinimo lankstus žodinės išraiškos formų vartojimas
Interpretuojamas referatas	Darbui keliamų tikslų pasiekimas temos ribų išlaikymas korektiškas šaltinių citavimas Referato tipui būdingos struktūros ir apimties išlaikymas kritinio mąstymo demonstravimas asmeninė įžvalga pagarba referuojamo teksto autoriaus mintims
Esė	Tematikos metmenų išlaikymas apimties ir temos išplėtojimo dermė minčių originalumas ir individualumas dėstymo nuoseklumas argumentavimas apibendrinimas korektiškas citavimas ir nuorodos
Recenzija	Recenzijos struktūros laikymasis (jei nurodoma) recenzuojamo objekto išmanymo pademonstravimas analizės gilumas ir argumentavimas analizės nuoseklumas daromų vertinimų pagrįstumas, logiškumas pateikiamų rekomendacijų pagrįstumas etiškas komentavimas
Sąvokų žemėlapis	Esminių, susijusių sąvokų įvardijimas sąvokų, požymių ryšiai (teisingi, klaidingi) esminių požymių sąsaja su sąvoka
Debatai ¹⁰¹	Argumentavimas ir įtikinimas pavyzdžių ir šaltinių naudojimo korektiškumas, tinkamumas ir savalaikiškumas kryžminės apklausos sėkmingumas debatų metodikos laikymasis oratoriniai dalyvių gebėjimai

¹⁰⁰ Pateikiami orientaciniai, nes priklauso nuo debatų tipo (K. Poperio, parlamentiniai ir kt.).

Žodinis pristatymas ¹⁰²	Aiškus idėjų pristatymas kalbėjimo kokybė (aiškumas, garsumas) argumentavimo kokybė įvado (įvadinio pristatymo dalies) kokybė išvadų kokybė akių kontaktas su auditorija naudojimasis multimedijos projektoriumi (<i>power point</i>) vizualiai pateikiamos medžiagos kokybė klausimų valdymas (atsakymo į klausimus kokybė) laiko valdymas (ar tinkamai išnaudotas pristatymui skirtas laikas) taikant šį žodinio pristatymo metodą formuojamajam vertinimui
------------------------------------	---

Kaip teigia I. Savickienė (2011), K. Pukelis ir kt. (2010), vertinimo kriterijai sukonkretina sudijų rezultatus, o juos sudarant svarbu nustatyti jų tipą (slenkstiniai ar įverčio bus formuluojami), kriterijais nusakyti laukiamą veiklą, veiklos, rezultato sudėtingumą, kriterijus suderinti tarpusavyje, su vertinimo ir studijų metodais. Kriterijai gali apimti tai, kuo turi pasižymėti atliktas darbas, arba įvardyti tai, ko neturi būti atliktame darbe, ar net atskleisti, koku būdu turi būti kažkas atlikta. K. Pukelis ir kt. (2010) apibendrinami konstatuoja, kad „kriterijai turi būti formuluojami remiantis studijų rezultatais: jie turi apimti tą pačią Bloomo taksonomijos sritį ir lygį bei studijavimo turinį, kuris nurodytas studijų rezultate“ (p. 65). Formuluojant vertinimo kriterijus, susietus su taksonomija, galima remtis įvairių mokslininkų (Adam, 2007; Aligning Assessment with Outcomes, 2012; Bulajeva ir kt., 2011; Laužackas, 2000; Kennedy, Hyland, Ryan, 2009; Pukelis ir kt., 2010) rekomenduojamais veiksmažodžiais taksonomijos lygmeniu, rekomendacijomis ir įžvalgomis.

Šiame skyriuje atskleidžiama, kad studijų rezultatai – ne tik studijų programos pagrindas, bet ir aiškus orientyras planuojant studentų pasiekimų vertinimą. Pagrindžiama, kodėl studijų programos studijų rezultatai turi būti ypač atsakingai formuluojami, kodėl metodiškai suformuluoti studijų rezultatai visiems studijų proceso dalyviams nurodo aiškias kryptis planuojant ir atliekant studentų pasiekimų vertinimą. Išskiriami studijų rezultatų vertinimui aktualūs aspektai: studijų rezultatų vertinimo procedūrų, vertinimo metodikos, dokumentų ir

¹⁰¹ Remiantis T. Bulajeva (2007).

kitų priemonių aiškumas; studijų rezultatų vertinimo reglamentavimas dokumentais; studentų informavimas apie jų pasiekimų vertinimą jau studijų pradžioje ir vertinimo metodikos pristatymas (vertinimo tikslas, metodai, tipai, kriterijai ir kt.); studijų rezultatams vertinti tikslingai parinkti įvairius vertinimo tipus, vertinimo metodus ir kriterijus; studijų rezultatų, dalyko rezultatų turinys – atskaitos taškas projektuojant studentų pasiekimų vertinimą, nukreiptą į pasiektų rezultatų įvertinimą; vertinimo užduotys, metodai ir kriterijai suderinti su dalyko rezultatais (dalyko studijose) ir taksonomijos lygmenimis (B. Bloomo, SOLO ar kt.); dėstytojų aktyvumas ir kūrybingumas kuriant vertinimo metodus, užduotis ir vertinimo kriterijus; dėstytojų bendradarbiavimas ir suderintos, sutartos studijų rezultatų vertinimo strategijos laikymasis.

Atskleidžiama, kodėl suformulavęs dalyko rezultatus dėstytojas turėtų integraliai kartu apgalvoti ir numatyti studijų ir vertinimo metodus, užduotis ir vertinimo kriterijus, aptariama šių elementų tarpusavio sąsaja ir jų jungiamoji ašis – dalyko rezultatai ir studijų rezultatai. Taip pat apžvelgiamos aktualijos, kurios svarbios parenkant studijų procese ketinamus taikyti vertinimo tipus, metodus ir vertinimo kriterijus.

IŠVADOS

1. Nacionalinių teisės aktų, reglamentuojančių studijas aukštosiose mokyklose, analize studijų rezultatų vertinimo aspektu atskleista:
 - 1.1. svarbu įvertinti, ar studentai pasiekė numatytus studijų rezultatus, taikant aiškia, viešą, objektyvią, metodišką studentų pasiekimų vertinimo sistemą;
 - 1.2. metodiškam studijų rezultatų vertinimui aktualu tikslingai parinkti vertinimo užduotis, vertinimo metodus, vertinimo kriterijus, atskleisti studijų metodų ir vertinimo metodų sąsajas;
 - 1.3. svarbu atsižvelgti į atitinkamai studijų pakopai bei Lietuvos kvalifikacijų sandaros lygiui būtinas orientacines žinias, gebėjimus bei profesinio rengimo standarto turinį (koleginėms studijoms).
2. Remiantis atlikta europinių rekomendacijų analize, studijų rezultatų vertinimo aspektu galima išskirti šias tendencijas:
 - 2.1. vertinant studentų pasiekimus pateikti grįžtamąjį ryšį, taikyti įvairius vertinimo tipus, vertinimo metodus bei vertinimo kriterijus ar kitus išplėstinius paaiškinimus, apibūdinančius pagal ką vertinami studento studijų rezultatai;
 - 2.2. remiantis Europos aukštojo mokslo kokybės užtikrinimo asociacijos rekomendacijomis – studentų pasiekimų vertinimas integrali studijų kokybės užtikrinimo dalis – svarbu turėti aiškius aukštosios mokyklos patvirtintus dokumentus, užtikrinti vertinimo atlikimą pagal aukštosios mokyklos nustatytas procedūras, dokumentus bei studijų rezultatų vertinimą atliekančių dėstytojų kompetentingumą.
3. Atnaujinamose studijų programose studijų rezultatų vertinimo planavimo apžvalga atskleista:
 - 3.1. atnaujinamose studijų programose įvykę studijų turinio projektavimo pokyčiai bei conceptualūs pokyčiai studentų pasiekimų vertinimo srityje – vertinimas nukreiptas į išsiaiškinimą, kaip studentui pavyko pasiekti studijų programose numatytus rezultatus;
 - 3.2. atnaujinant studijų programas pagal 2007–2013 m. Žmogiškųjų išteklių plėtros veikslių programos 2 prioriteta „Mokymasis visą gy-

venimą“, problemų kilo dėl studijų programos tikslų, studijų rezultatų metodiško formulavimo (aiškumas ir kt.), dermės su Dublino aprašais, studijų rezultatų vertinimo planavimo, vertinimo metodų pritaikymo studijų rezultatams, vertinimo kriterijų formulavimo bei savarankiško darbo metodų, užduočių įvairovės, suderinamumo su dalyko rezultatais, dalyko programa, apimtimi kreditais bei studentų savarankiško darbo vertinimo aiškumo atskleidimo;

- 3.3. studijų rezultatų sąsajų su dalyko rezultatais, vertinimo metodais, vertinimo kriterijais užtikrinimas – viena iš sunkiausių veiklų studijų programoms atnaujinantiems asmenims;
 - 3.4. studijų rezultatų vertinimo užduočių, metodų, vertinimo kriterijų (arba jų nebuvimo) nepakankama dermė su dalyko rezultatų ir studijų rezultatų turiniu – vienas rimčiausių trūkumų, nes tai susiję su studijų turinio projektavimo metodikos nesilaikymu, grėsme, kad studentas nepasieks ar nepakankamai kokybiškai pasieks numatytus dalyko rezultatus ir atitinkamai studijų rezultatus.
4. Planuojant ir įgyvendinant studijų rezultatų vertinimą aukštojoje mokykloje, svarbu atsižvelgti į šiuos teorinius aspektus:
- 4.1. Lietuvoje pritaikytas dominuojantis Europos šalyse, į tikslus, studijų rezultatus orientuotas studijų turinio projektavimo modelis (R. W. Tylerio), kai studijų programa rengiama iškeliant studijų tikslus, studijų rezultatus ir numatant jų tolesnį skaidymą pagal loginį pagrindą į dalyko rezultatus. Todėl ypač atsakingai suformuluoti studijų programos studijų rezultatai yra ne tik rengiamo specialisto studijų kokybės prielaida – jų formuluotė visiems studijų proceso dalyviams nurodo aiškią kryptį planuojant ir atliekant studentų pasiekimų vertinimą, orientuotą į studijų rezultatų įvertinimą.
 - 4.2. Metodiško studijų rezultatų vertinimo pagrindas – su dalyko rezultatų, studijų rezultatų turiniu ir taksonomijos lygmeniu susijusių vertinimo struktūrinių dalių tarpusavio dermė: vertinimo tipai, užduotys, vertinimo metodai, studijų metodai, vertinimo kriterijai; tai atitinka R. W. Tylerio (1949) modelio esmę – studijų turinio, proceso bei visų struktūrinių dalių sąsaja, sąveika ir studijų proceso dalyvių bendra veikla.
 - 4.3. Metodiško studijų rezultatų vertinimo organizavimui svarbu studijų rezultatų vertinimo tikslų, procedūrų, vertinimo metodikos, dokumentų ir kitų priemonių aiškumas; studijų rezultatų vertinimo regla-

mentavimas; studentų informavimas apie studijų rezultatų vertinimą ir turinį; vertinimo turinio ir metodikos dermė su dalyko ir studijų rezultatais; tikslingas tinkamiausių vertinimo tipų, vertinimo metodų ir kriterijų parinkimas; vertinimo užduočių, studijų ir vertinimo metodų, kriterijų suderinamumas su dalyko rezultatais (dalyko studijose) bei ugdymo tikslų taksonomijos lygmenimis; pozityvaus grįžtamojo ryšio teikimas; dėstytojų aktyvumas ir kūrybingumas kuriant vertinimo metodus, užduotis, vertinimo kriterijus; dėstytojų bendradarbiavimas ir suderintos, sutartos studijų rezultatų vertinimo strategijos laikymasis.

SUMMARY

EVALUATION OF STUDY OUTCOMES: THEORETICAL AND EMPIRICAL GROUNDING

For only two decades Lithuania has been creating its individual system of education after the restoration of independence. The restoration of independent Lithuania in March 11, 1990, stimulated systematic reformation, comprising all areas of education. The reformation of Lithuanian education was prompted by internal (those formed in the system of education) and sociocultural (those conditioned by other areas of sociocultural life) factors. As is indicated in the National education development report, „during one decade Lithuanian education had to shape and create a new conception of educational aims and objectives, structures, content of education, methods, strategies, i.e. what West European countries had been creating for decades, through constant changes, improvement, reforms (p. 3)“. Therefore, as M. Lukšienė pointed out (1993), after the restoration of independence of Lithuania, while implementing Lithuanian educational reform „beside humanity and democracy, it also builds on the third principle – that of renewal (change) - openness“ (Lukšienė, 1993, p. 102). M. Lukšienė was able to foresee that this principle of renewal – openness in the future will not be easily implemented, the course of its implementation will be easily violated and not exactly predictable, especially in the area of evaluation, while nonetheless important. Therefore she distinguished the problem of evaluation and the danger of superficiality (Lukšienė, 1993, p. 104).

Changes in education system as well as in higher education can be related to changes of educational paradigms, national and EU educational policy. Changes of educational paradigms influence not only the content of education, but also the system of education as a whole. B. Bitinas (2005) indicates that „each person related to education is subject to one or another, dominating or recessive paradigm“ (Bitinas, 2005, p. 6). Other scientists also notice correlations between educational paradigm and study outcomes. L. Rupšienė, I. Bartusevičienė (2009) during consideration of evaluation of study outcomes make a remark that „knowing that on the national scale

studies in documents regulating higher education institutions are focused on evaluation of study outcomes that is reliable and based on modern theories, there is a need to clarify why in practice evaluation of study outcomes is problematic“ (p. 159). Through the research carried out the authors revealed that evaluation of study outcomes in Lithuanian higher education institutions is regulated (p. 159), organized and carried out in different ways: „in some higher education institutions study outcomes are only knowledge, in others – knowledge and abilities / competences / skills“ (Rupšienė, Bartusevičienė, 2009, p. 159). In the authors' opinion, this „...regulation reflects changes of teaching / learning paradigms...“ (Rupšienė, Bartusevičienė, 2009, p. 159). According to B. Bitinas (2000, 2005), in the 20th c. Lithuanian educational institutions built upon classical paradigm of education, meant to transfer scientific, practical activities and social values defined by the society to learners, whereas only in the 21st c. the paradigm of free education started to spread in Lithuanian educational system, which was not popular in the pre-war Lithuania, nor could it be ideologically acknowledged during Soviet times. By analyzing the documents of Lithuanian educational system of Soviet Lithuania and after the restoration of independence, one can notice a shift in educational paradigms, which is indicated and proved in the works by Lithuanian scholars like M. Barkauskaitė (1997), B. Bitinas (2000; 2005), R. Bruzgelevičienė (2007), M. Lukšienė (1993). R. Bruzgelevičienė (2007), after generalization and analysis of educational paradigms, distinguishes two main educational paradigms in Lithuania: classical normative (shaped according to the preset model) and free humanistic (when standardization is combined with present situation, efforts, advancement) (p. 57). Currently paradigm of education as „paradigm of human activity“¹⁰² (Bitinas, 2005 p. 7, 8) has become prominent in Lithuania. This influenced changes in principal attitudes, when evaluation of personal achievements is treated as an incentive for personal development.

This work is based on aspiration that evaluation of study outcomes indicated in study programmes and which have to be achieved by students be not only unbiased, grounded and methodical, but also be based on humanistic ideas aimed at educating a free and independent person, able to responsibly work, live by creating national culture and modern democratic society. However, as P. Žiliukas and others point out (2011), integration of study outcomes into the study process is „...an extremely complicated

¹⁰² B. Bitinas didn't use the concept „paradigm of free education“.

process, which should involve all academic community – teachers, students, administration and other social stakeholders...” (p. 5). The content of study outcomes is one of the most significant parts of a study programme, a hallmark of a study programme, which lists the knowledge, abilities, skills and attitudes graduates of a higher education institution will have acquired. Therefore it is so important to responsibly and methodically evaluate student’s achievement of intended study outcomes. It is not sufficient for a higher education institution to have documents that regulate evaluation of students’ achievements, for teachers to apply various types of evaluation, evaluation methods or reflect principles of evaluation. Evaluation carried out by teachers of each subject is an integral part of evaluating study outcomes in the system of evaluation of students’ achievements. Evaluation of study outcomes is a complex but clearly designed methodological system, clearly interrelated with all parts of a study programme, especially with study outcomes.

Topic researchability and problems. Scholars have analyzed evaluation of students’ achievements, nevertheless there is a lack of works where evaluation of study outcomes would be substantiated and revealed as integral, interconnected evaluation system based on common work of all teachers of a study programme, clearly linked with all parts of a study programme, directed towards evaluating how a student has achieved intended study outcomes. In 2007–2013 during implementation of activities of Human resources development programme¹⁰³, Lithuanian higher education institutions carried out renewal of study programmes’ content, related to study programme content designing changes, when it was planned what study outcomes a student should achieve and their implementation was planned accordingly. Also, ECTS introduced in September 1, 2011, contributed to qualitative changes of study content and study process. Evaluation of students’ achievements is a topic that is analyzed and discussed, although in the period since 2007 there haven’t been many research works discussing issues how to evaluate or whether students achieved the intended study outcomes. I. Savickienė (2011), while discussing evaluation of students’ achievements, associated it with evaluation

¹⁰³ Minister’s of science and education of the republic of Lithuania, July 15, 2009, order No. V-1525 „Dėl 2007–2013 m. žmogiškųjų išteklių plėtros veiksmų programos 2 prioriteto „Mokymasis visą gyvenimą“ priemonės VP 1-2.2-ŠMM-07-K „Studijų kokybės gerinimas, tarptautiškumo didinimas“ projektų finansavimo sąlygų aprašo Nr. 1 patvirtinimo“. *Žin.*, 2009-08-01, Nr. 92-3954.

of study outcomes achievement. L. Rupšienė, I. Bartusevičienė (2009) analyzed regulations of evaluation of study outcomes in Lithuanian higher education institutions. Issues of planning students' self-study, modelling, evaluating, through linking students' self-study evaluation with study outcomes are disclosed in the methodical source by K. Pukelis et al. (2011). S. Adam (2004, 2007, 2008), J. Lokhoff, et al. (2010) researched formulation of study outcomes and evaluation of their achievement through applying B. Bloom's taxonomy and formulation of evaluating criteria.

However, other works are directed either to non-scientific informative review, (Bartkevičius et al., 2013; Leonas, 2011; Rauckienė, 2011; Grecevičius, 2011)¹⁰⁴, informative material (the Bologna process through the eyes of students: student mobility, recognition and evaluation of study outcomes, students' participation in quality assurance procedures, 2009), or to overview of results of projects implemented (Bulajeva et al., 2011). Another group of works discuss problems of evaluation of students' achievements and experience, but without direct relation to changed conception of study programme designing – study programme focused on study outcomes. I. Bartusevičienė, L. Rupšienė presented periodic evaluation of students' achievements as a prerequisite for social activity development under paradigm shift conditions of teaching / learning, also I. Bartusevičienė (2010) scientifically substantiated periodical evaluation of students' achievements as a factor of study efficiency, building on the case of major full-time studies of social pedagogy. Methods of evaluation, reflection, feedback were analyzed by M. Gaigalienė, G. Linkaitytė (2007), whereas J. Kerevičienė, V. Satkauskienė – methods of evaluation in the second cycle of studies. O. Navickienė, A. Krylovas (2012) researched combining normative and criteria-based evaluations of students' knowledge, A. Petrauskienė, O. Merfeldaitė (2012) discussed evaluation of social work students' practice (experience and achievements) and the method of supervision. A. Petrauskienė (2008) also researched evaluation that fosters learning, where interaction between summative and formative evaluations is a prerequisite for learning

¹⁰⁴ On the initiative of ŠMM and higher education institutions, during May 11, 2011 seminars L. Leonas, A. Rauckienė, P. Grecevičius analyzed and discussed experience of renewed study programmes, evaluated in the first half of the year, including issues related to evaluation planning of study outcomes. In September, 2013 higher education institutions received an overview about problems related to preparation and implementation of study programmes directed towards study outcomes.

continuity and change. A. Stepanovienė, G. Paurienė (2009) substantiated the importance of self-evaluation while learning professional foreign language, V. Vaičiūnienė (2008) reviewed evaluation of learners' needs, aims, achievements and foreign language learning in a digital laboratory. A team of foreign authors also analyzed general issues related to evaluating students' achievements: D. Boud (2007), M. Ortiz, C. Rubio (2009), Kwok Wai Chan et al. (2012), T. Litmanen et al. (2010), M. Matovu (2012), A. K. Südkamp, M. J. Johanna (2012), M. R. Tamannaefar, Z. Gandomi (2011), J. Retelsdorf, C. Günther, (2011).

There are also topical works on evaluation of non-formal and informal learning achievements: N. Burkšaitienė (2009, 2012) analyzed evaluation of non-formal and informal learning achievements at university on political and theoretical basis, V. Tuomaitė et al. (2008) – evaluation and recognition of knowledge and skills gained in non-formal and informal ways in university studies, whereas J. Šliogerienė (2007, 2009) – organizing evaluation of non-formal and informal learning achievements in university studies and their recognition.

Thus there is a lack of theoretical and practical works, which would discuss topicalities of evaluating study outcomes, qualitative changes of evaluating students' achievements, practice or methodological aspects, crucial in evaluating whether a student has achieved or how he/she has achieved the study outcomes set in the documentation of the programme studied. The **scientific problem** posed is that it is not sufficiently discussed if having prepared study programmes based on study outcomes, qualitative changes take place in evaluating study outcomes, how to evaluate achievement of study outcomes, which theoretical provisions to build on.

Objective of scientific research – to reveal aspects topical to evaluation of study outcomes by grounding them theoretically and empirically.

Object of research – evaluation of study outcomes.

Objectives posed:

1. Systematize regulations of evaluation of study outcomes in Lithuania and European trends.
2. Analyze evaluation planning of study outcomes in study programmes renewed.
3. Disclose theoretical base for evaluation of study outcomes in higher education institutions.

Scientific research was prepared and research objectives were formulated drawing on the following conceptual theoretical provisions:

- Study outcomes is the basic part of a study programme when planning the content of studies, organizing study process, evaluation criteria of students' achievements, means and aids (Adam, 2007; 2008),
- Study outcome is the main feature of teaching / study programmes; the fundamental element of a teaching / study programme is study outcomes, denoting intended student's knowledge, abilities and determining substantiation of the remaining elements of the study content (Laužackas, 2008; Pukelis, 2009);
- Evaluation of study outcomes and evaluation of students' achievements constitute one of several crucial areas for internal study quality assurance in a higher education institution (Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area, 2005; 2009);
- Interrelation of quality study process and evaluation of study outcomes with *curriculum* theory, where study programme is a constantly changing and self-renewing system, with all structural parts directed towards study aims, study outcomes (Kerr, 1967; Laužackas, 2000, 2008; Tyler, 1949; Žibėnienė, 2006, 2011);
- Provisions of European higher education space creation, formulated during Bologna process by ministers of education of participating countries in meetings, documents of European Commission and its authorized institutions (BOLOGNA beyond 2010, London Communiqué, 2007, Communiqué of the Conference of European Ministers Responsible for Higher Education, Leuven and Louvain-la-Neuve, 2009).

Our aim is that this research have a practical significance—useful in improving evaluation process of students' achievements when implementing study programmes directed towards study outcomes. Through theoretical substantiation, this research is to help teachers plan and organize methodical evaluation process of students' achievements, directed towards evaluation of study outcomes.

The research consists of introduction, three main parts: 1. Regulation of evaluating study outcomes in Lithuania and European trends; 2. Overview

of evaluation planning of study outcomes in renewed study programmes in Lithuania; 3. Topicalities and conclusions of evaluating study outcomes in a higher education institution, appendices and bibliography.

Having systematized regulation of evaluation of study outcomes in Lithuania and having overviewed European trends, it turned out that it is crucial for higher education institutions to evaluate if students have achieved intended study outcomes, building on national documents, applying clear, public, unbiased, methodical, appropriate ten-grade system of evaluating students' achievements in order to evaluate study outcomes. For methodical evaluation of study outcomes very important elements are interrelations of study methods and evaluation of students' achievements, evaluation criteria, evaluation planning through regarding an objective to reflect knowledge and skills necessary for the cycle of studies and Lithuanian framework of qualifications, also to regard the topical study cycle, content that meets professional education standard or professional standard (if approved and suits the study cycle). There is a possibility for a student to retake examination free of charge (for the first time) and the necessity to substantiate the final thesis (project) evaluated in mark or to take final exams.

To generalize European recommendations and trends, one can see encouragement to provide feedback in evaluating students' achievements, encouragement to apply various types of evaluation, methods and evaluation criteria. Evaluation of students' achievements is an integral part of study quality assurance; not only methodological aspect of evaluating students' achievements is important. For evaluating students' achievements it is essential to have clear regulating documents of a higher education institution, extensive explanations by a teacher. It should be ensured that evaluation of students' achievements be carried out according to procedures and documents set by the higher education institution, that there participate teachers who „understand the importance of evaluation for students“ in gaining knowledge and skills related to their future qualification.

Having analyzed evaluation planning of study outcomes in the renewed study programmes, it turned out that integration of study outcomes into study programmes is related not only to changes of study programmes' structure, preparing and implementation, but also to conceptual changes in assuring quality of studies, on the level of study programmes. However,

according to the second priority of „Lifelong learning“ of 2007–2013 programme Human Resources Development Activities, during renewal of study programmes there were problems concerning methodical formulation (clarity, etc.) of study programme aims and study outcomes, compatibility with Dublin descriptions, planning of evaluation of students' achieved study outcomes, applying evaluation methods to study outcomes, formulating evaluation criteria and self-study methods, variety of tasks, compatibility with subject outcomes, subject curriculum, volume in credits and evaluating students' self-study.

While renewing study programmes, formulation of study programme aim(s) and study outcomes is a topical problem. Experts who evaluated the renewed study programmes pointed out problems of methodical formulation of aims, study outcomes, compatibility with Dublin descriptions. Persons that participated in study programme renewal indicated problems related to designing study content.

Experts remarked that only a small part of study programmes had programme writers whose subject descriptions reflected national and European recommendations related to evaluation of study outcomes, only 3 out of 24 study programmes contained criteria for evaluation of students' self-study. This situation could have been caused by insufficient match among national legal acts regulating study programme renewal, also by inconsistency in content of these legal acts.

Insufficient compatibility of students' self-study (indicated in study programmes) with subject outcomes, study outcomes is one of major drawbacks. Insufficient compatibility of evaluation tasks, methods, criteria (or absence of them) of study outcomes with the content of study outcomes and subject outcomes is also one of major drawbacks as it is related to nonobservance of study content planning methods, a threat that students will not achieve or insufficiently achieve intended subject outcomes and study outcomes accordingly.

Ensuring correlation of study outcomes with subject outcomes, evaluation methods, evaluation criteria is one of the most complicated requirements for specialists that participate in renewing study programmes.

The third section discloses the fact that study outcomes is not only the basis for study programmes, but also a clear benchmark in planning evaluation of

students' achievements. There is a theoretical grounding why study outcomes of a study programme have to be formulated in a highly responsible way, why methodically formulated study outcomes is a clear guide for all participants of the study process in planning and carrying out evaluation of students' achievements. Aspects of extreme importance for evaluating study outcomes are pointed out: clarity of procedures, methods, documents and other means of evaluating study outcomes; regulating evaluation of study outcomes by documents; informing students on evaluation of their achievements at the beginning of their studies and presenting evaluation methods (evaluation aim, methods, types, criteria, etc.); purposefully selecting various types of evaluation of study outcomes, evaluation methods and criteria; the content of study outcomes and subject outcomes is a reference point in designing evaluation of students' achievements directed towards evaluating achieved results; evaluation tasks, methods and criteria meet subject outcomes (in subject studies) and levels of taxonomy (B. Bloom, SOLO, etc.); teachers' activity and creativity in creating evaluation methods, tasks, criteria; teachers' collaboration and observing the same evaluation strategy of study outcomes.

It is indicated why after formulating subject outcomes, teachers have also to consider and foresee study methods, evaluation methods, tasks and evaluation criteria, their interrelated elements and their connecting links–subject outcomes, study outcomes – are indicated. Also certain topicalities are overviewed that are important in choosing evaluation types, methods and criteria intended to be used in the study process.

The following **conclusions** crucial to disclosing topical aspects of evaluation of study outcomes, their theoretical and empirical grounding are drawn:

1. Through the analysis of National legal acts that regulate studies in higher education institutions, in the aspect of evaluation of study outcomes, it turns out that:

1.1. it is crucial to evaluate whether students have achieved the intended study outcomes by applying a clear, public, unbiased, methodical system of evaluating students' achievements;

1.2. for methodical evaluation of study outcomes it is important to purposefully select evaluation tasks, evaluation methods, evaluation criteria, disclose interrelations among study methods and evaluation methods;

1.3. it is important to take into account knowledge, skills and the content

of professional education standard necessary for a certain study cycle and the level of Lithuanian structure of qualifications (for college studies).

2. Building on the analysis of European recommendations, in the aspect of evaluation of study outcomes, the following trends can be singled out:

2.1. when evaluating students' achievements, to provide feedback, apply various types, methods and criteria of evaluation or other extensive explanations defining according to what students' study outcomes are evaluated;

2.2. building on the recommendations by European association of higher education quality assurance - evaluation of students' achievements is an integral part of ensuring study quality – it is important to have clear documentation approved by a higher education institution, ensure evaluation implementation according to procedures, documents set by a higher education institution as well as competency of teachers that carry out evaluation of study outcomes.

3. The overview of evaluation planning of study outcomes in the renewed study programmes shows that:

3.1. in the renewed study programmes there have been changes in designing study content and conceptual changes in the sphere of evaluating students' achievements – evaluation is directed towards seeing how a student managed to achieve intended outcomes in study programmes;

3.2. while renewing study programmes in 2007–2013 according to the second priority of the programme of Human resources development activities „Lifelong learning“, there were problems with study programme aims, methodical formulation of study outcomes (clarity, etc.), compatibility with Dublin descriptions, evaluation planning of study outcomes, application of evaluation methods to study outcomes, formulation of evaluation criteria and self-study methods, variety of tasks, match with subject outcomes, subject curriculum, volume in credits and clarity of evaluation of students' self-study;

3.3. when ensuring correlation of study outcomes with subject outcomes, evaluation methods and evaluation criteria is one of the most complicated activities for persons participating in renewing study programmes;

3.4. insufficient compatibility of evaluation tasks, methods, criteria (or their absence) of study outcomes with subject outcomes, the content of study outcomes is one of principal drawbacks as it is related to nonobservance of methods of study content designing, a threat that a student will not achieve or insufficiently achieve intended subject outcomes and study outcomes accordingly.

4. When planning and implementing evaluation of study outcomes in a higher education institution, it is important to take into consideration the following theoretical aspects:

4.1. Lithuania applies a study content designing model directed towards study aims and outcomes, dominating in European countries (R. W. Tyler), when a study programme is designed by setting study aims, study outcomes and foreseeing their further division according to the logical base and subject outcomes. Therefore responsibly formulated study outcomes of a study programme is not only a prerequisite for study quality –their formulation shows a clear direction for all participants of the study process in planning and carrying out evaluation of students' achievements, directed towards evaluation of study outcomes.

4.2. the basis for methodical evaluation of study outcomes is interconnectedness of structural parts of evaluation related to the content of subject outcomes, study outcomes, the level of taxonomy:evaluation types, tasks, evaluation methods, study methods, evaluation criteria; this reflects the essence of R. W. Tyler's (1949) model –interrelation, interaction of the study content, study process and all structural parts as well as common activity of participants of the study process.

4.3. clarity of evaluation aims, procedures, methods, documentation and other means of study outcomes is of extreme significance for methodical organization of evaluation of study outcomes; as is regulation of evaluating study outcomes; informing students on evaluation and content of study outcomes; compatibility of evaluation content and methods with subject outcomes, study outcomes; purposeful selection of most appropriate evaluation types, methods and criteria; compatibility of evaluation tasks, evaluation methods, studies and evaluation criteria with subject outcomes (in subject studies) and the taxonomy levels of education aims; providing positive feedback; teachers' activity and creativity in creating evaluation methods, tasks, criteria; teachers' collaboration and observance of agreed and coordinated outcome evaluation strategy.

LITERATŪRA

1. Adam S. A consideration of the nature, role, application and implications for European education of employing “learning outcomes” at the local, national and international levels. United Kingdom Bologna seminar 1-2 July 2004, Heriot-Watt University (Edinburgh Conference Centre) Edinburgh. Scotland, 2004 [interaktyvus]. [žiūrėta 2013-08-07]. <http://www.scotland.gov.uk/Resource/Doc/25725/0028779.pdf>
2. Adam S. An Introduction to Learning Outcomes: a Consideration of the Nature, Function and Position of Learning Outcomes in the Creation of the European Higher Education Area. Introducing Bologna Objectives and Tools, 2007, B 2.3-1, p. 1-24. [interaktyvus]. [žiūrėta 2013-08-07]. http://is.muni.cz/do/1499/metodika/rozvoj/kvalita/Adam_IH_LP.pdf
3. Adam S. Learning outcomes current developments in Europe: Update on the issues and applications of learning outcomes associated with the bologna process. Report for Bologna Seminar: Learning outcomes based higher education: the Scottish experience 21-22 February 2008, at Heriot-Watt University, Edinburgh, Scotland. Final (final) version: 15.02.08. [interaktyvus]. [žiūrėta 2013-08-07]. Prieiga:http://www.ond.vlaanderen.be/hogeronderwijs/bologna/BolognaSeminars/documents/Edinburgh/Edinburgh_Feb08_Adams.ppt
4. Aligning Assessment with Outcomes (2012) [interaktyvus]. [žiūrėta 2013-08-20]. <http://teaching.unsw.edu.au/aligning-assessment-learning-outcomes>
5. American Association for Higher Education (AAHE). Principles of Good Practice for Assessing Student Learning [interaktyvus]. [žiūrėta 2013-08-08]. http://assessment.uconn.edu/docs/resources/AAHE_Principles_of_Good_Practice.pdf
6. *Assessment is for Learning. Self-Assessment Toolkit*. Scotland, 2006.
7. Atnaujinamų studijų programų tarpinio vertinimo ataskaitos gairės. MOSTOS parengtos rekomendacijos atnaujinamų studijų programų tarpinio vertinimo ekspertams. Rankraštis. Vilnius, 2011.
8. A Tuning Guide to Formulating Degree Programme Profiles. Including Programme Competences and Programme Learning Outcomes. 2010. Spain: Bilbao, Groningen and The Hague [interaktyvus]. [žiūrėta 2013-02-21]. http://www.unideusto.org/tuningeu/images/stories/documents/Tuning_Guide._Degree_programme_profiles.pdf
9. Augaitienė R., Augutienė E., Bučelienė J. Studentų savarankiško darbo įtakos matematikos dalyko mokymuisi tyrimas. *Profesinės studijos: teorija ir praktika*. 2012, 9: 18–25.

10. Bartusevičienė I., Rupšienė L. Studentų pasiekimų periodinis vertinimas kaip socialinio aktyvumo ugdymo prielaida mokymo / mokymosi paradigmu kaitos sąlygomis (socialinės pedagogikos studijų programų atvejis). *Socialinis ugdymas*. 2010, 12 (23): 21–31.
11. Bartusevičienė I. *Studentų pasiekimų periodinis vertinimas kaip studijų rezultatyvumo veiksnys (socialinės pedagogikos pagrindinių dieninių studijų atvejis): daktaro disertacijos santrauka*. Klaipėda: Klaipėdos universitetas, 2010.
12. Barkauskaitė M. *Pedagogai ir mokiniai: požiūris į švietimo reformą*. Švietimo studijų sąsiuvinis. 3 t. Vilnius: Solertija, 1997.
13. Bartkevičius R. ir kt. *Studijų programų atnaujinimo rezultatai. Švietimo ir mokslo ministerijos užsakymu parengta informacinė medžiaga aukštosioms mokykloms*. Rankraštis. Vilnius, 2013.
14. Biggs, I. *Teaching for Quality Learning at University: What the student does*. 2nd ed. Buckingham, 2003.
15. Bitinas B. *Ugdymo filosofija*. Vilnius: Enciklopedija, 2000.
16. Bitinas B. *Edukologijos mokslas ugdymo paradigmu sankirtoje*. 2005 [interaktyvus]. [žiūrėta 2010-07-07]. www.senoji.vpu.lt/pedagogika/PDF/2005/79/bitinas.pdf
17. BOLOGNA beyond 2010. Report on the development of the European Higher Education Area [interaktyvus]. [žiūrėta 2013-03-01]. <http://www.ehea.info/Uploads/Irina/Bologna%20beyond%202010.pdf>
18. Bolonijos procesas studentų akimis: studentų mobilumas, studijų rezultatų įskaitymas ir vertinimas, studentų dalyvavimas kokybės užtikrinimo procedūrose. Lietuvos studentų atstovybės sąjunga (LSAS). Vilnius, 2009.
19. Bruzgelevičienė R. *Lietuvos švietimo reforma ugdymo paradigmu kaitos aspektu 1988–1997 m.* Rankraštis. Daktaro disertacija. Vilnius, 2007.
20. Bulajeva T. *Žinių ir kompetencijų vertinimas: kaip sukurti studentų pasiekimų vertinimo metodiką*. Vilnius: Petro ofsetas, 2007.
21. Bulajeva T. ir kt. *Studijų programų atnaujinimas: kompetencijų plėtotės ir studijų siekinių vertinimo metodika*. Vilnius, 2011.
22. Burkšaitienė N. Neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimas universitete politiniu ir teoriniu aspektu. *Acta Paedagogica Vilnensia*. 2009, 22, 102–115.
23. Burkšaitienė N. *Neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimas ir pripažinimas aukštojo mokslo institucijose: taikomasis mokslo darbas*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2012.
24. Boud D. Reframing assessment as if learning were important. In: *Rethinking assessment in higher education: learning for the longer term*. Eds. D. Boud, N. Falchikov. London; New York: Routledge, 2007, p. 14–25.
25. Communiqué of the Conference of Ministres responsible for Higher Education in Berlin on 19 September 2003 [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-04-02]. <http://>

- www.ond.vlaanderen.be/hogeronderwijs/bologna/documents/declarations_communiques.htm
26. Communiqué of the Conference of European Ministers Responsible for Higher Education, Bergen, 19-20 May 2005 [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-04-02]. http://www.ond.vlaanderen.be/hogeronderwijs/bologna/documents/declarations_communiques.htm
 27. Communiqué of the Conference of European Ministers Responsible for Higher Education, Leuven and Louvain-la-Neuve, 28-29 April 2009 [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-04-02]. http://www.ond.vlaanderen.be/hogeronderwijs/bologna/documents/declarations_communiques.htm
 28. *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*. (4-asis. leid). Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2000.
 29. Dunn L., Morgan CH., O'Reilly M., Parry S. *The Student Assessment Handbook. New Directions in Traditional and Online Assessment*. London, 2004.
 30. Dublin Descriptors (2004). Shared 'Dublin' descriptors for Short Cycle, First Cycle, Second Cycle and Third Cycle Awards/ A report from a Joint Quality Initiative informal group [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-04-02]. http://www.tcd.ie/vpcao/academic-development/assets/pdf/dublin_descriptors.pdf
 31. Europos Parlamento ir Tarybos rekomendacijos dėl Europos mokymosi visą gyvenimą kvalifikacijų sąrangos kūrimo, 2008 [interaktyvus]. [žiūrėta 20100202]. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2008:111:0001:0007:LT:PDF>
 32. ECTS user Guide in European Credit Transfer and Accumulation System for Lifelong Learning, DG Education and Culture. European Commission. 2004 [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-02-02]. http://ec.europa.eu/education/lifelong-learning-policy/ects_en.htm
 33. *ECTS vartotojo vadovas*. Vilnius, 2009.
 34. Gaigalienė M., Linkaitytė G. *Modulio „Vertinimas, refleksija, grįžtamojo ryšio metodai“ mokomoji medžiaga. Aukštosios mokyklos dėstytojų pedagoginių kompetencijų bei gebėjimo taikyti šiuolaikines studijų technologijas tobulinimas*. Vilnius, 2007. p. 202-218.
 35. Grecevičius P. *Atnaujinamų studijų programų tarpinio vertinimo ataskaitų analizė*. 2011. [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-06-06]. http://www.smm.lt/es_parama/rm/docs/programu%20atnaujinimo%20analize-Grecevicius.pdf
 36. Indrašienė V., Žibėnienė G. *Pasiekimų vertinimas ir įsivertinimas*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2014.
 37. Kennedy D., Hyland A. and Ryan N. Learning Outcomes and Competences, Bologna Handbook, Introducing Bologna Objectives and Tools, 2009, B2.3-3, 1-18. [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-06-06]. http://skc.vdu.lt/downloads/seminaro_medziaga_100622-23/learning_outcomes_and_competences.pdf

38. Kerevičienė J., Satkauskienė J. Vertinimo metodai antrosios pakopos studijose. *Santalka: Filologija. Edukologija*. 2011: 19 (1), 38-47.
39. Kerr, J. F. (Ed.). *Changing the curriculum*. London, 1967.
40. Kwok Wai Chan et al. Relational Analysis of Intrinsic Motivation, Achievement Goals, Learning Strategies and Academic Achievement for Hong Kong Secondary Students. *Asia-Pacific Education Researcher*. 2012, 21 (2): 230-243.
41. Laužackas R. *Mokymo turinio projektavimas*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 2000.
42. Laužackas R. *Kompetencijomis grindžiamų mokymo/studijų programų kūrimas ir vertinimas*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 2008.
43. Leonas L. *Biomedicinos, fizinių, technologijos mokslų studijų programų ypatumai*. 2011 [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-06-06]. http://www.smm.lt/es_parama/rm/.
44. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2008 m. liepos 24 d. įsakymas Nr. ISAK-2194 „Dėl studijų rezultatų vertinimo sistemos patvirtinimo“. *Žin.*, 2008, Nr. 86-3437.
45. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2011 m. lapkričio 21 d. įsakymas Nr. V-2212 „Dėl studijų pakopų aprašo patvirtinimo“. *Žin.*, 2011, Nr.143-6721.
46. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2010 m. birželio 3 d. įsakymas Nr. V-826 „Dėl magistrantūros studijų programų bendrųjų reikalavimų aprašo patvirtinimo“. *Žin.*, 2010, Nr. 67-3375.
47. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2002 m. sausio 15 d. įsakymas Nr. 35 „Dėl neuniversitetinių studijų dalyko egzamino rengimo ir jo rezultatų vertinimo nuostatų“. *Žin.*, 2002, Nr. 6-241.
48. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2010 m. balandžio 9 d. įsakymas Nr. V-501 „Dėl laipsnį suteikiančių pirmosios pakopos ir vientisųjų studijų programų bendrųjų reikalavimų aprašo patvirtinimo“. *Žin.*, 2010, Nr. 44-2139.
49. Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymas, priimtas 2009 m. balandžio 30 d., Nr. XI-242. *Žin.*, 2009, Nr. 54-2140.
50. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2009 m. liepos 15 d. įsakymas Nr. V-1525 „Dėl 2007–2013 m. žmogiškųjų išteklių plėtros veiksmų programos 2 prioriteto „Mokymasis visą gyvenimą“ priemonės VP 1-2.2-ŠMM-07-K „Studijų kokybės gerinimas, tarptautiškumo didinimas“ projektų finansavimo sąlygų aprašo Nr. 1 patvirtinimo“. *Žin.*, 2009, Nr. 92-3954.
51. Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas. *Žin.*, 2011, Nr. 38-1804.
52. Lietuvos Respublikos profesinio mokymo įstatymas. *Žin.* 2007, Nr. 43-1627.
53. Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymas. *Žin.*, 2009, Nr. 54-2140.
54. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2010 m. gegužės 4 d. nutarimas Nr. 535 „Dėl Lietuvos kvalifikacijų sandaros aprašo patvirtinimo“. *Žin.*, 2010, Nr. 56-2761; 2011-08-24, Nr. 107-5057.

55. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2011 m. rugpjūčio 24 d. nutarimas Nr. 986 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2010 m. gegužės 4 d. nutarimo Nr. 535 „Dėl Lietuvos kvalifikacijų sandaros aprašo patvirtinimo“ pakeitimo“. *Žin.*, 2011, Nr. 107-5057.
56. Litmanen T. et. al. Personal goals and academic achievement among theology students. *Studies in Higher Education*. 2010, 35 (2): 19 *Acta Paedagogica Vilnensia*. 208.
57. London Communiqué. Towards the European Higher Education Area: responding to challenges in a globalised world, 18 May 2007 [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-05-06]. http://www.ond.vlaanderen.be/hogeronderwijs/Bologna/documents/mdc/London_Communique18May2007.pdf
58. Lohhoff J. et al. *A guide to formulating degree programme profiles. Including programme competencies and programme learning outcomes*. 2010 [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-09-08]. http://www.ects.cr.vu.lt/Naudinga_informacija
59. Lukšienė M. *Lietuvos švietimo reformos gairės*. Vilnius: Valstybinis leidybos centras, 1993, p. 102-112.
60. Mayring P. Qualitative Content Analysis. *Forum: Qualitative Social Research*. 2000, 1(2) [interaktyvus]. [žiūrėta 2010-04-01]. <http://qualitative-research.net/fqs>
61. Matovu M. Academic Self-Concept and Academic Achievement among University Students. *International Online Journal of Educational Sciences*. 2012, 4 (1): 107-116.
62. Mokinių pažangos ir pasiekimų vertinimo samprata, patvirtinta Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2004 m. vasario 25 d. įsakymu Nr. ISAK-256.
63. Mokymosi visą gyvenimą Europos kvalifikacijų sąranga. Europos bendrija, 2009.
64. Muijs D., Reynolds D. *Effective teaching: evidence and practice*. London, 2002.
65. Nacionalinis švietimo plėtotos raportas [interaktyvus]. [žiūrėta 2013-03-08]. http://www.smm.lt/svietimo_bukle/docs/apzvalgos/RAPORTAS_taisymai.pdf
66. Navickienė O., Krylovas A. Studentų žinių vertinimo kokybės kriterijų modeliavimas. *Studijos šiuolaikinėje visuomenėje*. 2012, 3(1): 177-184.
67. Ortiz M., Rubio C. *Educational Evaluation: 21St Century Issues and Challenges*. Nova Science Publishers, 2009.
68. Petty G. *Šiuolaikinis mokymas*. Vilnius: Tyto alba, 2006.
69. Petrauskienė A., Merfeldaitė O. *Socialinio darbo studentų praktikos (patirties ir pasiekimų) vertinimas*. Tarptautinės mokslinės konferencijos „Socialinių darbuotojų rengimas. Supervizijos įgyvendinimo perspektyvos ir iššūkiai“, vykusios 2010 m. gegužės 21 d., pranešimas. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2010, p. 1-17.
70. Petrauskienė A. Mokymąsi vystantis vertinimas – sumuojamojo ir formuojančio vertinimų sąveika kaip mokymosi tęstinumą ir kaitą sąlygojanti prielaida. *Sveikatos ir socialinių mokslų taikomieji tyrimai: sandūra ir sąveika*. 2008, 1 (4): 11-16.

71. Pileičikienė N. *Studijų rezultatų integravimas į studijų programas: bendrųjų mokėjimų paradigma*. Daktaro disertacijos santrauka. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 2011.
72. Pukelis K. Studijų programų rengimas ir atnaujinimas: studijų rezultatų paradigma. *Aukštojo mokslo kokybės žurnalas*. 2011, 6: 38-73.
73. Pukelis K., Smetona, A. Švietimo sąvokos *learning outcome* darninimas lietuvių kalboje. *Aukštojo mokslo kokybės žurnalas*. 2011, 8: 12-37.
74. Pukelis K. Gebėjimas, kompetencija, mokymosi/studijų rezultatas, kvalifikacija ir kompingumas: teorinė dimensija. *Aukštojo mokslo kokybė*. 2009, 6: 12-35.
75. Pukelis K. ir kt. *Savarankiško studijavimo panaudojant e-priemonės metodika*. 2011 [interaktyvus]. [žiūrėta 2013-03-03]. http://skc.vdu.lt/downloads/projekto_rezultatai/metodika_taisyta_05-03_maketuota_3.pdf
76. Pukelis K. ir kt. *Studijų rezultatų ir studijavimo pasiekimų įvertinimo koncepcijos integravimo į studijų procesą metodologiniai pagrindai*. 2010 [interaktyvus]. [žiūrėta 2013-03-03]. http://skc.vdu.lt/downloads/projekto_rezultatai/mv1_20100906_galutinis_sumaketuotas_110505.pdf
77. Rauckienė A. *Socialinių mokslų studijų programų ypatumai*. 2011 [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-06-03]. http://www.smm.lt/es_parama/rm/docs/programu%20atnaujinimo%20analize-Rauckiene.pdf
78. Ramsden P. *Kaip mokyti aukštojoje mokykloje*. Vilnius: Aidai MM, 2000.
79. Rekomendacijos studijų rezultatų vertinimui tobulinti (2009) [interaktyvus]. [žiūrėta 2010-09-08]. http://www.smm.lt/smt/st_org/index.htm
80. Retelsdorf J., Günther C. Achievement goals for teaching and teachers' reference norms: Relations with instructional practices. *Teaching and Teacher Education*. 2011, 27 (7): 1111-1119.
81. Rupšienė L., Bartusevičienė I. Studijų rezultatų vertinimo reglamentavimas Lietuvos aukštosiose mokyklose. *Jaunųjų mokslininkų darbai*. 2009, 1(22): 154-162.
82. Rupšienė L., Mažionienė A. Savarankiškas darbas aukštojoje mokykloje socialinio pedagogo vadybinių kompetencijų ugdymo požiūriu: studentų nuomonė. *Tiltai*. 2011, 56 (3): 151-158.
83. Savickienė I. Studijavimo pasiekimų įvertinimo projektavimas. *Aukštojo mokslo kokybės žurnalas*. 2011, 8: 74-93.
84. Seminario „Atnaujinamų studijų programų tarpinio vertinimo rezultatai“ medžiaga, 2011 [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-06-02]. http://www.smm.lt/es_parama/rm/
85. Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area (2005) [interaktyvus]. [žiūrėta 2010-09-08]. http://www.bologna-bergen2005.no/Docs/00-Main_doc/050221_ENQA_report.pdf
86. Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area (2009) [interaktyvus]. [žiūrėta 2013-09-09]. http://www.enqa.eu/wp-content/uploads/2013/06/ESG_3edition-2.pdf

87. Stepanovienė A., Paurienė G. Įsivertinimo svarba mokant(-is) profesinės užsienio kalbos. Vertybių kaita aukštojo mokslo reformų laikotarpiu: respublikinė mokslinė konferencija: 2009 m. gegužės 6 d. Kaunas: Kauno technikos kolegija, 2009, p. 16-25.
88. Studijų programų, atnaujinamų pagal ES struktūrinių fondų projektus, tarpinio vertinimo ekspertai ir konsultantai (2010) [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-01-21]. http://www.mosta.lt/senas/Files/Atnaujinamu_studiju_programu_ekspertai7.pdf
89. Studijų kokybės vertinimo centro direktoriaus 2010 m. gruodžio 20 d. įsakymas Nr. 1-01-162 „Dėl vykdomų studijų programų vertinimo metodikos patvirtinimo“. *Žin.*, 2010-12-30, Nr. 156-7954.
90. Studijų kokybės vertinimo centro direktoriaus 2013 m. balandžio 22 d. įsakymas Nr. V-23 „Dėl ketinamos vykdyti studijų programos aprašo rengimo, jos išorinio vertinimo ir akreditavimo metodikos, patvirtintos studijų kokybės vertinimo centro direktoriaus 2011 m. lapkričio 28 d. įsakymu Nr. 1-01-157, pakeitimo patvirtinimo“. *Žin.*, 2013-05-11, Nr. 49-2469.
91. Südkamp A. K., Johanna M. J. Accuracy of teachers' judgments of students' academic achievement: A meta-analysis. *Journal of Educational Psychology*. 2012, 104(3): 743-762.
92. Šliogerienė J. Neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimo organizavimas universitetinėse studijose. *Acta paedagogica Vilnensia*. 2009, 22: 116-127.
93. Šliogerienė J. Neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimo ir pripažinimo poreikiai Lietuvos universitetuose. *Kultūra – Ugdymas – Visuomenė*. 2007, 2: 25-29.
94. *Tarptautinių žodžių žodynas*. Kvietkauskas, V. (Red.). Vilnius: Vyriausioji enciklopedijų redakcija, 2001.
95. Tamannaefifar M. R., Gandomi Z. Correlation between achievement motivation and academic achievement in university students. *Educational Strategies*. 2011, 4 (1): 15-19.
96. Targamadžė V., Gražienė V. *Projektinio ir probleminio mokymo(si) taikymo edukologijos studijų baigiamuosiuose darbuose rekomendacijos*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2012.
97. Targamadžė V., Nauckūnaitė Z. Vertinimo ir kompetencijų tobulinimo modeliai. SOLO taksonomija kaip mokinių rašinių vertinimo priemonė [interaktyvus]. *Acta Paedagogica Vilnensia*. 2009, 22, 65-75 [interaktyvus]. [žiūrėta 2013-08-21]. www.leidykla.vu.lt/fileadmin/Acta_Paedagogica_Vilnensia/22/65-75.pdf
98. Tyler R. W. *Basic principles of Curriculum and Instruction*. Chicago, 1949.
99. Tuning: Europos švietimo struktūrų suderinimas. Vilnius, 2008.
100. Tuomaitė V. ir kt. *Neformaliuoju ir savaiminiu būdu įgytų žinių ir įgūdžių vertinimas ir pripažinimas universitetinėse studijose*: vadovas. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2008.

101. Vaičiūnienė V. Besimokančiųjų poreikių, tikslų, pasiekimų ir užsienio kalbos mokymų skaitmeninėje laboratorijoje vertinimas. *Naujasis kalbų mokymas; naujasis kalbų mokymasis: baigiamosios konferencijos medžiaga*, 2008 m. birželio 5-7 d.: mokslinių straipsnių rinkinys. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2008.
102. Valiukevičiūtė A. ir kt. *Savarankiško darbo rengimo metodologija*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 2006.
103. Žibėnienė G. Studijų programų atnaujinimo Lietuvoje apžvalga: studijų programos tikslų, studijų rezultatų formulavimo problematika ir tobulinimo metodiniai aspektai. *Pedagogika*. 2011, 104: 79-86.
104. Žibėnienė G. *Neuniversitetinių studijų programų kokybės vertinimo teorinis ir empirinis pagrindimas*. Vilnius: Ciklonas, 2006.
105. Žibėnienė G. Studijų programų atnaujinimo Lietuvoje apžvalga: studentų savarankiško darbo planavimas. *Aukštojo mokslo kokybė*. 2013, 10: 99-122.
106. Žiliukas P. ir kt. Studijų kryptių aprašų skirtingoms pakopoms kūrimo metodika. 2011 [interaktyvus]. [žiūrėta 2012-10-08]. <http://www.skvc.lt/files/SKAR/Rezultatai/metodika.pdf>
107. Žiliukas P. ir kt. Studijas reglamentuojančių aprašų kitose valstybėse studija ir pasiūlymai dėl nacionalinės aprašų sąrangos bei aiškinamasis su studijomis susijusių terminų žodynas. Galutinė ataskaita (studija). 2010 [interaktyvus]. [žiūrėta 2013-09-18]. http://www.skvc.lt/files/projektai/Aprasai/Galutine_ataskaita_var7_2010-04-09_final.pdf
108. Žmogiškųjų išteklių veiksmų programos 2 prioriteto „Mokymasis visą gyvenimą“ VP1-2.2-ŠMM-07-K „Studijų kokybės gerinimas, tarptautiškumo didinimas“, atnaujinamų studijų programų tarpinio vertinimo reikalavimai, kriterijai, patvirtinti Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2010 m. rugsėjo 30 d. įsakymu Nr. SR-28-01-299.
109. Weeden P., Winter J., Broadfoot P. *Vertinimas. Ką tai reiškia mokykloms?* Vilnius: Garnelis, 2005.

PRIEDAI

1 priedas

STUDIJŲ REZULTATŲ VERTINIMO SISTEMA¹⁰⁵

Išlaikyta, neišlaikyta	Vertinimo sistema*	Apibūdinimas	
Išlaikyta	10 (puikiai)	Puikios, išskirtinės žinios ir gebėjimai	
	9 (labai gerai)	Tvirtos, geros žinios ir gebėjimai	
	8 (gerai)	Geresnės nei vidutinės žinios ir gebėjimai	
	7 (vidutiniškai)	Vidutinės žinios ir gebėjimai, yra neesminių klaidų	
	6 (patenkinamai)	Žinios ir gebėjimai (įgūdžiai) žemesni nei vidutiniai, yra klaidų	
	5 (silpnai)	Žinios ir gebėjimai (įgūdžiai) tenkina minimalius reikalavimus	
Neišlaikyta	4	Nepatenkinamai	Netenkinami minimalūs reikalavimai
	3		
	2		
	1		

* Žinios gali būti vertinamos ne tik balais, bet ir įskaita. Egzaminai ir baigiamieji darbai paprastai vertinami pažymiu. Studijų programų dalykai gali būti vertinami įskaitomis, kuriomis siekiama patikrinti studento įgytas žinias. Studentas išlaiko įskaitą, jei įrodo, kad įsisavino ne mažiau kaip 50 proc. dalyko žinių.

¹⁰⁵ Patvirtinta Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakymu Nr. ISAK-2194 „Dėl studijų rezultatų vertinimo sistemos patvirtinimo“ (*Žin.*, 2008, Nr. 86-3437).

IŠPLĖSTINIS STUDIJŲ REZULTATŲ VERTINIMO SISTEMOS APRAŠAS¹⁰⁶

Išlaikymo slenkstis	Pažymys ir trumpas žinių ir gebėjimų apibūdinimas*	Išsamus žinių ir supratimo apibūdinimas	Išsamus gebėjimų apibūdinimas
Išlaikyta	10 (puikiai) Puikios, išskirtinės žinios ir gebėjimai	Puikios, išskirtinės, visapusiškos žinios ir jų taikymas sprendžiant sudėtingas praktines problemas Savarankiškai studijavo papildomą medžiagą Puikiai supranta ir vartoja sąvokas, geba analizuoti jas platesniame dalyko kontekste Originaliai ir nepriklausomai mąsto Puikūs analitiniai ir vertinimo įgūdžiai, išvalga Puikus pasirėngimas tolesnėms studijoms	Puikiai taiko teorines žinias Puikiai atlieka sudėtingas nestandartines užduotis Nepriekaištinga, išskirtinė atlikimo kokybė Puikus raškos ir pristatymo įgūdžiai Gerai supranta, ką ir kodėl daro
9 (labai gerai) Tvirtos, geros žinios ir gebėjimai	<i>Pastiekti visi studijų tikslai</i>	<i>Pastiekti visi studijų tikslai</i>	<i>Pastiekti visi studijų tikslai</i>

Pastiekti ne mažiau kaip 90 proc. studijų tikslų

¹⁰⁶ Parengta remiantis Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakymu Nr. ISAK-2194 „Dėl studijų rezultatų vertinimo sistemos patvirtinimo“ (Žin., 2008, Nr. 86-3437).

<p>8 (gerai) Geresnės nei vidutinės žinios ir gebėjimai</p>	<p>Geresnės nei vidutinės žinios ir jų taikymas sprendžiant praktines problemas Susipažino su privaloma medžiaga Geba savarankiškai dirbti su papildoma medžiaga Supranta sąvokas ir principus, juos taiko tinkamai Gerai argumentuoja ir argumentus pagrindžia faktais Geras pasirėngimas tolesnėms studijoms</p>	<p>Gerai taiko žinias Teisingai atlieka vidutinio sudėtingumo ir sunkesnes užduotis Gera atlikimo kokybė Geri raiškos ir pristatymo įgūdžiai Žino, kokius metodus, technikas taikyti</p>
<p>7 (vidutiniškai) Vidutinės žinios ir gebėjimai, yra neesminių klaidų</p>	<p>Vidutinės žinios, yra neesminių klaidų Žinias taiko praktinėms problemoms spręsti Susipažino su pagrindine medžiaga Supranta ir vartoja sąvokas ir principus Kelios esminės dalys susiejamos į visumą Pakankamai gerai argumentuoja Pakankamas pasirėngimas tolesnėms studijoms</p>	<p><i>Pastiekta ne mažiau kaip 80 proc. studijų tikslų</i> Žinios taikomos vadovaujantis pateiktais pavyzdžiais Gera atlikimo kokybė Teisingai atlieka vidutinio sunkumo užduotis Pakankami raiškos ir pristatymo įgūdžiai</p>
<p>6 (patenkinamai) Žinios ir gebėjimai (įgūdžiai) žemesni nei vidutiniai, yra klaidų</p>	<p><i>Pastiekta ne mažiau kaip 70 proc. studijų tikslų</i> Žemesnės negu vidutinės žinios, yra klaidų Žinias taiko nesudėtingoms praktinėms problemoms spręsti Susipažino su pagrindine medžiaga Patenkinamai suvokia sąvokas, geba savais žodžiais apibūdinti priimamą informaciją Analizuojant susitelkiamą į keletą aspektų, tačiau nesugebama jų susieti Patenkinamas pasirėngimas tolesnėms studijoms</p>	<p><i>Pastiekta ne mažiau kaip 60 proc. studijų tikslų</i> Žinios taikomos vadovaujantis pateiktais pavyzdžiais Patenkinama atlikimo kokybė Moka veikti pagal analogiją Teisingai atlieka lengvas užduotis, bet nesuvalkio sudėtingesnių Patenkinami raiškos ir pristatymo įgūdžiai</p>

STUDENTUI SVARBIOS PARODYTI ŽINIOS IR GEBĖJIMAI PAGAL STUDIJŲ PAKOPAS¹⁰⁷

Žinios ir gebėjimai	PIRMOJI STUDIJŲ PAKOPA		TREČIOJI STUDIJŲ PAKOPA
	Profesinis bakalauras	Bakalauras	
Žinios, gautas taikymu	Praktinį veiklos srities išmanymą suteikiančios naujais atradimais grindžiamos profesinės veiklos žinios, kurias gebama taikyti nustatant ir sprendžiant kompleksines konkrečias ar abstrakčias veiklos srities problemas	Įvairiapusių teorinių studijų, įvairių profesinės veiklos pažinimą suteikiančių naujų fundamentinių ir taikomųjų mokslinių tyrimų rezultatams pagrįstos integruotos profesinės veiklos ir studijų srities žinios, kurias gebama taikyti plačiose tarpdalykinėse studijose ar profesinės veiklos srityse	Naujausias sistemingos mokslinių tyrimų arba meninės veiklos žinios, kurias geba taikyti kuriant naujas fundamentines žinias ir idėjas, sprendžiant strateginio pobūdžio veiklos uždavinius
Gebėjimai vykdyti tyrimus	Geba rinkti ir analizuoti duomenis, reikalingus konkrečioms profesinės veiklos ir inovacijų diegimo problemoms spręsti	Geba rinkti ir analizuoti duomenis, reikalingus svarbioms mokslinėms, profesinės veiklos problemoms spręsti, kultūrinei ir meninei kūrybai, naudojantis fundamentinių ir taikomųjų mokslinių tyrimų pasiekimais ir metodais	Geba pasiūlyti, analizuoti, sintetinti, sisteminti ir kritiškai vertinti naujas ir sudėtingas idėjas, ieškant originalių mokslinių, meninės veiklos ir visuomeninės reikšmės strateginių sprendimų, sprendžiant sudėtingas mokslo, visuomenės ir kultūros plėtros, profesinės veiklos arba meninės veiklos problemas. Geba planuoti ir vykdyti fundamentinius ir

¹⁰⁷ Sudaryta remiantis Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2011 m. lapkričio 21 d. įsakymu Nr. V-2212 „Dėl studijų pakopų aprašo patvirtinimo“ (Žin., 2011, Nr.143-6721).

				<p>taikomuosius mokslinius didelės apimtities tyrimus arba kultūros ir meno projektus, kurie reikšmingai išplečia žinių ribas</p> <p>Geba, remiantis naujausiomis mokslinių tyrimų teikiamomis žiniomis, kurti originalias mokslinių tyrimų, studijų, kultūrinės ir meninės veiklos, naujovių kūrimo priemones ir instrumentus. Geba savarankiškai dirbti intelektualinių, meninių ir kūrybinių darbų</p>
Specialieji gebėjimai	<p>Geba planuoti, organizuoti, vykdyti ir vertinti veiklas praktinėse profesinėse srityse, savarankiškai pasirinkdamas kompleksines technologines, organizacines ir metodines priemones</p>	<p>Geba planuoti, organizuoti, vykdyti ir vertinti veiklas profesijų ir studijų kontekste, savarankiškai pasirinkdamas kompleksines technologines, organizacines ir metodines priemones</p>	<p>Geba pritaikyti turimas žinias ir jomis remiantis rengti naujas priemones (technines, metodines, informacines, organizacines, reikalingas moksliniams tyrimams, studijoms, kultūrinei ir meninei veiklai vykdyti arba naujovėms diegti</p>	<p>Geba, remiantis naujausiomis mokslinių tyrimų teikiamomis žiniomis, kurti originalias mokslinių tyrimų, studijų, kultūrinės ir meninės veiklos, naujovių kūrimo priemones ir instrumentus. Geba savarankiškai dirbti intelektualinių, meninių ir kūrybinių darbų</p>
Socialiniai gebėjimai	<p>Geba bendrauti su specialistais ir kitais asmenimis sprendžiant profesinės veiklos uždavinius. Imasi atsakomybės už savo ir pavaldžių darbuotojų veiklos kokybę vaudamasis profesine etika ir pilietiškumu. Geba perteikti veiklos srities žinias ir supratimą besimokantiejiems</p>	<p>Geba bendrauti su specialistais ir visuomene sprendžiant profesinės veiklos ar studijų srities uždavinius, pristatant atliktą veiklą ir jos rezultatus. Imasi atsakomybės už savo ir pavaldžių darbuotojų veiklos kokybę ir vertinimą vaudamasis profesine etika ir pilietiškumu. Geba perteikti studijų ir veiklos srities žinias ir supratimą specialistams ir kitiems besimokantiejiems</p>	<p>Geba aiškiai, argumentuotai perteikti apibendrintą informaciją specialistams ir kitiems asmenims, ją kritiškai vertindamas. Imasi atsakomybės už savo ir pavaldžių darbuotojų veiklos kokybę ir jos vertinimą, vaudamasis profesine etika ir pilietiškumu. Imasi atsakomybės už savo ir pavaldžių darbuotojų veiklos tobulinimą</p>	<p>Geba bendrauti su kolegomis, mokslinė bendruomene ir visuomene, perteikiant savo veiklos srities naujoves ir tolesnės plėtros perspektyvas, plėtoti kūrybinę veiklą bei kultūrą, skatinti visuomenės raidai palankią techninę, visuomeninę ir kultūrinę pažangą</p>

<p>Asmeniniai gebėjimai</p>	<p>Geba savarankiškai mokyti savo profesinės veiklos srityje. Suvokia moralinę atsakomybę už savo veiklos ir jos rezultatų poveikį visuomeninei, ekonominei, kultūrinei raiškai, gerovei ir aplinkai</p>	<p>Geba savarankiškai mokytis savo profesinės veiklos ir studijų srityje ir planuoti mokymosi procesą. Suvokia moralinę atsakomybę už savo veiklos ir jos rezultatų poveikį visuomeninei, ekonominei, kultūrinei raiškai, gerovei ir aplinkai</p>	<p>Geba savarankiškai planuoti mokymosi procesą, savarankiškai pasirinkti tobulinimosi kryptį ir toliau lavintis (mokyti) savarankiškai.</p> <p>Geba pasinaudoti mokslinių tyrimų (meninės veiklos) žiniomis, turi tiriamąjį darbo patirties bei sisteminio ir strateginio mąstymo įgūdžių savarankiškai profesinei veiklai ir moksliniam tiriamajam darbui (meninei veiklai). Geba priimti inovatyvius sprendimus, įvertindamas galimas visuomenines ir etines veiklos pasekmes. Veikia suvokdamas moralinę atsakomybę už savo veiklos ir jos rezultatų poveikį visuomeninei, ekonominei, kultūrinei raiškai, gerovei ir aplinkai</p>	<p>Geba tobulėti, projektuoti tolesnę savo ir ekspertų komandos mokymosi perspektyvą. Įmąsiai atsakomybės kritiškai vertinti strateginius savo veiklos srities sprendimus, geba greitai reaguoti į dinamiškus visuomenines, ekonominės, kultūrinės ir technologinės aplinkos pokyčius, atskleisti ir plėtoti kūrybinius intelektualius asmens gebėjimus</p>
------------------------------------	--	---	--	---

4 priedas

LIETUVOS KVALIFIKACIJŲ LYGIŲ SĄRAŠAS¹⁰⁸

Lietuvos kvalifikacijų lygis	Kvalifikacijų lygio aprašymas
VI	<p>Kvalifikacija skirta sudėtingai veiklai, pasižyminčiai uždavinių ir jų turinio įvairove. Sprendžiant uždavinius įvairiose profesinės veiklos srityse, naudojamos įvairios priemonės ir taikomi metodai. Todėl veiklos atlikimas reikalauja taikyti plačias teorines žinias, pagrįstas naujų fundamentinių ir taikomųjų tyrimų rezultatais arba būtinas įvairioms naujovėms įdiegti.</p> <p>Veikla atliekama savarankiškai, pasirenkant uždavinių atlikimo būdus ir organizuojant atitinkamą žmonių darbą iškeltiems uždaviniams atlikti. Todėl šio lygio kvalifikacijos apima gebėjimus planuoti veiklą atsižvelgiant į numatytus tikslus, analizuoti ir fiksuoti savo veiklos rezultatus ir teikti ataskaitas veiklą koordinuojantiems asmenims, koreguoti veiklą atsižvelgiant į veiklos rezultatų analizę ir specialistų rekomendacijas, taip pat vykdyti įvairių projektinę veiklą.</p> <p>Veiklos aplinka reikalauja gebėjimo prisitaikyti prie nuolatinių ir paprastai nenuspėjamų pokyčių, kuriuos lemia žinių ir technologijų pažanga konkrečioje profesinėje srityje. Kvalifikacija leidžia patobulinti ir praplėsti profesinės srities žinias ir patiems įvertinus savo veiklą mokyti savarankiškai (plėtoti pažintines kompetencijas), kaip to reikalauja profesinės veiklos kaita</p>
VII	<p>Kvalifikacija skirta sudėtingai veiklai, susidedančiai iš įvairių tarpusavyje susijusių uždavinių, kurie gali apimti keleto giminingų profesinių veiklų sritis. Todėl veiklos atlikimas reikalauja ekspertinio naujausių žinių profesinės veiklos ir jai artimose ar giminingose srityse vertinimo ir pritaikymo, naujų faktų atradimo atliekant taikomuosius profesinės veiklos tyrimus, kūrybiško teorinių žinių ir mokslinių tyrimų rezultatų taikymo.</p> <p>Veikla atliekama savarankiškai nustatant atitinkamos veiklos srities uždavinius, priimant savarankiškus sprendimus, orientuotus į veiklos tobulinimą ir gerinimą. Veiklai būdingas vadovavimas kitų darbuotojų veiklai. Todėl šio lygio kvalifikacijos apima gebėjimus savarankiškai atlikti taikomojo pobūdžio tyrimus, teikti konsultacijas veiklos srityje, koordinuoti projektus, orientuotus į kitų žmonių kvalifikacijos tobulinimą ir inovacijų diegimą, analizuoti veiklos rezultatus ir juos pristatyti.</p>

¹⁰⁸ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2011 m. rugpjūčio 24 d. nutarimas Nr. 986 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2010 m. gegužės 4 d. nutarimo Nr. 535 „Dėl Lietuvos kvalifikacijų sandaros aprašo patvirtinimo“ pakeitimo. *Žin.*, 2011, Nr. 107-5057.

	<p>Dėl žinių, technologijų, darbo organizavimo įvairiose veiklų srityse pažangos šio lygio veikla ir jos aplinka intensyviai kinta, pokyčiai sunkiai prognozuojami, veiklą sudaro nuolat kintantys užduočių deriniai. Todėl veiklos kaita reikalauja gebėjimo priimti inovatyvius sprendimus, pagrįstus tyrimų rezultatais, įvertinti alternatyvius sprendimo variantus ir galimas socialines ir etines veiklos pasekmes</p>
VIII	<p>Kvalifikacija skirta itin sudėtingai veiklai, kuriai būdingas naujovių – naujų žinių, idėjų, technologijų, veiklos atlikimo būdų, metodų ir procesų – kūrimas. Todėl veikla reikalauja naujų žinių veiklos srityse atradimo, remiantis vykdomų fundamentinių ir taikomųjų mokslinių tyrimų rezultatais, integruojant įvairių veiklos sričių žinias. Veikla pasižymi strateginio pobūdžio veiklos uždaviniais, kurie gali apimti įvairias skirtingas veiklos sritis ar mokslinių tyrimų dalykus.</p> <p>Veikla strategiškai planuojama prisiimant atsakomybę už kitų darbuotojų veiklos rezultatus ir jos kokybę, savarankiškai priimami strategiškai svarbūs sprendimai. Būdingas atitinkamos veiklos srities specialistų mokymas ir konsultavimas. Todėl reikia gebėjimų priimti visuomeninės reikšmės strateginius sprendimus, savarankiškai planuoti ir vykdyti fundamentinius ir / arba taikomuosius mokslinius tyrimus, perteikti naujausias žinias (skleisti patirtį) atitinkamos srities specialistams, koordinuoti mokslinius ir taikomųjų tyrimų projektus.</p> <p>Intensyvūs ir neprognozuojami veiklos, jos aplinkos pokyčiai reikalauja pasirengimo nuolatiniams pokyčiams, atvirumo naujovėms, teigiamo požiūrio į organizacijos ir visuomenės plėtrą, gebėjimų originaliai spręsti problemas įvertinus jų kontekstą, gebėjimų inicijuoti ir kurti pokyčius įvairiose veiklos ir visuomenės gyvenimo srityse</p>

5 priedas

**SOCIALINIO DARBO STUDIJŲ PROGRAMOS ABSOLVENTUI
SVARBIOS ŽINIOS IR GEBĖJIMAI,
remiantis Socialinio darbo studijų krypties reglamentu (2008)¹⁰⁹**

11. Žinios:

11.1. apie asmens ir visuomenės raidą bei pokyčius skirtinguose kultūrinuose kontekstuose, valstybinę ir ekonominę sistemas;

11.2. apie socialines sistemas, metodologijas, koncepcijas, reikalingas sisteminiam mąstymui susiformuoti ir veikti sudėtingose situacijose;

11.3. apie skirtingas humanitarinės ir socialinės veiklos sritis ir socialinio darbuotojo veiklą socialinės apsaugos, sveikatos priežiūros, švietimo, teisėsaugos ir kitose sistemose;

11.4. apie socialinio darbo esmę ir paskirtį, socialinio darbuotojo vertybes, etinę atsakomybę klientams, visuomenę kaip visumą socialinių problemų kontekste, individo socializacijos ir socialinės adaptacijos procesus, kiekybinių ir kokybinių tyrimų metodologijas, metodus ir jų taikymą;

11.5. apie socialinės gerovės modelius, socialinio darbo teorijas ir metodus, socialinių paslaugų organizavimą ir plėtojimą;

11.6. apie praktinio mokymosi ir konsultavimo metodus, aktualius profesiniam tobulėjimui.

12. Pažintiniai gebėjimai:

12.1. taikyti įgytas žinias socialinio darbo proceso ir jo pokyčių analizei;

12.2. analizuoti socialinę tikrovę, atpažinti socialinių problemų prigimtį ir planuoti jų sprendimo strategijas paisant profesinės etikos principų;

12.3. pagrįstai ir kūrybiškai parinkti ir taikyti socialinių mokslų metodologiją socialinio darbo plėtrai;

12.4. kritiškai vertinti socialinio darbo aplinkybes ir parinkti tinkamą socialinės paramos teikimo modelį;

12.5. nustatyti kliento, jo aplinkos ir socialinės sistemos išteklius, skatinančius kliento ir jo aplinkos pokyčius;

12.6. suprasti socialinių paslaugų įstaigų ir jų tinklų, projektų ir programų vadybą;

¹⁰⁹ Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2008 m. balandžio 9 d. įsakymas ISAK-980 „Dėl socialinio darbo studijų krypties reglamento patvirtinimo“. *Žin.* 2008, Nr. 45-1706.

12.7. suprasti demokratinės visuomenės principus ir kritiškai vertinti Lietuvos ir užsienio šalių socialinės apsaugos sistemas;

12.8. suvokti save kaip socialinį darbuotoją ir analizuoti savo veiklą, vertinti ir prižiūrėti mažesnės kompetencijos specialistų veiklą.

13. Praktiniai gebėjimai:

13.1. analizuoti socialines problemas, jų atsiradimo priežastis;

13.2. aptikti socialinę atskirtį ir diskriminaciją, veikti sprendžiant su tuo susijusias problemas vadovaujantis socialinio darbo etikos, sisteminiu, ekosocialiniu ir kitais metodologiniais principais;

13.3. parinkti įvairius tyrimo metodus, organizuoti tyrimą vadovaujantis tyrimo ir socialinio darbo etikos principais;

13.4. rengti pagalbos klientui teikimo planus, stiprinti kliento galias, įtraukiant jį į jo poreikių įvertinimą, problemos sprendimą, jam reikalingų paslaugų organizavimą ir teikimą;

13.5. rengti su pagalbos klientui organizavimu susijusias išvadas, atskaitas, veiklos socialines programas ir projektus;

13.6. bendrauti ir bendradarbiauti su klientu, klientui skatinti panaudoti jo stiprybes, motyvuoti savipagalbai;

13.7. parinkti tinkamą ir veiksmingą paramos teikimo modelį;

13.8. organizuoti ir teikti socialines paslaugas skirtingoms klientų grupėms;

13.9. būti kliento tarpininku telkiant bendruomenės išteklius iškiluosioms socialinėms problemoms spręsti;

13.10. vertinti socialinės pagalbos procesą, socialinio darbo veiksmingumą ir socialinių paslaugų kokybę;

13.11. kurti ir plėtoti naujas socialines paslaugas, inovacinius pagalbos metodus;

13.12. išmanyti ir taikyti teisės aktus;

13.13. laikytis socialinių darbuotojų profesinės etikos nuostatų.

14. Perkeliemieji gebėjimai:

14.1. kritiškai, analitiškai ir sistemiskai mąstyti;

14.2. naudoti informacines technologijas;

14.3. taisyklinga kalba reikšti savo mintis žodžiu ir raštu;

14.4. taikyti įvairius vidinės ir išorinės komunikacijos modelius ir priemones;

14.5. rengti siūlymus tobulinti teisės aktus;

14.6. dirbti komandoje, bendrauti ir bendradarbiauti;

14.7. surasti ir pasirinkti naujausią informaciją ir ją sisteminti.

6 priedas

ŽINIŲ IR GEBĖJIMŲ SKIRTUMAI pagal Dublino aprašus (2004)

Pakopa	Žinios ir supratimas
1 (bakalauras)	Paremtos aukštesnio lygio vadovėliais ir apimančios kai kuriuos naujausių jų studijų krypties žinių aspektus
2 (magistras)	Turi žinių ir gebėjimų originaliai kūrybai ir / arba originalių idėjų taikymui – dažniausiai tyrimų kontekste
3 (doktorantūros studijos)	Demonstruoja sisteminių savo studijų srities supratimą ir su ja susijusius puikius tyrimo įgūdžius bei gebėjimus

Pakopa	Žinių ir supratimo taikymas
1 (bakalauras)	Geba formuoti ir pagrįsti argumentus
2 (magistras)	Geba spręsti netipinius uždavinius naujose arba nepažįstamose aplinkose derindamas kelių disciplinų žinias
3 (doktorantūros studijos)	Demonstruoja gebėjimą suprasti, suprojektuoti, pritaikyti ir įgyvendinti tyrimo procesą, laikantis mokslinio principingumo / integrumo; naujais ir originaliais tyrimais išplečia pažinimo ribas, sukurdamas reikšmingų darbų, tinkamų publikuoti nacionaliniuose ar tarptautiniuose cituojamuose leidiniuose

Pakopa	Gebėjimas priimti sprendimus
1 (bakalauras)	Geba rinkti ir interpretuoti sprendimams reikalingus duomenis
2 (magistras)	Geba integruoti žinias ir valdyti sudėtingas situacijas, priimti etiškus sprendimus, kai nėra išsamios ir apibrėžtos informacijos
3 (doktorantūros studijos)	Geba kritiškai analizuoti, vertinti ir sisteminti naujas ir sudėtingas idėjas

Pakopa	Komunikavimas
1 (bakalauras)	Geba pateikti informaciją, idėjas, problemas ir sprendimus
2 (magistras)	Geba aiškiai perteikti žinias, sprendimus ir jų priežastis specialistų ir ne specialistų auditorijai
3 (doktorantūros studijos)	Geba bendrauti su kolegomis, platesne mokslo bendruomene ir plačiąja visuomene apie savo ekspertinę sritį

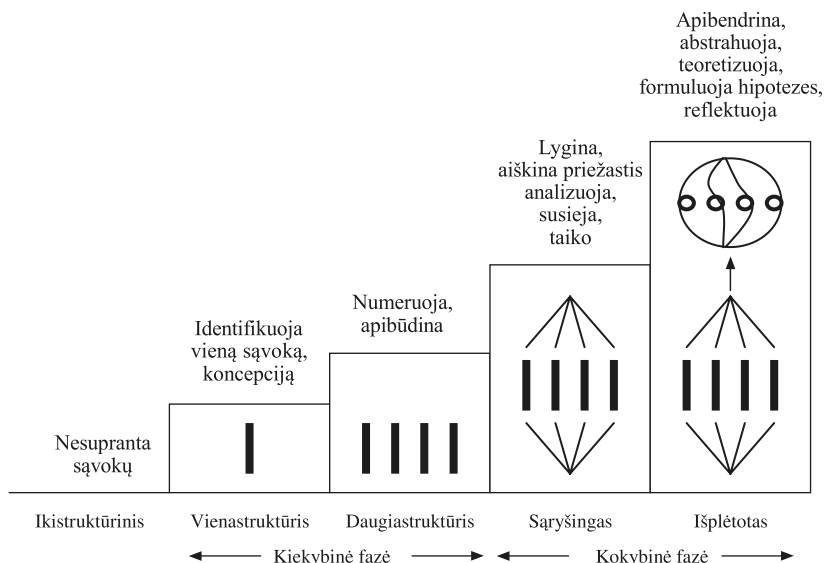
Pakopa	Mokymasis
1 (bakalauras)	Turi įgūdžių, kurie įgalina toliau studijuoti beveik vien savarankiškai
2 (magistras)	Geba pasirinkti tobulinimosi kryptį ir toliau lavintis (mokyti) savarankiškai
3 (doktorantūros studijos)	Tikėtina, kad skatins technologinę, socialinę ir kultūrinę pažangą akademinėje ir profesinėje aplinkoje

EUROPOS KVALIFIKACIJŲ ŠARANGOS (EKS) LYGMENŲ APRĀŠAI¹¹⁰

	Žinios	Gebėjimai	Kompetencija
6 lygmuo (pagal Bolonijos procesą – 1 studijų pakopa, bakalauro studijos)	Naujausios darbo arba mokymosi srities žinios, reikalaujančios kritinio teorijų ir principų supratimo	Puikūs gebėjimai, atskleidžiantys meistriškumą ir mokėjimą dirbti naujoviškai, reikalingi sprendžiant sudėtingas ir nenusėjamas specializuotos profesinės veiklos arba mokymosi srities problemas	Vykdyti sudėtingą techninę arba profesinę veiklą arba projektus, imantis atsakomybės už sprendimų priėmimą nenusėjamoje darbo arba mokymosi aplinkoje, imtis atsakomybės už asmenų ir grupių profesinį tobulėjimą
7 lygmuo (pagal Bolonijos procesą – 2 studijų pakopa, magistrantūros studijos)	Labai specializuotos žinios, kurių dalis yra naujausios profesinės veiklos arba mokymosi srities žinios, kuriomis grindžiamas originalus mąstymas ir (arba) moksliniai tyrimai, kritiškas vienos srities ir skirtingų sričių sąveikos žinių supratimas	Specializuoti problemų sprendimo gebėjimai, reikalingi moksliniams tyrimams atlikti ir (arba) naujovėms diegti siekiant įgyti naujų žinių, sukurti naujas procedūras ir integruoti skirtingų sričių žinias	Tvarkyti ir keisti darbo arba mokymosi aplinką, kuri yra sudėtinga, nenusėjama ir reikalauja naujų strateginių metodų imtis atsakomybės už naujų profesinių žinių ir praktinės patirties kūrimą ir (arba) už strateginės grupės veiklos įvertinimą
8 lygmuo (pagal Bolonijos procesą – 3 studijų pakopa, doktorantūros studijos)	Pažangiausios darbo arba mokymosi srities ir įvairių sričių sąveikos žinios	Didžiausi ir labiausiai specializuoti gebėjimai ir technikos, įskaitant sintezę ir vertinimą, kurių reikia sprendžiant kritines mokslinių tyrimų ir (arba) naujųvųjų srities problemas ir plečiant bei iš naujo apibrėžiant turimas žinias arba profesinę praktiką	Irodyti didelį autoritetingumą, gebėjimą dirbti naujoviškai ir savarankiškai, visapusiškai ir profesijos išmanymą bei tvaryti įsipareigojimą kurti naujas idėjas ar procesus darbo ar studijų aplinkoje, įskaitant mokslinius tyrimus

¹¹⁰ Europos Parlamento ir Tarybos 2008 m. balandžio 23 d. rekomendacijos dėl Europos mokymosi visą gyvenimą kvalifikacijų sąrangos kurimo.

8 priedas

SOLO taksonomija¹¹¹

SOLO taksonomijos lygmenys (Biggs, 2003) vertinimo aspektu:

Ikistruktūrinis (Prestructural). Studentas nesupranta studijuotos medžiagos. Atsakinėdamas jis naudoja nereikšmingą informaciją, nepateikia prasmingo atsakymo.

Vienastruktūris (Unistructural). Atsakymas sutelktas į vieną aspektą ar studijuotos medžiagos struktūrinį elementą. Būdinga įsisavintų sąvokų, terminų vardinimas, konceptualiai, kompleksiskai analizuojama viena sąvoka.

Daugiastruktūris (Multistructural). Atsakyme studentas susitelkia į keletą svarbių aspektų, tačiau jie nėra tarpusavyje susiejami. Būdinga nuoseklus suprantamų sąvokų pateikimas, numeravimas, t. y. sąvokos pateikiamos kaip „pirkinių sąrašas“; nuoseklus, detalus pasakojimas – strategija.

Sąryšinis (Relational). Kelios esminės dalys yra susiejamos ir integruojamos į viena visumą; detalės susiejamos su išvadomis, studijuota medžiaga gerai suprasta. Būdinga:

- bendras (*deklaratyvus*) supratimas, kuris apibūdinamas viena sąvoka / koncepcija, kuri *integruoja*, sujungia duomenų rinkinį į vieną visumą.

¹¹¹ Remtasi B. Biggs (2003, p. 48), T. Bulajeva ir kt. (2011).

- supratimas, kaip *pritaikyti* šią integruojančią koncepciją kitiems duomenims suprasti (funkcionalus supratimas).

Išplėtotas abstraktus (*Extended abstract*). Atsakyme išmokta medžiaga pateikiama plačiai, kaip apibendrinta struktūra, kurioje remiamasi papildomai studijuota informacija, demonstruojami aukščiausio lygmens kognityviniai gebėjimai, konkrečios medžiagos abstrahavimas ir teoretizavimas.

Būdinga:

- susiejimas su egzistuojančiais principais taip, kad nematomas problemos būtų galima spręsti.
- egzistuojančių principų kvestionavimas, tolesnis supratimo plėtojimas, abstrahavimas.

9 priedas

KRITERIJŲ APRAŠYMAS IR KAITA PAGAL BALUS¹¹²

Pastaba: šio priedo paskirtis iliustracinė, skirta papildyti 3-iaame skyriuje pristatomą informaciją, atskleisti kriterijų kitimą pagal balus. Pateikiamas pavyzdys, kai asmuo yra įvertinamas tam tikru balu pagal to balo aprašymą, iliustruojantį, kokį mokėjimo rašyti specialybės užsienio kalba lygį asmuo yra pasiekęs.

Balas	Kriterijų aprašymas
10	Sukuriamas sudėtingas, sklandžios formos, labai aiškiai argumentuotas tekstas. Pagrindinė mintis (-ys) ar idėja (-jos) yra atskleistos Tekstas rišlus, logiškai organizuotas, aiškios formos, leidžiančios skaitytojui surasti esminius akcentus Puikus sudėtingų specialybės terminų ir specialybės kalbos leksinių junginių vartojimas reikiamame kontekste Gramatinis akademinio rašto taisyklingumas Tinkama apimtis
9	Sukuriamas aiškus, gerai sustruktūrintas tekstas, pabrėžiantis esminius dalykus Pagrindinė mintis (-ys) ar idėja (-os) atskleistos Tekstas rišlus Reikiamame kontekste praleistas vienas kitas sudėtingas specialybės terminas arba neteisingai pavartotas vienas kitas specialybės kalbos leksinis junginys Viena kita gramatinė klaida Tinkama apimtis
8	Sukuriamas tekstas, sistemškai plėtojantis idėją, pateikiantis palaikomąsias idėjas Pagrindinė mintis (-ys) ar idėja (-os) atskleistos, bet ne visada tinkama forma – kai kurie sakiniai ar sakinio dalys pažodžiui nukopijuoti iš teksto originalo Tekstas nėra rišlus – pakankamai ryškiai pateikti esminiai akcentai Reikiamame kontekste vyrauja nesudėtingi specialybės terminai ir specialybės kalbos leksiniai junginiai Pasitaiko gramatikos klaidų Tinkama apimtis
7	Sukuriamas tekstas, kuriame pateikiami argumentai, pagrindžiant priežastis arba pateikiant tam tikro požiūrio ar idėjos privalumus ar trūkumus Atskleistos ne visos pagrindinės idėjos ar mintys; vyrauja mechaninis teksto organizavimas, pateiktos mintys ar idėjos perkeltos pažodžiui iš teksto originalo Tekstui trūksta rišlumo, neišryškinti esminiai akcentai Ribotai vartojama specialybės užsienio kalba – terminai ir specialybės leksinės struktūros Yra gramatikos klaidų Netinkama teksto apimtis

¹¹² Šio priedo šaltinis: Bulajeva T. ir kt. Studijų programų atnaujinimas: kompetencijų plėtotės ir studijų siekinių vertinimo metodika. Vilnius, 2011.

6-5	<p>Sukuriamas nesudėtingas tekstas</p> <p>Pagrindinės idėjos ar mintys yra arba atskleistos tik iš dalies, arba pateiktos neišsamiai, arba nesuprastos</p> <p>Tekstas nepakankamai rišlus, trūksta loginio teksto organizavimo, mintys pateiktos neaiškia forma, skaitytojui sunku surasti esminius akcentus</p> <p>Vyrauja bendrinė užsienio kalba, specialybės užsienio kalbos terminai pavartoti netaisyklingai</p> <p>Specialybės užsienio kalbos struktūros nepavartotos arba pavartotos netaisyklingai</p> <p>Netinkama teksto apimtis</p>
4	<p>Sukuriamas tekstas, kuriame pagrindinė idėja ar mintis nesuprasta ar neteisingai atskleista</p> <p>Tekstas nerišlus, pateiktas padrika forma, nėra teksto loginio organizavimo, argumentavimas nepagrįstas</p> <p>Nevartojami specialybės užsienio kalbos terminai, vyrauja išimtinai bendrinė užsienio kalba</p> <p>Daug gramatinių klaidų</p> <p>Netinkama teksto apimtis</p>

Žibėnienė G.

Ži-03 **STUDIJŲ REZULTATŲ VERTINIMAS: TEORINIS IR EMPIRINIS PAGRINDIMAS.** Mokslo studija. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2014. 126 p.

Bibliogr. 100–107 p.

ISBN 978-9955-19-665-5 (spausdinta versija)

ISBN 978-9955-19-664-8 (elektroninė versija)

Mokslo studijoje „Studijų rezultatų vertinimas: teorinis ir empirinis pagrindimas“ atskleisti studijų rezultatų vertinimui aktualūs aspektai, juos teoriškai ir empiriškai pagrindžiant, taip pat aptariami ir analizuojami studijų programų turinio ir studijų proceso tobulinimo klausimai, studijų rezultatų vertinimo aspektu. Pristatomas ir aptariamas studijų rezultatų vertinimo reglamentavimas Lietuvoje ir europinės tendencijos. Analizuojamos studijų rezultatų vertinimo planavimo ir įgyvendinimo problemos. Atskleistos studijų rezultatų vertinimo aukštojoje mokykloje teorinės nuostatos pagrindžia studentų studijavimo pasiekimų vertinimo procesą, orientuotą į studijų rezultatų vertinimą. Remiantis teoriniu pagrindimu, praktika yra aiškiai atskleidžiama kaip pagal studijų rezultatus parinkti vertinimo tipus, vertinimo metodus, formuluoti vertinimo kriterijus ir užtikrinti studijų rezultatų vertinimo sąsajas su studijų, dalyko programų struktūrinėmis dalimis. Mokslo studija gali būti ypač naudinga aukštųjų mokyklų studijų proceso administratoriams, dėstytojams, kurie rengia, tobulina studijų, dalykų programas ir vertina kaip studentai pasiekė studijų rezultatus.

UDK 378.1(075.8)

Gintautė Žibėnienė

STUDIJŲ REZULTATŲ VERTINIMAS: TEORINIS IR EMPIRINIS PAGRINDIMAS

Mokslo studija

Redagavo *Stasė Simutytė*

Maketavo *Birutė Bilotienė*

SL 585. 2014 05 23. 7,2 leidyb. apsk. l.

Tiražas 200 egz. Užsakymas 22 380

Mykolo Romerio universitetas

Ateities g. 20, Vilnius

Puslapis internete www.mruni.eu

El. paštas leidyba@mruni.eu

Parengė spaudai UAB „Baltijos kopija“

Kareivių g. 13B, Vilnius

Puslapis internete www.kopija.lt

El. paštas info@kopija.lt

Spausdino UAB „Vitaie Litera“

Kurpių g. 5–3, Kaunas

Puslapis internete www.bpg.lt

El. paštas info@bpg.lt